

Український державний університет залізничного транспорту

Кафедра фінансів, обліку і аудиту

ФІНАНСУВАННЯ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Пояснювальна записка і розрахунки
до дипломної роботи

МРЕ.111.02.04 ПЗ

Виконав:

студент групи: 211-ФС-322

спеціальності 072«Фінанси, банківська справа
та страхування» (роботу виконано самостійно,
відповідно до принципів академічної
добросовісності)

Тіщенко Г.С.

Керівник: доцент, канд. екон.наук

Стещенко О.Д.

Рецензент: професор, д-р екон. наук

Стещенко О.Д.

2023

Український державний університет залізничного транспорту

Факультет економічний

Кафедра фінанси, облік і аудит

Освітній рівень: магістр

Спеціальність: 072 «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок»

Освітня програма «Управління фінансами, банківська справа та страхування»

ЗАТВЕРДЖУЮ

завідувачка кафедри,

професор, д-р екон. наук

_____ О.Г.Кірдіна

«5» червня 2023 року

ЗАВДАННЯ

НА ДИПЛОМНУ РОБОТУ

Тіщенко Ганні Сергіївні

1 Тема «Фінансування освіти в Україні» керівник Стешенко Олена Дамирівна, канд. екон. наук, доцент затверджені розпорядженням по економічному факультету від «3» жовтня 2023 року №62/22з

2 Строк подання студентом закінченої роботи «1»січня 2024 року.

3 Вихідні дані: підібрати законодавчі акти і нормативні документи з теми дипломної роботи; вивчити і узагальнити монографічну, наукову, навчальну літературу щодо теми дипломної роботи; ознайомитися і підібрати сучасні публікації з теми роботи в наукових журналах й інших періодичних виданнях; зібрати, узагальнити, проаналізувати фінансову, статистичну, економічну інформацію про об'єкт дослідження для виявлення сутності і ролі фінансово-економічного аналізу в діяльності підприємства.

4 Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити) розглянути сутність, принципи та особливості бюджетного фінансування, вивчити механізм фінансування закладів вищої освіти в Україні, встановити класифікацію кошторисів, з'ясувати іноземний досвід бюджетного фінансування, визначити сучасний стан фінансування освіти в Україні, проаналізувати бюджетне фінансування закладів вищої освіти, проаналізувати та визначити шляхи

удосконалення фінансування Сумського Державного Університету, оцінити ефективність запропонованих заходів.

5 Перелік графічного матеріалу: ознаки бюджету, об'єктивні та суб'єктивні чинники формування бюджету, основні принципи бюджетного фінансування, механізм фінансування закладів освіти, процес кошторисного фінансування бюджетної установи, переваги та недоліки механізму державного фінансування вищих навчальних закладів, класифікація кошторисів, частка видатків на освіту в загальному обсязі видатків зведеного бюджету України, динаміка кількості закладів освіти за 2019-2023 рр., видатки зведеного бюджету України на освіту, розподіл фінансування видатків на освіту за джерелами у 2019-2022 рр., структура чисельності здобувачів освіти в Україні станом на 2023 рік, обсяг фінансування між ВНЗ державної форми власності, геопросторовий розподіл між ВНЗ державної форми власності в Україні за 2022 рік, обсяг фактичних і касових видатків за 2020-2022 рр., ключові проблеми фінансового забезпечення, шляхи удосконалення фінансування, резервний фонд капіталу при скороченні державного фінансування Сумського державного університету.

6 Дата видачі завдання «5» червня 2023 року

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

Назва етапів	Стан виконання етапів	Примітка
Вибір теми та її затвердження		
Підбір літератури та статистичних матеріалів		
Консультація з керівником щодо організації роботи		
Огляд джерел інформації		
Написання чернетки першого розділу дипломної роботи		
Аналітична обробка інформації та написання чернетки другого розділу роботи		
Обробка матеріалу для написання аналітичних розрахунків третього розділу роботи		
Перед захист на кафедрі. Кінцеве оформлення роботи	15.12.23	

Студент Тіщенко Ганна Сергіївна

Керівник Стешенко Олена Дамирівна

Зміст

Вступ	5
1 Теоретичні аспекти механізму бюджетного фінансування вищих навчальних закладів	8
1.1 Сутність, принципи та особливості бюджетного фінансування	8
1.2 Механізм фінансування закладів вищої освіти в Україні	15
1.3 Класифікація кошторисів	22
1.4 Іноземний досвід бюджетного фінансування	30
Висновки до першого розділу	37
2 Оцінка кошторисного фінансування в освітньому секторі на прикладі Сумського Державного Університету	39
2.1 Моніторинг сучасного стану фінансування освіти в Україні	39
2.2 Аналіз бюджетного фінансування закладів вищої освіти	52
2.3 Аналіз фінансування Сумського Державного Університету	61
Висновки до другого розділу	79
3 Пропозиції щодо удосконалення процесу фінансування Сумського Державного Університету	81
3.1 Шляхи удосконалення фінансування Сумського Державного Університету	81
3.2 Оцінка ефективності запропонованих заходів	92
Висновки до третього розділу	99
Висновки	101
Список використаних джерел	104
Додатки	114

					МРЕ. 111.02.04 ПЗ			
Зм.	Арк.	№ докум.	Підпис	Дата				
Розроб.		Тіщенко Г.С.			Фінансування освіти в Україні	Літ.	Арк.	Аркушів
Перевір.		Стещенко О.Д.						117
Реценз.						УкрДУЗТ		
Н. Контр.		Тройнікова О.М.						
Затверд.		Кірдіна О.Г.						

Вступ

Актуальність теми магістерської роботи, присвяченої фінансуванню освіти в Україні, обумовлена рядом важливих соціально-економічних факторів та змін у сучасному освітньому середовищі. У контексті глобалізації та інтенсифікації інформаційних процесів, питання ефективного фінансування освіти стає ключовим для забезпечення якості освітніх послуг та конкурентоспроможності національної системи освіти. Зміни в державній політиці, економічні коливання, а також зростаючі вимоги до рівня освіти вимагають глибокого аналізу існуючих механізмів фінансування та розробки нових підходів до управління освітніми ресурсами.

Вивчення цієї теми має велике значення у контексті реформування освітньої сфери в Україні, де актуалізується потреба в оптимізації бюджетних витрат і пошуку ефективних шляхів фінансування. Розуміння тенденцій та викликів у фінансуванні освіти дозволить не тільки підвищити якість освітніх послуг, але й сприятиме соціальному розвитку, підготовці кваліфікованих фахівців та забезпеченню потреб ринку праці. Тому дане дослідження є актуальним і важливим з точки зору розуміння сучасних реалій та розробки стратегій для підвищення ефективності системи освіти в Україні.

Таким чином, актуальність обраної теми зумовлена не тільки поточним станом освітньої сфери в Україні, а й перспективами її розвитку у майбутньому. Це дослідження відкриває можливості для аналізу ефективності існуючих фінансових механізмів, виявлення проблемних аспектів та розробки нових підходів для оптимізації фінансування освіти, що має важливе теоретичне та практичне значення.

Проблематику фінансування освіти в Україні активно досліджували різні вітчизняні науковці, зокрема Стасюк Н. [3], Канєва Т. [4], Степанюк Н. [6], Кладченко М. [24], Красільник О. [25], Рак Г. [26], Журавка Ф. [34], Багацька К. [35]. Їхні роботи вносять значний вклад у розуміння особливостей і викликів бюджетного фінансування освіти в українському контексті. Окрім вітчизняних дослідників,

					МРЕ. 111.02.04 ПЗ	Арк.
						5
Зм.	Арк.	№ докум.	Підп.	Дата		

важливий внесок у цю тематику зробили і міжнародні експерти, які представлені такими авторами, як Brealey R., Myers S. & Allen F. [36], Damodaran A. [37]. Їхні праці допомагають зрозуміти ширший контекст фінансування освіти і його глобальні тенденції.

Ці автори висвітлюють різні аспекти теми: від фундаментальних основ фінансової системи до конкретних механізмів бюджетного фінансування та їх оптимізації. Їхні праці розкривають різні перспективи та підходи, що допомагає глибше зрозуміти цю складну тему та її значення у сучасних умовах. Наше ставлення до вирішення цієї проблеми полягає в необхідності пошуку балансу між державним і приватним фінансуванням, диверсифікації джерел фінансування та впровадження інноваційних підходів до управління фінансами в освітній сфері. Це допоможе забезпечити стабільність та гнучкість фінансування освіти, а також адаптуватися до змінюваних умов економічного середовища.

Метою дослідження є аналіз механізмів бюджетного фінансування вищих навчальних закладів в Україні на прикладі Сумського державного університету, з метою виявлення проблем та розробки пропозицій щодо їх оптимізації.

Для досягнення мети, були визначені наступні завдання:

- розглянути сутність, принципи та особливості бюджетного фінансування;
- вивчити механізм фінансування закладів вищої освіти в Україні;
- встановити класифікацію кошторисів;
- з'ясувати іноземний досвід бюджетного фінансування;
- визначити сучасний стан фінансування освіти в Україні;
- проаналізувати бюджетне фінансування закладів вищої освіти;
- проаналізувати фінансування Сумського Державного Університету;
- визначити шляхи удосконалення фінансування Сумського Державного Університету;
- оцінити ефективність запропонованих заходів.

Об'єктом дослідження є Сумський державний університет.

Предметом дослідження є фінансування освіти та конкретні механізми та методи бюджетного фінансування вищих навчальних закладів.

Методи дослідження: для теоретичної частини дослідження були застосовані методи аналізу літератури, історичний аналіз, аналітичний метод, системний підхід, порівняльний метод, класифікація та систематизація, а також розгляд нормативно-правових документів. Зокрема, було застосовано аналіз статистичних даних Державної служби статистики України, аналіз інформації від Міністерства освіти України, а також аналіз кошторисів Сумського державного університету. Використання параметричного аналізу, заснованого на методології Ганзюка С.М. та Брежнєвої-Єрмоленко О.В. [74], допомогло у детальному розгляді та оцінці ключових параметрів, що впливають на фінансування освіти.

Апробація результатів роботи. Результати роботи оприлюднені в журналах таких наукових конференцій: XV Міжнародна науково-практична конференція "Modern Movement of Science" та CXXXII Міжнародна науково-практична інтернет - конференція «Місце України у світовому розвитку науки та техніки», сертифікати про участь у даних конференціях наведені у додатках А та Б.

Робота складається зі вступу, 3 розділів, висновків; містить 117 сторінок тексту, 20 рисунків, 32 таблиць, 3 додатків. Список джерел включає 83 найменувань літератури, 77 електронних публікацій.

1 Теоретичні аспекти механізму бюджетного фінансування вищих навчальних закладів

1.1 Сутність, принципи та особливості бюджетного фінансування

Розвиток бюджетного фінансування в Україні є свідченням складного і багатоетапного історичного шляху держави. З огляду на глобалізацію та інтеграційні процеси, Україна продовжує активну роботу над оптимізацією бюджетного процесу, стимулюючи ефективне використання державних ресурсів та забезпечуючи сталість та прозорість фінансової системи країни. Останні роки також свідчать про активне впровадження цифрових технологій у сфері бюджетного фінансування, що сприяє підвищенню ефективності та контролю за рухом державних коштів.

Історія бюджетного фінансування в Україні відображає важливі події та періоди в еволюції розвитку країни. Цей процес почався ще у давні часи та продовжується до сьогодні.

Бюджет як інструмент формування та використання фінансових ресурсів став ключовим елементом в системі державного управління.

Розглянемо основні етапи розвитку бюджетного фінансування в Україні, таблиця 1.1.

Таблиця 1.1 – Основні етапи розвитку бюджетного фінансування в Україні [1; 2]

назва етапу	період	характеристика
1	2	3
міста-держави у Південному Причорномор'ї та Приазов'ї	V ст. до н.е.	ранні форми самоуправління і обміну, відсутність централізованої бюджетної системи.
Київська Русь і Галицько-Волинське князівство	IX-XIII ст.	встановлення перших форм державного управління і податків; монетний обіг.
Польсько-Литовська доба	XIV-XVI ст.	введення нових податкових систем; маєткові та церковні внески.
Козацька доба	XVI-XVIII ст.	утворення Козацької республіки, встановлення регулярних податків.
у складі Російської, Австрійської та Австро-Угорської імперій	XVIII-XX ст.	інтеграція в імперські податкові системи; централізація бюджетних відносин.

Продовження таблиці 1.1

1	2	3
Україна 1917-1922 рр.	1917-1922 рр.	визначення державної границі; створення власної валютної та податкової системи.
Незалежна Україна з дня прийняття Декларації	з 16.07.1990	реформація економічної системи; введення національної валюти.
Незалежна Україна з моменту прийняття Бюджетного кодексу	з 21.06.2001 р.	Закладення основ бюджетної децентралізації; вдосконалення фінансових механізмів.

Бюджет як інструмент формування та використання фінансових ресурсів став ключовим елементом в системі державного управління. На думку Стасюк Н., бюджет не лише став планом формування та використання фінансових ресурсів, але й ключовим інструментом в руках держави для забезпечення своїх стратегічних завдань, функцій та відповідальностей [3, с. 113].

На думку Канєва Т., бюджет відіграє важливу роль у формуванні та реалізації державної політики, забезпечуючи стабільність, ефективність та прозорість державного управління [4, с. 9].

Розглядаючи бюджет через призму його основних ознак, можна глибше зрозуміти його природу, суть та функції, які він виконує в соціально-економічній системі, рисунок 1.1.

Отже, бюджет є вітальним елементом у системі державного управління, служачи не лише інструментом формування та реалізації фінансових ресурсів, але й ключовим засобом для досягнення стратегічних завдань держави.

Формування бюджету країни - складний процес, який залежить від багатьох внутрішніх та зовнішніх факторів. Ці чинники можна класифікувати на об'єктивні та суб'єктивні, рисунок 1.2.

Об'єктивні чинники відображають загальні умови життєдіяльності країни, її природні, економічні та соціальні характеристики.

Суб'єктивні чинники, в свою чергу, залежать від прийняття рішень на рівні держави, її економічних пріоритетів, зовнішньої та внутрішньої економічної ситуації.

Бюджет як економічний аспект	•це взаємодія між органами державної влади та місцевого самоврядування з одного боку та юридичними та фізичними особами з іншого, пов'язана з формуванням і розподілом централізованого коштового ресурсу держави для забезпечення суспільних потреб.
Бюджет як фінансовий план	•представляє собою основний план держави з доходів та видатків на певний часовий інтервал, який має юридичну силу.
Бюджет з точки зору ресурсів	•це коштовий агрегат, який неперервно переміщується, формуючи прибуткові, внутрішні та витратні грошові потоки.
Бюджет в правовому контексті	•це набір правових норм, встановлених Законом «Про Державний бюджет», який регламентує бюджетну діяльність.
Бюджет за його організаційним розташуванням	•виступає як ключовий елемент фінансової системи, що визначає пропорції розподілу ВВП серед різних економічних секторів.

Рисунок 1.1 – Ознаки бюджету [5, с. 9]

Рисунок 1.2 - Об'єктивні та суб'єктивні чинники формування бюджету країни

[5, с. 10]

Дотримання визначених завдань і функцій всіма учасниками бюджетної діяльності відіграє ключову роль у стабільності держави. Це унікальний механізм, що допомагає реалізувати різноманітні напрями державного керування, забезпечуючи стійкий рівень життя громадян та загальний прогрес держави.

Важливо відмітити, що перед виконанням бюджетних видатків необхідно якісно спланувати їх деталізацію. Якість цього планування безпосередньо впливає на ефективність виконання бюджету [6].

Згідно із статтею 46 Бюджетного кодексу України, процес виконання бюджету по видатках включає в себе такі етапи:

- ухвалення бюджетних калькуляцій, описів бюджетних програм та правил користування бюджетними ресурсами;
- призначення фінансових асигнувань бюджетним управлінням згідно з ухваленим бюджетним розписом;
- прийняття бюджетних зобов'язань;
- придбання товарів, виконання робіт та надання послуг;
- здійснення платежів в рамках прийнятих бюджетних зобов'язань;
- використання придбаних товарів та послуг для реалізації бюджетних програм;
- повернення кредитних ресурсів до бюджету, які були використані для фінансування державного бюджету України по видатковій частині [7].

Дотримання визначених стадій виконання бюджету забезпечує своєчасне бюджетне фінансування, яке є ключовим регулятором соціально-економічних процесів. Щодо поняття «бюджетне фінансування», в науковій літературі існують розбіжності у його трактуванні. Виділяються два основних підходи.

Доктор економічних наук Юрій С.І., вважає «бюджетне фінансування» за сукупність відносин з безповоротного та безвідплатного використання бюджетних коштів [8, с. 339]. Найбільш глибоке розуміння цього підходу пропонує професор Дем'янишин В.Г., розглядаючи це як комплекс грошових відносин стосовно розподілу і використання централізованих коштів держави [9].

Другий підхід, представлений Єфименко Т. [10], фокусується на порядку перерахування коштів до юридичних та фізичних осіб. Цей підхід акцентує увагу на організаційній стороні бюджетного фінансування. Він визначає бюджетне фінансування як перерахування коштів з казначейського рахунка у відповідність з фінансовими планами.

Наразі в Україні відсутнє законодавче визначення поняття «бюджетне фінансування». Науковець Степанюк Н. І. визначає «бюджетне фінансування» таким чином:

- з одного боку, це комплекс грошових відносин, які виникають під час розподілу та використання коштів державного централізованого фонду;
- з іншого боку, це систематизований процес безповоротного та безоплатного перерахування коштів з державного рахунку до розпорядників та одержувачів цих коштів для конкретних цілей, передбачених у законах про бюджет [11, с. 111].

Отже, незалежно від підходу, основна суть бюджетного фінансування полягає в регулюванні грошових відносин стосовно розподілу і використання централізованих державних коштів на визначені соціально-економічні потреби.

Бюджетне фінансування є ключовою складовою фінансової системи будь-якої країни. Ефективність його використання безпосередньо залежить від вибраного набору принципів і їх дотриманості, рис. 1.3.

Рисунок 1.3 – Основні принципи бюджетного фінансування за Степанюк Н.

[11]

Основними принципами бюджетного фінансування, на думку Степанюк Н., є принцип плановості, принцип цільового використання та принцип ефективності.

Принцип плановості заснований на тому, що ствердження напрямків і обсягів видатків бюджету здійснюється на законодавчому рівні. Принцип цільового використання вимагає, щоб кожна гривня з бюджету була спрямована на конкретну, заздалегідь визначену ціль, гарантуючи тим самим транспарентність та відповідальність у використанні публічних коштів. Що ж до принципу ефективності, то він ставить за завдання використання бюджетних коштів таким чином, щоб досягти максимального соціального ефекту при мінімальних витратах [11, с. 112].

Науковець Дем'янишин В. розглядає основоположні принципи бюджетного фінансування, серед яких незмінність внесків, стратегічне планування, цілеспрямованість ресурсів, ефективність використання коштів та прозорість управління. Він наголошує на важливості врахування цих принципів у контексті загальних принципів бюджетної політики для оптимізації бюджетного процесу [9].

Отже, взаємозв'язок між цими принципами та загальними принципами бюджетної політики підкреслює цінність об'єктивного підходу до бюджетних питань. Це підтверджує необхідність комплексного та об'єктивного погляду на оптимізацію бюджетного процесу в сучасних умовах, що, в свою чергу, забезпечує стабільність та ефективність державного фінансування.

Різні теоретики та практики визначають різну кількість форм бюджетного фінансування.

Розглянемо їх в таблиці 1.2.

Таблиця 1.2 – Форми бюджетного фінансування [12; 13; 14; 15; 16; 17; 18]

автор	форми бюджетного фінансування
1	2
Василик О. [12]	кошторисне фінансування, державне фінансування інвестицій, надання дотацій, надання субвенцій
Загорський В. [13]	проектне фінансування, бюджетні кредити, кошторисне фінансування, бюджетні трансфери
Сафонова Л., Опарін В., Федосов В. [14]	бюджетні інвестиції, бюджетні кредити, кошторисне фінансування, державні трансфери

Продовження таблиці 1.2

1	2
Романенко О. [15]	кошторисне фінансування бюджетних програм – закладів, установ і організацій бюджетної сфери; трансфертів населенню; бюджетних кредитів юридичним особам (у тому числі податкових кредитів на сплату податків); субвенцій і субсидій фізичним і юридичним особам; бюджетних інвестицій у статутні капітали діючих або новостворюваних юридичних осіб; бюджетних позик державним позабюджетним фондам; міжбюджетних трансфертів (дотацій вирівнювання, субвенцій, інших дотацій); кредитів іноземним державам.
Карлін М. [16]	фінансування за системою «нетто-бюджет», фінансування за системою «брутто-бюджет»
Даньків В.Й., Галас М.І [17]	бюджетне фінансування здійснюється у таких формах, як кошторисне фінансування, державне фінансування інвестицій, надання дотацій, субвенцій, субсидій.

Аналіз підходів різних авторів до визначення форм бюджетного фінансування виявив різноманіття думок у науковій літературі. Проте, враховуючи центральне місце деяких форм у більшості концепцій та їх практичну значущість, пропонуємо виділити три ключові форми бюджетного фінансування: кошторисне фінансування, бюджетне інвестування та державні трансферти.

Кошторисне фінансування полягає в процесі фінансового забезпечення бюджетних установ та організацій на основі раніше затверджених кошторисів. Основною його особливістю є прозорість використання коштів, оскільки всі витрати плануються та затверджуються заздалегідь. Така форма фінансування обмежує можливість зміни напрямків використання коштів після затвердження кошторису і вимагає регулярного моніторингу та контролю за їх виконанням [17].

Бюджетне інвестування включає виділення бюджетних коштів для інвестиційних проектів, які мають на меті створення, відтворення чи модернізацію об'єктів основних фондів. Ця форма відрізняється своєю довгостроковістю і стратегічним характером вкладень, зосереджуючись на соціально значущих проектах або тих, які вважаються пріоритетними для держави. Вона також вимагає детального аналізу ефективності та доцільності вкладень, оскільки має вищий рівень ризику порівняно з іншими формами фінансування [18].

Державні трансфери представляють собою безоплатні платежі з одного рівня бюджету на інший або між різними бюджетами одного рівня. Основною їх ціллю є вирівнювання бюджетних можливостей різних регіонів або установ. Трансфери враховують потреби та фінансову потужність отримувача і активно використовуються для підтримки основних напрямків державної політики у різних сферах, таких як освіта або охорона здоров'я [19].

Отже, бюджетне фінансування є ключовим інструментом державного управління, який регулює розподіл і використання фінансових ресурсів держави. Ефективне бюджетне фінансування базується на дотриманні визначених принципів і врахуванні його особливостей, що дозволяє досягти стратегічних цілей держави.

1.2 Механізм фінансування закладів вищої освіти в Україні

Сучасний підхід до фінансування освіти в Україні перебуває під впливом інноваційних змін.

Каленюк І. [20] визначає сучасний механізм як комплексний підхід, що об'єднує методи, форми та ресурси для досягнення освітніх цілей.

Ю. Волинчук описує механізм фінансового підтримання вищих навчальних закладів (ВНЗ) як комплекс засобів, інструментарію та механізмів, які пов'язані зі створенням, розподілом та використанням фінансових активів і які працюють з метою узгодження інтересів усіх учасників процесу [21].

У Законі України «Про вищу освіту» [22] не надається конкретного визначення механізму фінансування ЗВО. Однак пункт 1 статті 71 акцентує увагу на фінансуванні державних вишів за допомогою коштів держбюджету на основі державного замовлення для підготовки спеціалістів і наукових кадрів, а також за допомогою інших допустимих джерел, забезпечуючи при цьому цільове та ефективне використання бюджетних коштів і прозорість у прийнятті рішень.

Отже, механізм фінансування вищих навчальних закладів можна визначити як комбінацію способів забезпечення університетів потрібними фінансовими ресурсами для якісної реалізації освітніх послуг.

Попович Л. [23], акцентує увагу на важливості визначення ключових цілей механізму фінансування вищих навчальних закладів:

- сприяння економічному зростанню та відповідь на потреби громадян;
- надання можливості установам керувати фінансами та здійснювати відповідний звіт за використані кошти;
- збалансування інтересів усіх учасників процесу;
- забезпечення виконання основних завдань і функцій ЗВО.

Незважаючи на те, що всі вищезазначені цілі та визначення є актуальними, найбільший пріоритет слід надавати сприянню економічному розвитку та відповіді на потреби громадян [23].

Фінансування вищих навчальних закладів є одним із ключових аспектів, що визначає якість, доступність та інноваційність освітньої системи країни. Цей процес може бути розділений на дві основні категорії: державне та недержавне фінансування. Для кращого розуміння цих аспектів розглянемо їх у форматі таблиці 1.3.

Таблиця 1.3 – Джерела фінансування закладів вищої освіти [24; 25]

державне фінансування	недержавне фінансування
1	2
фінансування безпосередньо від різних рівнів уряду на основі бюджетних розрахунків або стандартів.	фінансові ресурси, залучені для навчання, підготовки, підвищення кваліфікації та додаткової підготовки персоналу згідно з угодами.
екстра бюджетні кошти за спеціалізованими програмами та ініціативами (наприклад, ініціатива підтримки видатних студентів).	фінансування, отримане за наукові дослідження та інші завдання, виконані освітнім закладом на замовлення організацій та осіб.
субсидії та допомога для компенсації розбіжностей між регіонами.	оплата за додаткові освітні сервіси.
фінансова підтримка цільових програм (наприклад, програми кредитування освіти, програми ваучерів, програми харчування для соціально незахищених дітей).	прибуток від продажу продукції навчальних виробничих майстерень, підприємств та інших структурних підрозділів, а також від здачі в оренду активів.

Продовження таблиці 1.3

1	2
надання матеріальних активів та знижок;	субсидії з місцевих бюджетів.
фінансування, базоване на формулі, що включає різні кількісні та якісні критерії діяльності освітнього закладу.	банківські кредити та позички, доходи від цінних паперів та прибуток від депозитних рахунків з тимчасово доступних коштів.
фінансування за результатами конкурсу.	внески та матеріальні дари, отримані від організацій, установ та громадян на добровільних засадах.
глобальні дотації.	
фінансування на основі показників попереднього року.	

Фінансування вищої освіти є багатогранним процесом, який включає різноманітні джерела та механізми. Державне фінансування, як правило, зосереджено на стабільності та підтримці основних потреб ВНЗ, тоді як недержавне фінансування дозволяє закладам більш гнучко реагувати на зміни в ринковому середовищі.

Законодавство України встановлює ключові джерела фінансової підтримки державних університетів та інститутів, до яких належать кошти з державного бюджету, фінансові ресурси галузей економіки, державних підприємств, а також додаткові прибутки. Така специфіка характеризує механізм фінансування закладів вищої освіти в Україні, рисунок 1.4.

Рисунок 1.4 – Механізм фінансування закладів освіти в Україні [23]

На рисунку 1.4 зображено структурований механізм фінансування закладів вищої освіти в Україні. Основний акцент зроблено на державне замовлення як центральне джерело фінансування, а також на взаємозв'язок із кількістю студентів та додатковими джерелами фінансування, що забезпечують гнучкість та адаптивність системи до змінюваних умов.

Згідно з Бюджетним кодексом України, державні вищі навчальні заклади мають можливість комбінувати бюджетні асигнування з власними доходами, отриманими від надання платних освітніх послуг в рамках законодавства. Важливо враховувати положення Закону України «Про вищу освіту» [22], яке вимагає, щоб не менше 51% студентів, які вступають на перший курс, були прийняті за державним замовленням у державних та комунальних ВНЗ.

Основним механізмом фінансового забезпечення діяльності ВНЗ є кошторисне фінансування, яке передбачає алокацію коштів з державного бюджету на підтримку освітніх програм та ініціатив [23]. Процедура кошторисного фінансування бюджетних установ у контексті казначейської служби Зведеного бюджету України є взаємопов'язаною з загальним бюджетним механізмом. Ілюстративне зображення цього процесу можна знайти на рисунку 1.5.

У цьому контексті, фінансове відділення бюджетної установи формує економічні обґрунтування для розробки кошторисного плану. Це передбачає аналіз фінансових потреб установи та встановлення стандартів витрат, необхідних для її ефективного функціонування. Таким чином, акцент робиться на оптимізації ресурсів та забезпеченні відповідності видатків реальним потребам установи.

Процес кошторисного фінансування бюджетної установи в Україні є ієрархічно структурованим і включає три основні етапи. Початковий етап полягає у внутрішній підготовці бюджетних пропозицій установою. Це включає розробку пропозицій, оцінку доходів та витрат, а також розрахунки фондів і коштів. Основна мета цього етапу - підготувати документи, що детально відображають фінансові потреби установи на наступний бюджетний період.

Далі бюджетні пропозиції розглядаються головним розпорядником коштів. На цьому етапі відбувається аналіз, погодження та встановлення пріоритетів

фінансування. Головний розпорядник виступає як посередник між бюджетною установою та Міністерством фінансів, гарантуючи, що пропозиції відповідають державним стандартам та вимогам.

Рисунок 1.5 – Процес кошторисного фінансування бюджетної установи [26]

Останнім етапом є залучення Міністерства фінансів України, яке аналізує, планує і встановлює розміри коштів та асигнувань для бюджетних установ. Міністерство також контролює дотримання бюджетних норм і лімітів.

Процедура формування, схвалення та реалізації кошторисів бюджетних установ базується на законодавчих та нормативних актах. Основними регуляторами в цій сфері є Бюджетний кодекс України (БКУ) та Постанова Кабінету Міністрів України від 28.02.2002 р. № 228 [27], яке встановлює правила щодо підготовки, розгляду, схвалення та ключових аспектів реалізації кошторисів державних установ. Ці документи визначають основні принципи та механізми фінансового планування в установах, що фінансуються за рахунок державного бюджету.

План призначення коштів із загального фонду бюджету, план виділення кредитів з основного бюджетного фонду, план специфічного фонду, план розподілу бюджетних засобів для вищих освітніх та наукових установ, а також місячний план

розходження бюджетних коштів є інтегральними складовими кошторису та схвалюються у комплексі з ним [17].

Основний акцент під час планування кошторису робиться на забезпечення видатків на оплату праці, нарахування та господарське утримання установи. Ці видатки вважаються пріоритетними, оскільки вони безпосередньо впливають на якість освітнього процесу та наукової діяльності. Капітальні видатки, які можуть бути пов'язані з розширенням, модернізацією або реконструкцією інфраструктури ВНЗ, часто відкладаються на другий план, якщо не забезпечені першочерговими витратами [18].

Для систематизації та контролю за рухом коштів використовуються коди економічної класифікації. Ці коди дозволяють деталізувати та групувати доходи та видатки за певними категоріями, такими як поточні видатки, видатки на товари і послуги, оплата праці, заробітна плата, нарахування на заробітну плату, придбання предметів постачання та інші. Приклад кодів економічної класифікації видатків зазначені в Додатку В.

Вищі навчальні заклади (ВНЗ) України використовують докладно структуровані кошториси як основний інструмент для планування та контролю за рухом фінансових ресурсів. Ці кошториси відображають не лише плановані доходи та видатки, але й служать важливим засобом для взаємодії з державними органами у контексті отримання бюджетного фінансування.

Кошторис ВНЗ традиційно ділиться на три основні частини:

- Перша частина містить загальну інформацію про заклад, включаючи його назву, адресу, а також джерело бюджетного фінансування. Також тут представлені зведені дані про витрати за окремими статтями кошторису.

- Друга частина кошторису зосереджена на оперативних та мережевих показниках ВНЗ. Це може включати інформацію про кількість студентів, науково-педагогічних працівників, наукові проекти та інші аспекти діяльності установи.

- Третя частина кошторису містить детальні розрахунки за кожною статтею витрат. Тут відображаються всі плановані видатки, від заробітної плати до придбання обладнання та проведення наукових досліджень [28].

Важливо відзначити, що для всіх ВНЗ діє перелік статей витрат. Це спрощує процес об'єднання індивідуальних кошторисів у зведені та загальні, а також поліпшує якість бюджетного планування та контролю за його виконанням. Головні розпорядники бюджетних коштів надають ВНЗ методичні рекомендації та основні виробничі показники для планування їхньої діяльності на наступний рік. Це включає грошові норми витрат та інші показники, встановлені чинним законодавством. Після розробки проекту кошторису, ВНЗ подає його на розгляд головному розпоряднику бюджетних коштів. Під час розгляду кошторису проводиться детальний аналіз його відповідності чинному законодавству, режиму економії та планам економічного та соціального розвитку на наступний рік. Головні розпорядники бюджетних коштів також здійснюють контроль за правильністю складання та затвердженням кошторисів, що базуються на бюджетному фінансуванні [24].

Механізм державного фінансування вищих навчальних закладів, як і будь-яка інша фінансова система, має свої переваги та недоліки, рисунок 1.6.

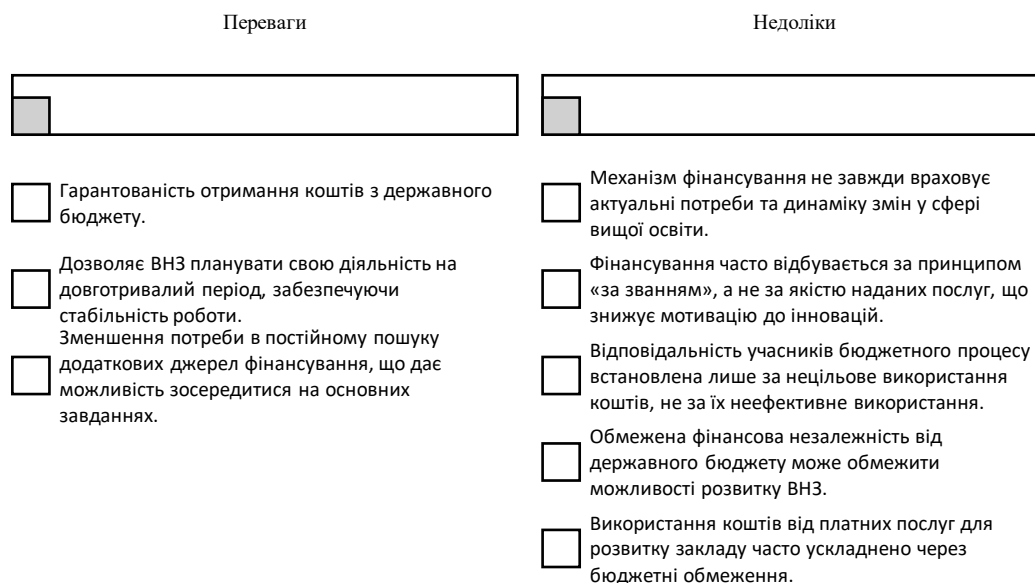

Рисунок 1.6 – Переваги та недоліки механізму державного фінансування вищих навчальних закладів в Україні [24; 25; 26]

Механізм бюджетного фінансування вищих навчальних закладів в Україні представляє собою складний баланс між забезпеченням стабільності та потребою

адаптації до змінних умов. Хоча він надає гарантоване фінансування та дозволяє ВНЗ планувати на майбутнє, водночас існують виклики, які потребують уваги та постійних коректив. Це підкреслює важливість багатостороннього підходу до питань фінансування в сфері вищої освіти.

Загалом, механізм фінансування закладів вищої освіти в Україні має свою специфіку, зумовлену як історичними, так і сучасними особливостями розвитку країни. Цей механізм є ключовим у забезпеченні стабільності, якості та доступності вищої освіти для громадян України. У контексті постійної динаміки суспільства та економіки, важливо постійно моніторити та адаптувати механізми фінансування до сучасних викликів.

1.3 Класифікація кошторисів

Кошторис є основним регулятором фінансової діяльності закладів освіти надаючи їм правомочності у сфері фінансових операцій. Він визначає обсяг та напрямок використання коштів, необхідних для забезпечення їх статутної діяльності та досягнення поставлених цілей протягом року.

Для повноцінного розуміння поняття «кошторис» розглянемо його інтерпретації в ряді наукових та нормативних джерел. Аналіз різних визначень допоможе отримати об'єктивний погляд на зміст та сутність даного терміна у контексті магістерського дослідження.

Розглянемо їх детальніше в таблиці 1.4.

Таблиця 1.4 – Підходи до визначення поняття «кошторис» [7; 29; 30; 31; 32; 33; 34]

автор	трактування поняття «кошторис»
1	2
Бюджетний кодекс України [7]	головний плановий фінансовий інструмент, що визначає правомочності з залученням доходів та розподілом коштів.

Продовження таблиці 1.4

1	2
Академічний тлумачний словник української мови [29]	інструмент фінансового планування, що акцентує увагу на плануванні витрат та надходжень.
Атамас П. [30, с. 50]	частина бюджетного механізму, де держава є головним регулятором і джерелом коштів.
Глущенко А. [31, с. 129]	інструмент, що визначає об'єм, цільовий напрям та періодичність розподілу коштів з акцентом на структурі та функціональності.
Дехтяр Н. [32, с. 40]	процес, спрямований на підтримку діяльності закладів, з основою для отримання коштів через кошторис.
Романенко О. [33, с. 51]	засіб фінансового забезпечення організацій та підприємств для здійснення діяльності.
Журавка Ф. [34, с. 100]	комплекс методів для раціонального розподілу та використання коштів з встановленням критеріїв для розподілу ресурсів.

Відповідно до Бюджетного кодексу України [7], кошторис виступає як головний плановий фінансовий інструмент бюджетної установи. Цей документ визначає правомочності установи стосовно залучення доходів та розподілу бюджетних коштів протягом бюджетного періоду. Це дозволяє бюджетній установі взяти на себе зобов'язання та здійснити платежі з метою виконання своїх основних функцій та досягнення цілей, встановлених згідно з бюджетними призначеннями.

Академічний тлумачний словник української мови надає досить загальне та всеосяжне визначення поняття «кошторис». Це визначення акцентує увагу на плануванні витрат та надходжень, що є ключовим для забезпечення стабільної діяльності будь-якої організації. Таке трактування підкреслює важливість кошторису як інструменту фінансового планування та контролю [29].

Атамас П. акцентує увагу на ролі держави в кошторисному фінансуванні, розглядаючи його як частину бюджетного механізму. Автор вважає, що держава виступає як головний регулятор і джерело бюджетних коштів [30, с. 50].

Глущенко А. розглядає кошторисне фінансування через призму його практичного застосування. Він акцентує увагу на конкретних напрямках витрат, таких як соціальна сфера, обороноздатність, управління тощо. Глущенко підкреслює роль кошторису як документа, що визначає об'єм, цільовий напрям і періодичність

розподілу коштів. Його підхід зосереджений на структурі та функціональності кошторисного фінансування в контексті державного управління [31, с. 129].

З іншого боку, Дехтяр Н. розглядає кошторисне фінансування як процес, спрямований на підтримку діяльності закладів, установ та організацій. Його акцент на тому, що основою для отримання коштів є кошторис, вказує на важливість планування та стратегічного підходу до фінансування. Дехтяр також звертає увагу на джерела фінансування, зокрема бюджети різних рівнів та державні цільові фонди [32, с. 40].

Романенко О. розглядає кошторисне фінансування як засіб фінансового забезпечення, що надає організаціям та підприємствам можливість отримати необхідні ресурси для здійснення їхньої діяльності [33, с. 51].

В контексті дослідження Журавка Ф., кошторисно-бюджетне фінансування представляє собою комплекс методів та інструментів, спрямованих на раціональний розподіл та використання бюджетних коштів. Це передбачає встановлення чітких критеріїв для розподілу фінансових ресурсів між різними суб'єктами, що отримують бюджетне фінансування, а також визначення ефективних обсягів фінансування для кожної окремої установи [34, с. 100].

Хоча всі автори говорять про кошторисне фінансування як про механізм виділення коштів з бюджету на підставі кошторису, їх підходи до розуміння його сутності, мети та функцій різняться. Вони акцентують увагу на різних аспектах цього процесу, від планування та регулювання до практичного застосування та стратегічного підходу.

Отже, кошторисне фінансування - це механізм виділення бюджетних коштів на основі кошторису, що забезпечує стабільність діяльності організацій у різних сферах, з державою як головним регулятором та джерелом фінансування.

Кошторисне фінансування є ключовим елементом бюджетної системи будь-якої країни, що відіграє важливу роль у забезпеченні фінансової стабільності та реалізації стратегічних завдань держави. Основні принципи кошторисного фінансування зазначені в таблиці 1.5. Кожен принцип має свою унікальну характеристику, що вказує на його специфіку та важливість у процесі фінансового планування та управління.

Врахування цих принципів є необхідним для забезпечення ефективності, прозорості та відповідальності у використанні бюджетних коштів.

Таблиця 1.5 – Основні принципи кошторисного фінансування [35, с. 103]

назва	характеристика
плановість	визначення та виконання фінансових завдань відповідно до попередньо встановленого плану.
принцип досягнення мети	використання коштів виключно для визначених цілей, передбачених кошторисом.
принцип безповоротності	кошти, отримані з бюджету, не підлягають поверненню.
принцип ефективності	отримання максимального результату за мінімальні витрати.
принцип контролю	нагляд за використанням бюджетних коштів з метою їх ефективного використання.
принцип обґрунтованості	витрати повинні мати чітке економічне обґрунтування.
принцип прозорості	процес формування та виконання бюджету повинен бути відкритим для громадського контролю.
принцип обліку	систематичний запис всіх операцій з коштами для забезпечення їх контролю.

Процес фінансування корпоративних структур в іноземних дослідженнях часто розглядається через призму загальних принципів корпоративних фінансів. Вчені, такі як Р. Брейлі [36], А. Дамодаран [37] та А. Росс [38], зосереджуються на таких ключових аспектах, як інвестування, фінансування та дивідендна політика. Відзначається, що для корпоративних підприємств ці принципи можуть бути не завжди прямо застосовними, зокрема через особливості соціальної місії та використання бюджетних коштів. І. Васильчук [39], аналізуючи теорію корпоративних фінансів, вказує на двосторонній характер фінансування: як процес залучення коштів та як результат цього процесу. Відповідно до його поглядів, принципи фінансування корпорацій включають прозорість, відповідальність, ефективність та контроль. Однак, враховуючи специфіку комунальних підприємств, де соціальна місія часто має перевагу над комерційною, Васильчук також вводить принципи соціалізації, співпраці, демократизації та інші.

Враховуючи ці підходи, можна виділити універсальні принципи фінансування, які є актуальними як для бюджетного, так і для корпоративного сектору: ефективність,

плановість, контроль та прозорість. Також, для комунальних підприємств слід враховувати специфічні соціальні принципи, такі як обґрунтованість, економічна доцільність, цільове використання коштів та створення позитивного впливу, а також корпоративні принципи, до яких належать гнучкість, відповідальність та створення фінансових резервів.

Класифікація кошторисів відіграє ключову роль у бюджетному плануванні, дозволяючи систематизувати види витрат та доходів для спрощення планування та контролю. Вона сприяє ефективності управління, допомагаючи установам розуміти свої фінансові потреби та пріоритети. Деталізована класифікація забезпечує прозорість і контроль над використанням публічних ресурсів, а також адаптивність до економічних змін. Це полегшує прийняття обґрунтованих рішень на основі структурованої інформації, спрощує звітність та підтримує стратегічне планування, спрямоване на досягнення ключових цілей організації або держави.

Орієнтовні кошториси, як правило, розробляються на початкових етапах проектування чи планування. Вони допомагають замовникам та інвесторам розуміти приблизну вартість проекту та визначити його економічну доцільність. Основна перевага цього типу кошторису полягає в швидкості його створення та можливості оперативно внести корективи в залежності від змін умов чи вимог. Але разом із цим існує й певний ризик невідповідності фактичних витрат планованим, так як попередні оцінки базуються на приблизних даних.

Деталізовані кошториси відіграють ключову роль на етапах виконання та реалізації проекту. Вони містять докладний розрахунок витрат по кожному сегменту: від робочої сили до споживаних матеріалів і використовуваного обладнання. Головною перевагою деталізованих кошторисів є їх точність, яка дозволяє ефективно керувати ресурсами, планувати закупівлі та контролювати виконання робіт. З іншого боку, їх підготовка вимагає більше часу, ресурсів і специфічних знань. Розробка такого кошторису залучає спеціалістів різних профілів, які докладно аналізують кожен аспект проекту. Це може збільшити витрати на етапі планування, але у подальшому допомагає уникнути непередбачених витрат та відхилень від плану.

Залежно від часових рамок їх дії, кошториси мають свої особливості та призначення. Короткострокові кошториси, які, як правило, створюються на рік або менше, зосереджуються на найближчих завданнях та витратах. Це можуть бути кошториси на конкретний проект, подію або етап роботи.

Головна перевага короткострокового кошторису полягає в тому, що воно дозволяє оперативно реагувати на зміни умов, ринкових трендів або організаційних потреб. Але існують і обмеження: занадто короткий горизонт планування може не враховувати довгострокову стратегію або перспективні інвестиційні проекти, що може призвести до втрати можливостей росту або недостатньої підготовки до майбутніх ризиків.

Довгострокові кошториси, з свого боку, охоплюють період в декілька років і зазвичай корелюють із стратегічним плануванням організації. Ці кошториси враховують широкий спектр змінних, включаючи ринкові тенденції, технологічний розвиток, інвестиційні проекти та інші довгострокові ініціативи. Однією з ключових переваг довгострокового кошторисного фінансування є можливість передбачати потенційні виклики, ризики та можливості, які можуть виникнути у майбутньому. Це також стимулює організацію до мислення про свою місію, візію та стратегічні цілі на довший період. Однак, з іншого боку, довгострокове планування може бути менш точним через невизначеність майбутнього. Це може призвести до невірних припущень або недооцінки потенційних ризиків.

Кошториси різняться залежно від своєї спрямованості: кошториси для ремонту зосереджуються на відновленні об'єктів, у той час як виробничі кошториси враховують витрати на виробництво. Для організації заходів кошториси включають витрати на логістику, обслуговування та інше. В освітніх та медичних установах кошториси можуть охоплювати зарплату персоналу, обслуговування обладнання та інші оперативні витрати [41].

Щодо характеру робіт, капітальні кошториси зосереджені на великих вкладеннях, таких як нове будівництво, тоді як експлуатаційні кошториси деталізують витрати, пов'язані з поточною діяльністю і обслуговуванням існуючих активів.

За методом розрахунку кошториси можуть відрізнятися за основою визначення витрат. Нормативні кошториси створюються на основі стандартних норм витрат, які встановлені для певних видів робіт чи матеріалів. Ці норми допомагають уніфікувати підхід до розрахунку вартості та забезпечують певний рівень передбачуваності. Проте, вони можуть не враховувати індивідуальні особливості конкретного проекту або ситуації. З іншого боку, фактичні кошториси базуються на реальних витратах, які виникли під час виконання робіт. Такі кошториси дають більш точний огляд фінансової сторони проекту, але вони можуть вимагати більше часу та ресурсів для підготовки, оскільки потрібно збирати докладну інформацію про всі фактичні витрати.

Зрештою, важливий критерій класифікації є призначення кошторисів.

Так, індивідуальні кошториси розробляються для конкретних бюджетних установ і відображають їхні доходи та видатки.

Натомість загальні кошториси створюються для групи однакових установ, що обслуговуються централізовано, або для специфічних установ, таких як клуби або бібліотеки. Існують також кошториси на проведення централізованих заходів, які призначені для планування та реалізації великих подій, таких як конкурси або олімпіади. А зведені кошториси об'єднують фінансові плани різних установ одного типу або для масових заходів, допомагаючи узагальнити та аналізувати фінансові дані на більш високому рівні [42].

Кошториси вищого навчального закладу (ВНЗ) відносяться до категорії «індивідуальні (єдиний кошторис доходів і видатків)». Це фінансовий план конкретної бюджетної установи, який враховує всі доходи та видатки саме цього закладу. Такий кошторис розробляється на основі специфіки діяльності ВНЗ, його потреб та завдань, визначених стратегічними документами та програмами розвитку.

Отже, різноманітність критеріїв класифікації відображає широкий спектр аспектів, які можуть бути враховані при плануванні бюджету. Це може бути ступінь деталізації, період дії, об'єкт витрат, характер робіт, метод розрахунку та сфера застосування.

Розглянемо детальніше класифікацію кошторисів на рисунку 1.7.

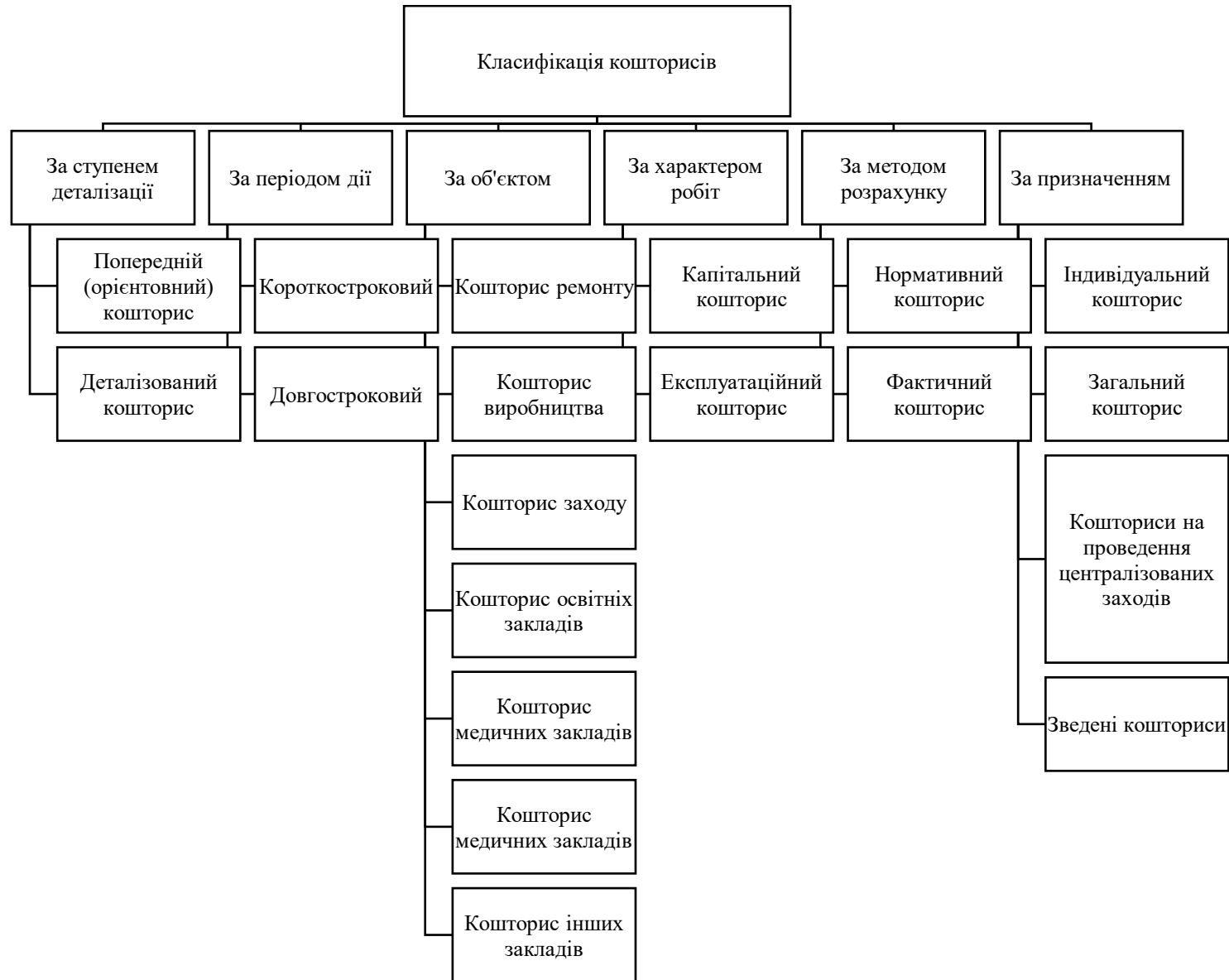

Рисунок 1.7 – Класифікація кошторисів [40, с. 5-6]

Також варто відзначити, що правильний вибір типу кошторису та його класифікація можуть сприяти ефективному розподілу ресурсів, оптимізації витрат та підвищенню ефективності фінансової діяльності. В цілому, систематичний підхід до класифікації кошторисів є ключем до успішного бюджетування та фінансового управління.

1.4 Іноземний досвід бюджетного фінансування

Бюджетне фінансування є ключовим елементом управління державними фінансами будь-якої країни. Це процес, за допомогою якого уряди планують, розподіляють та контролюють фінансові ресурси для забезпечення виконання своїх стратегічних завдань та цілей. Різні країни мають різні підходи до кошторисного фінансування, відображаючи їх історичний розвиток, культурні особливості та економічні умови. Розглянемо основні складові фінансування ВНЗ в США, ЄС та Китаї, таблиця 1.6.

Таблиця 1.6 – Основні складові фінансування ВНЗ в США, ЄС та Китаї [43; 48; 53]

складові фінансування	США	ЄС	Китай
1	2	3	4
державні гранти	федеральні та штатні гранти для підтримки освіти та наукових досліджень.	основне джерело фінансування для багатьох ВНЗ. Ці гранти можуть бути як загальними, так і цільовими.	основне джерело фінансування для більшості університетів.
плата за навчання	висока плата за навчання, особливо в приватних університетах.	деякі країни пропонують безкоштовну вищу освіту, інші встановлюють плату за навчання.	хоча багато університетів отримують державну підтримку, деякі з них також стягують плату за навчання.
дослідницькі гранти	значні федеральні гранти для наукових досліджень	програма «Горизонт Європа» для підтримки	проекти «211» та «985» для підтримки

Продовження таблиці 1.6

1	2	3	4
		наукових досліджень та інновацій.	провідних дослідницьких університетів.
приватні інвестиції	значний обсяг дарунків та пожертв від випускників та корпоративних партнерів.	співпраця з промисловістю та приватними інвесторами	співпраця з промисловістю та приватні інвестиції в дослідницькі проекти
інші джерела	доходи від комерційної діяльності, такої як консалтинг, курси тощо. Дарунки, пожертви, тощо.	дарунки, пожертви, спонсорські внески та доходи від комерційної діяльності.	дарунки, пожертви, спонсорські внески та доходи від комерційної діяльності.

Підводячи підсумки можна визначити, кожен регіон має свою унікальну комбінацію державного та приватного фінансування, що відображає його освітні пріоритети та стратегії. Незважаючи на різницю в підходах, усі три регіони активно інвестують у вищу освіту, розуміючи її ключову роль у соціальному та економічному розвитку.

У США система фінансового планування вищої освіти базується на детальному аналізі та розподілі ресурсів для виконання визначених ініціатив або завдань. Цей підхід передбачає ретельне вивчення потенційних витрат, визначення можливих джерел коштів та оптимальний розподіл бюджетних засобів.

Учасники фінансового планування є різні суб'єкти, такі як державні установи, благодійні організації, комерційні структури та академічні заклади, активно залучаються до процесу фінансового планування в США.

Процес фінансового планування зазначений в таблиці 1.7.

Таблиця 1.7 – Процес фінансового планування в США [43]

назва	характеристика
1	2
аналіз витрат	вивчення всіх можливих фінансових зобов'язань, що виникають у зв'язку з реалізацією проекту.
пошук фінансових джерел	визначення потенційних джерел коштів, таких як державні асигнування, благодійні внески, кредити та інше.
балансування бюджету	встановлення пріоритетів та розподіл коштів між різними видами витрат.

Продовження таблиці 1.7

1	2
нагляд за використанням коштів	перевірка та контроль за цільовим використанням отриманих ресурсів.

Отже, кожен етап відіграє важливу роль у забезпеченні ефективного та прозорого використання фінансових ресурсів. Від аналізу потенційних витрат до контролю за їх використанням, цей процес допомагає забезпечити, що кошти використовуються відповідно до встановлених цілей та пріоритетів

Основними методами залучення коштів є кредитні угоди, венчурне фінансування, колективне фінансування, державні програми та іпотечні угоди [43]. Розглянемо їх детальніше в таблиці 1.8.

Таблиця 1.8 – Основні методи залучення коштів фінансування в США [43]

назва	характеристика
кредитні угоди	залучення фінансів через угоди з банками або іншими кредитними установами.
венчурне фінансування	інвестиції в перспективні компанії з метою отримання частки власності.
колективне фінансування	залучення коштів від великої кількості осіб через спеціалізовані інтернет-платформи.
державні програми	фінансова підтримка від уряду для специфічних проектів або досліджень.
іпотечні угоди	залучення коштів для придбання нерухомості через довгострокові кредитні угоди.

Отже, різноманітність підходів дозволяє організаціям та індивідам вибирати найбільш відповідний спосіб фінансування, враховуючи специфіку проекту, доступні ресурси та ринкові умови.

Державні університети в основному фінансуються за рахунок коштів штатів. Згідно з даними, громадські коледжі отримують приблизно 41% своїх доходів від державних коштів. Це відрізняється від приватних некомерційних установ, де лише 12% доходів походять з державних джерел, та комерційних установ, де цей показник становить лише 2% [44].

Плата за навчання є одним з основних джерел доходу для багатьох університетів. Громадські коледжі отримують приблизно 20% своїх доходів від платежів студентів, тоді як для приватних некомерційних та комерційних установ ці показники становлять 31% та 94% відповідно [44].

Федеральний грант Pell, який є важливим джерелом фінансової підтримки для студентів, планує збільшити свій максимальний розмір до 7 395 доларів [45]. Крім того, приватні організації, такі як Американський фонд Honda, також надають гранти для підтримки освітніх програм [46].

Вищі навчальні заклади активно залучають дарунки для фінансування своєї діяльності. Наприклад, у 2021 році, дарування для вищих навчальних закладів зросло на майже 7%, досягаючи 52,9 мільярдів доларів [47].

Отже, фінансування вищої освіти в США є результатом взаємодії різних джерел, що разом сприяють підтримці та розвитку якісної освітньої системи.

В контексті Європейського Союзу (ЄС) кошторисне фінансування виступає як систематичний підхід до алокації фінансових ресурсів для реалізації різноманітних проектів та програм. Цей механізм базується на розробці докладних бюджетних планів, які деталізують вартість кожного етапу проекту, враховуючи такі аспекти, як витрати на робочу силу, матеріали та обладнання.

Основою кошторисного фінансування в ЄС є його програми, які спрямовані на підтримку різних секторів економіки, від наукових досліджень до соціальної сфери. Програма «Горизонт Європа», наприклад, спрямована на підтримку наукових досліджень та інноваційних проектів, що відображає стратегічний підхід ЄС до наукової та технологічної розвиткової агенди [48].

Національні фонди держав-членів також грають важливу роль у кошторисному фінансуванні, доповнюючи ініціативи ЄС. Ці фонди, як правило, базуються на стратегічних національних пріоритетах, але вони також відображають загальноєвропейські цілі та стратегії [49].

Щодо фінансової допомоги, ЄС пропонує різноманітні інструменти, включаючи гранти, позики та гарантії. Ці інструменти спрямовані на підтримку ключових

секторів економіки, таких як енергетика, транспорт та охорона здоров'я, і вони відіграють важливу роль у стимулюванні інновацій та розвитку в регіоні [50].

ЄС активно співпрацює з державами-членами, щоб розробляти стратегії та політики, які сприяють ефективності та інноваційності в освітньому секторі. Це включає:

- Мобільність студентів. Програми, такі як Еразмус+ [52], сприяють мобільності студентів, викладачів та дослідників між країнами ЄС, що підвищує якість освіти та сприяє культурному обміну.

- Співпраця та партнерства. ЄС заохочує ВНЗ до міжнародної співпраці, створюючи мережі та партнерства, що дозволяють обмінюватися найкращими практиками та ресурсами.

- Інновації та дослідження. ЄС підтримує наукові дослідження та інноваційні проекти в університетах через спеціалізовані програми та гранти.

Враховуючи вищезазначене, можна зробити висновок, що бюджетне фінансування ВНЗ в Європі є багатогранним процесом, який вимагає координованих зусиль на національному та європейському рівнях. ЄС відіграє важливу роль у формуванні стратегічних напрямків та ініціатив у сфері вищої освіти, сприяючи якості, доступності та інноваційності в університетах країн-членів. Центральне місце у цьому процесі займає бюджетне фінансування, яке служить основою для реалізації освітніх програм, наукових досліджень та міжнародної співпраці.

Також, ЄС надає підтримку у вигляді консультування, ресурсів та інструментів для забезпечення ефективного управління та використання ресурсів у ВНЗ. Це сприяє створенню стабільного та конкурентоспроможного освітнього простору в Європі, де кожен студент має можливість отримати якісну освіту, а університети можуть розвиватися та вносити вклад у соціальний та економічний розвиток регіону.

Бюджетне фінансування Китаю відзначається централізованим підходом, де ключові рішення приймаються на національному рівні, але з урахуванням потреб різних регіонів та установ. Останнім часом спостерігається тенденція до децентралізації фінансування, коли більше відповідальності передається на провінційний рівень.

Основними учасниками процесу фінансового планування в Китаї є Міністерство фінансів, Міністерство освіти, місцеві уряди, ВНЗ та приватний сектор. Особливості фінансового планування в Китаї відображають централізований підхід країни до управління економікою. Міністерство Фінансів Китаю разом з Міністерством Освіти координують алокацію ресурсів для ВНЗ на національному рівні. Водночас місцеві уряди також відіграють ключову роль у фінансуванні та управлінні освітніми установами на своїх територіях. Приватний сектор в Китаї активно інвестує у освіту, формуючи партнерства з університетами та іншими навчальними закладами. Загалом, фінансове планування в Китаї характеризується стратегічним підходом, де держава визначає ключові пріоритети, але також заохочує регіональну ініціативу та приватні інвестиції.

Фінансування закладів вищої освіти в Китаї є результатом взаємодії ряду факторів, які відображають стратегічний підхід країни до розвитку освітньої сфери. Однією з ключових складових цього процесу є державні видатки. Згідно з даними 2022 року, загальний обсяг державних видатків на коледжі та університетську освіту досяг приблизно 1,64 трильйона юанів, показавши зростання на 6,2% порівняно з попереднім роком [53].

Паралельно з державними інвестиціями, плата за навчання в університетах також відіграє важливу роль у формуванні бюджетів ВНЗ. Наприклад, в Східно-Китайському університеті науки та технологій було зафіксовано збільшення плати за навчання з 5000 юанів до 7700 юанів, що становить зростання на 54%. Аналогічна ситуація спостерігається в Шанхайському університеті електроенергетики, де стандартний навчальний збір підвищено з 5000 юанів до 7000 юанів [54].

Однак фінансування вищої освіти в Китаї не обмежується лише державними видатками та платою за навчання. Сучасний етап розвитку країни характеризується активною диверсифікацією джерел фінансування. Це відображається у децентралізації фінансових потоків, коли значна частина ресурсів переноситься від державного до провінційного рівня. Також важливим є залучення доходів від університетських підприємств, контрактного навчання для підприємств та контрактних досліджень [55].

Крім того, китайські заклади вищої освіти активно інтегрують підприємницькі підходи в свою діяльність. Це відображено у фінансовій реформі, яка була частково розроблена на основі теорії спільного вартісного обліку Johnstone з кінця 1980-х років. Цей підхід дозволяє університетам активно залучати різноманітні джерела фінансування для підтримки своєї освітньої та наукової діяльності [56].

Згідно зі статистичним бюлетенем 2020 року, видатки на студента в університетах Китаю зросли до 22,407.39 юанів, що підтверджує активні інвестиції в якість освіти на особу [57].

Отже, фінансова стратегія Китаю у сфері вищої освіти відображає глибокі структурні зміни в країні, спрямовані на підтримку якості, доступності та інноваційності в університетах. Це підтверджує роль освіти як центрального елемента національної стратегії розвитку та підтримки глобальної конкурентоспроможності країни.

Кожна країна має свої переваги та недоліки механізму фінансування ВНЗ. Розглянемо їх детальніше в таблиці 1.9.

Таблиця 1.9 – Переваги та недоліки фінансування ВНЗ в США, ЄС та Китаї

аспект	США	ЄС	Китай
переваги			
різноманітність джерел фінансування	✓	✓	✓
адаптивність до ринкових умов	✓		
широкий доступ до грантів для студентів	✓	✓	
активне залучення приватних інвестицій	✓	✓	✓
децентралізація фінансування		✓	✓
недоліки			
висока залежність від плати за навчання	✓		✓
нестабільність державного фінансування	✓	✓	
ризик комерціалізації освіти	✓		✓
обмежений доступ до вищої освіти для малозабезпечених груп населення	✓		
залежність від регіональних бюджетів		✓	✓

Фінансування ВНЗ в США, ЄС та Китаї має свої особливості, переваги та недоліки. У США основний акцент робиться на різноманітність джерел фінансування, але існує висока залежність від плати за навчання. У ЄС є переваги децентралізації

фінансування, але існує залежність від регіональних бюджетів. У Китаї акцентується увага на державному фінансуванні, але існує ризик комерціалізації освіти. Кожна система має свої сильні та слабкі сторони, що вимагає індивідуального підходу до реформування та оптимізації.

Загалом, іноземний досвід у сфері кошторисного фінансування відкриває цінні підходи, які можуть бути адаптовані та впроваджені в Україні, щоб підвищити ефективність та якість вищої освіти.

Висновки до першого розділу

Бюджетне фінансування відіграє вирішальну роль у формуванні та реалізації державної політики в освітній, науковій та інших соціальних сферах. Його основна мета полягає не лише у розподілі державних ресурсів, але й у створенні стабільного фундаменту для неперервного розвитку освітньої системи. Принципи плановості, цільового використання та ефективності служать основою для забезпечення прозорості, відповідальності та результативності бюджетного фінансування.

У контексті України, система фінансування вищої освіти є результатом взаємодії різних джерел фінансування. Це включає державні асигнування, плату за навчання та інші додаткові джерела. Така комбінована модель дозволяє забезпечити гнучкість у відповіді на змінювані потреби закладів вищої освіти, а також стимулює їх до пошуку додаткових джерел фінансування та партнерств.

Кошториси, як основний інструмент планування та контролю, відіграють важливу роль у забезпеченні ефективного використання бюджетних коштів. Їх різноманітність за критеріями дозволяє адаптувати бюджетний процес до конкретних потреб та умов реалізації проектів.

Міжнародний досвід у сфері бюджетного фінансування вищої освіти є незамінним джерелом знань для України. Вивчення підходів країн, таких як США, ЄС

та Китай, дозволяє виявити передові методики та підходи, які можуть бути успішно адаптовані в українському контексті.

В узагальненні, можна підкреслити, що ефективне бюджетне фінансування вищої освіти в Україні вимагає комплексного підходу, який об'єднує національні особливості та міжнародний досвід. Такий підхід дозволить оптимізувати механізми фінансової підтримки, адаптуватися до сучасних викликів та забезпечити стабільний розвиток вищої освіти в країні.

2 Оцінка кошторисного фінансування в освітньому секторі на прикладі Сумського Державного Університету

2.1 Моніторинг сучасного стану фінансування освіти в Україні

До здобуття Україною незалежності фінансування освіти забезпечувалося виключно за державний рахунок. Зміни у фінансовій політиці освітньої сфери розпочалися після ухвалення Закону «Про освіту» у 1991 році. Цей документ розширив спектр фінансових джерел для освітніх закладів, включаючи кошти від приватних осіб та підприємств.

Оновлений Закон передбачав різноманітні додаткові джерела фінансування: плату за навчання та кваліфікацію, доходи від наукової діяльності та виробництва, оренду майна, дивіденди від цінних паперів, донативні внески тощо. Ключовим моментом була законодавча гарантія, що додаткові доходи не впливають на зменшення бюджетного фінансування. Окрім цього, не менше 10% бюджетних коштів, спрямованих на освіту, мали бути використані на фундаментальні наукові дослідження та державні проекти.

Для реалізації Закону «Про освіту» та розвитку освіти як ключового напрямку в новітній Україні, у 1993 році була прийнята програма «Освіта» («Україна XXI століття»), яка мала на меті створення ефективної системи безперервної освіти. На той час освітня система зберігала багато радянських особливостей, але еволюціонувала разом з суспільними змінами, що відбивалося в постійних оновленнях освітнього законодавства, особливо після прийняття Конституції України у 1996 році.

У період з 1991 по 2003 рік українське освітнє законодавство поступово розширювалося за рахунок нових законів, які деталізували рамкові положення Закону «Про освіту», охоплюючи різні рівні та види освіти. З 2004 року, на тлі євроінтеграційних процесів та прагнення України до вступу в ЄС, розпочалася значна трансформація освітньої системи, що торкнулася всіх її сегментів. Після підписання

Угоди про асоціацію з ЄС у 2014 році, Україна зобов'язалася сприяти європейському співробітництву в сфері освіти, метою якого є покращення взаєморозуміння та міжкультурного діалогу [58].

У 2017 році Україна прийняла нову редакцію Закону «Про освіту» [59], яка стимулювала реформи в освітній сфері та інтеграцію в європейський освітній простір. Закон визначає фінансування освіти з різних бюджетів та інших законних джерел, дозволяє державним та комунальним освітнім закладам надавати платні послуги за затвердженим Кабінетом Міністрів списком, а приватні заклади - встановлювати свій перелік платних послуг. Окрім цього, закон визначає фінансування різних рівнів освіти: дошкільної, позашкільної, середньої, професійної, вищої та післядипломної. Також закон регулює отримання державного фінансування приватними закладами, що надають загальну середню освіту.

Джерелами фінансування освіти, дозволеними законом, є: державний та місцеві бюджети, плата за освітні та інші послуги, прибутки від наукових досліджень, прибутки від продукції навчально-виробничих майстерень та оренди, гранти, дивіденди та відсотки з цінних паперів та депозитів, а також добровільні внески. Однак, кошти з джерел, пов'язаних з державою-агресором чи державою-окупантом, заборонені.

Закон «Про освіту» визначає, на що можуть бути використані освітні субвенції, встановлює правила для встановлення розміру плати за навчання та надає освітнім установам право самостійно розпоряджатися коштами з додаткових джерел. При цьому, отримання коштів з інших джерел не впливає на розмір бюджетних асигнувань для освітніх установ [59].

Міністерство освіти і науки України (МОН) є ключовим органом у реформуванні освітньої системи, тісно співпрацюючи з Верховною Радою, Міністерством фінансів та іншими органами влади. Головна роль МОН полягає у формуванні та впровадженні державної політики в галузі освіти та науки, в тому числі керуванні науковою та інноваційною діяльністю, забезпеченні нагляду за освітніми установами та організаціями.

На сьогодні МОН зосереджене на розробці стратегій розвитку національної освіти, підтримуючи національні інтереси через стратегічні документи, державні програми, і надає методичні рекомендації. Відомство відповідає за збір та аналіз освітньої статистики, міжнародне співробітництво, розподіл освітніх субвенцій, стипендій, визначення пріоритетів у підготовці освітян, їх сертифікацію та підвищення кваліфікації, а також розробляє та затверджує умови прийому до навчальних закладів, ліцензування та акредитацію освітніх програм.

У своїй діяльності МОН активно взаємодіє з іншими органами виконавчої влади, Кабінетом Міністрів України, законодавцями, експертами та міжнародними організаціями, а також забезпечує продовження реформ у освітній сфері за підтримки Уряду.

Розвиток освіти в Україні з 1991 по 2021 роки відбувався на тлі радикальних змін у соціально-політичному та економічному житті країни. Довготривале домінування централізованої системи управління та комуністичної ідеології залишило глибокий слід у суспільній свідомості, що ускладнило перехід до ринкових відносин. На початку 90-х років Україна переживала серйозну економічну кризу, яка також негативно позначилася на розвитку освітньої сфери [58].

Процеси, які відбуваються, тісно пов'язані з формуванням національної освітньої системи, яка має враховувати потреби та характеристики соціально-економічного зростання нашої держави, формувати новий суспільний погляд та конкурувати на міжнародних і європейських ринках освітніх послуг. Важливо відзначити, що ініціативи щодо оптимізації освітніх закладів часто виникали через потребу підвищити їхню продуктивність та переосмислення механізмів фінансування освіти.

Створення нових методів фінансування освіти за останні 32 роки відбувалося на фоні глобальних змін в політичній та соціально-економічній структурі України. Серед них - перехід до ринкової економіки, створення приватної власності, безперервні корективи в бюджетно-податковій політиці, впровадження цільового методу фінансування та формульний підхід до розподілу державних фінансових ресурсів, а також війна. Розглянемо детальніше видатки зведеного бюджету України

на освіту протягом 2019-2023 рр. за даними Міністерства фінансів України, рисунок 2.1.

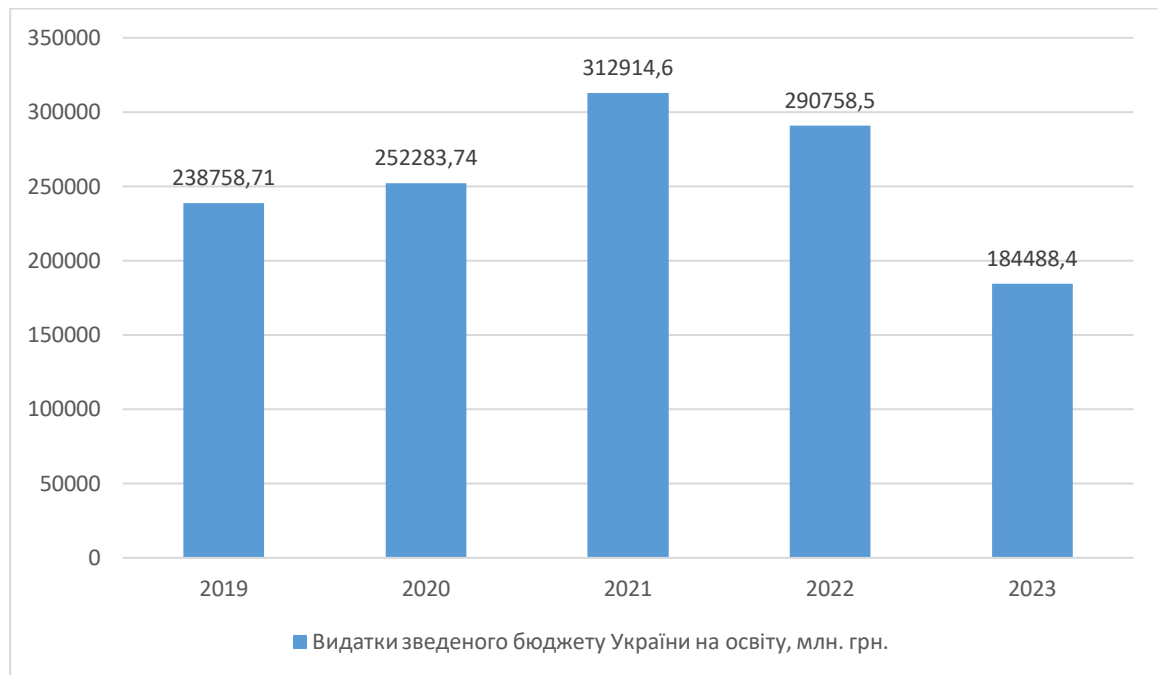

Рисунок 2.1 – Динаміка видатків зведеного бюджету України на освіту за 2019-2023 рр., млн. грн. [63]

За період з 2019 по 2023 рік видатки зведеного бюджету України на освіту зазнали змін. У 2019 році видатки становили 238758,71 млн. грн., і вони постійно зростали до 2021 року, коли досягли піку в 312914,6 млн. грн. Однак у 2022 році спостерігалось зниження видатків до 290758,5 млн. грн., а в 2023 році вони знизились значно до 184488,4 млн. грн. Це свідчить про коливання бюджетних асигнувань на освіту в Україні за вказаний період, зі значним спадом у 2023 році.

Частка видатків на освіту в загальному обсязі видатків зведеного бюджету України є важливим показником, який відображає пріоритетність освітньої сфери в державному фінансуванні. Цей показник не тільки вказує на рівень інвестицій у розвиток освіти, але й слугує відображенням стратегічних напрямків соціально-економічної політики держави. Розглянемо детальніше динаміку частки видатків на освіту в загальному обсязі видатків зведеного бюджету України в 2019-2023 рр, рисунок 2.2.

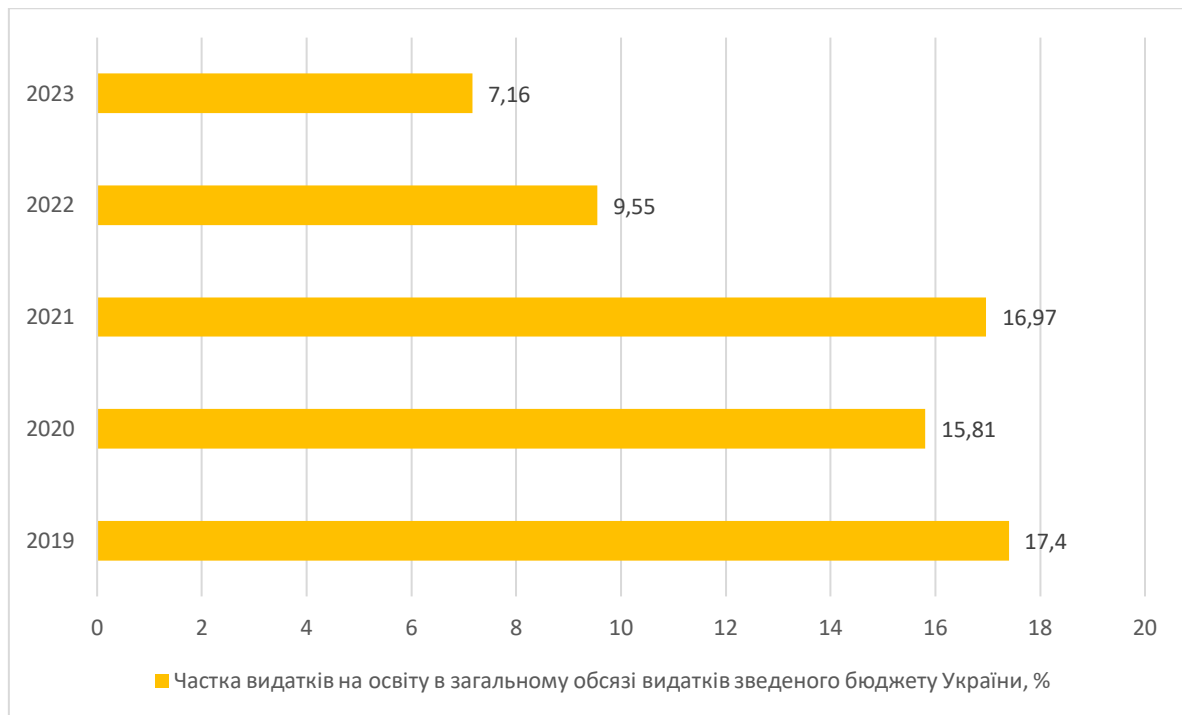

Рисунок 2.2 – Частка видатків на освіту в загальному обсязі видатків зведеного бюджету України за 2019-2023 рр., % [63]

В аналізі частки видатків на освіту в загальному обсязі видатків зведеного бюджету України за період 2019-2023 років спостерігається тенденція до зниження відсоткового показника. Якщо у 2019 році відсоток видатків на освіту становив 17,4%, то до 2023 року цей показник знизився до 7,16%. Однак слід враховувати, що незважаючи на складні політичні обставини та військовий конфлікт на сході України, ініційований Російською Федерацією, уряд України продовжує відшукувати кошти на розвиток освітньої сфери. Це свідчить про велике значення, яке держава приділяє якості та доступності освіти для своїх громадян, незважаючи на зовнішні виклики та внутрішні труднощі.

Розгляд частки видатків зведеного бюджету на освіту як частки ВВП дозволяє оцінити пріоритетність та зобов'язання держави до сектору освіти у відношенні до її економічних можливостей. Розрахунок за формулою: номінальний ВВП поділити на частку видатків на освіту в загальному обсязі видатків зведеного бюджету України, дозволяє отримати точне значення цієї частки і розуміти, яку частину своєї економіки

країна спрямовує на розвиток освітнього сектора. Розглянемо детальніше цей показник на рисунку 2.3.

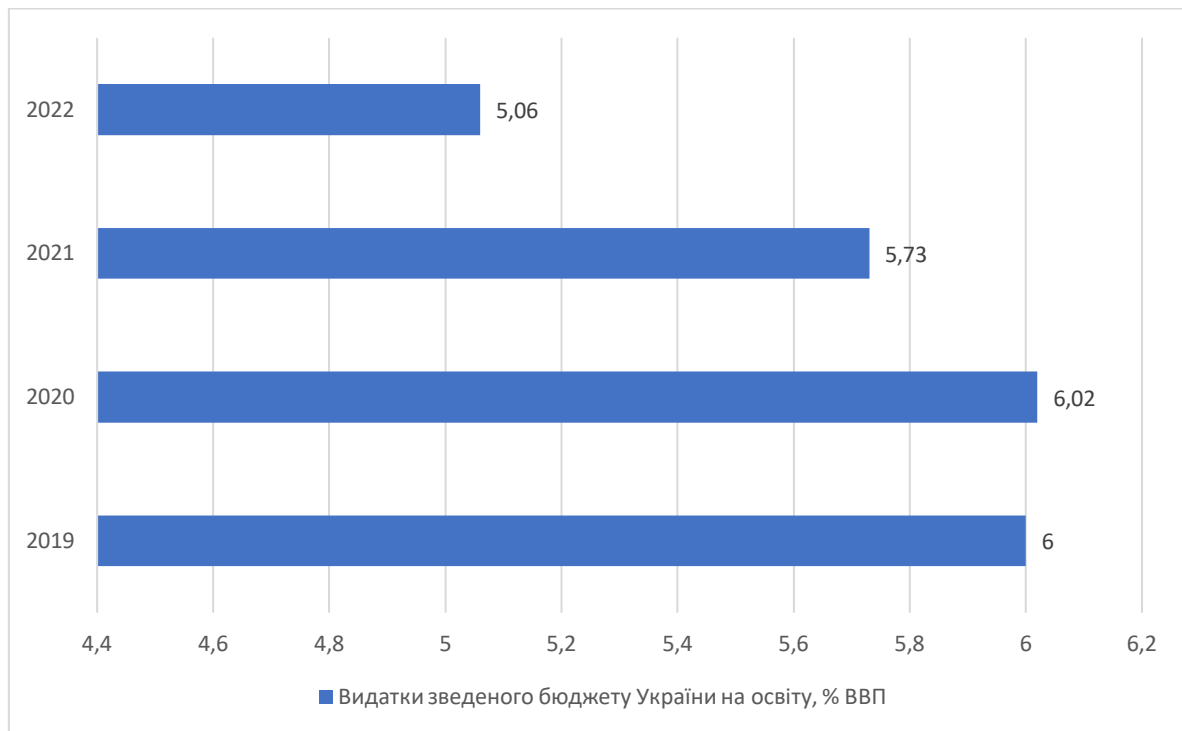

Рисунок 2.3 – Витрати зведеного бюджету України на освіту 2019-2022, % ВВП [63]

Протягом 2019-2022 років частка витрат зведеного бюджету України на освіту відносно ВВП показала невелике зниження. Хоча у 2020 році спостерігалось невелике зростання до 6,02% від ВВП, загальна тенденція за чотири роки була спрямована на зменшення вкладу в освітній сектор. До 2022 року ця частка знизилася до 5,06%. Це може свідчити про зменшення пріоритетності освіти в бюджетних видатках або зміни в економічній структурі країни.

Розподіл фінансування витрат на освіту за джерелами дозволяє зрозуміти структуру та пріоритети бюджетного фінансування у сфері освіти. Він відображає, яке джерело найбільше інвестує в освіту, будь то місцевий чи державний бюджети, а також приватні інвестиції. Розглянемо детальніше розподіл фінансування витрат на освіті за джерелами на рисунку 2.4.

Протягом 2019-2022 років спостерігається тенденція до зменшення частки видатків на освіту з державного бюджету і збільшення частки видатків з місцевого бюджету. Це може свідчити про децентралізацію фінансування в освітній сфері і перекладення основного навантаження на місцеві органи влади. Така динаміка може бути результатом політики реформування системи освіти та намагань зробити її більш адаптованою до місцевих потреб.

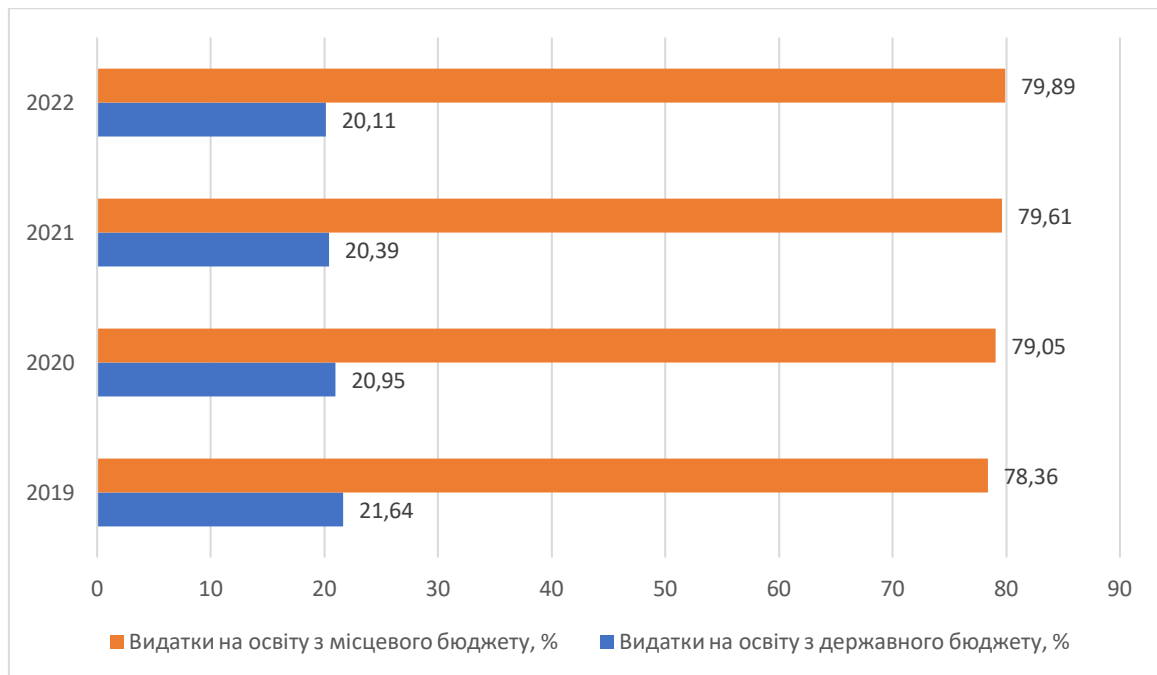

Рисунок 2.4 – Розподіл фінансування видатків на освіту за джерелами 2019-2022 рр., % [58; 64]

У 2019 році кошти з бюджетних цільових субвенцій були спрямовані на забезпечення зарплати вчителям (освітня субвенція), актуалізацію та модернізацію обладнання для профтехнавчальних закладів, підтримку осіб із специфічними освітніми потребами, впровадження програми «Нова українська школа», створення та вдосконалення спортивних об'єктів у школах та покращення якості навчання.

У 2020 році плани були зорієнтовані на фінансування зарплат педагогам (освітня субвенція), встановлення центрів новітньої професійної освіти, підтримку особливих учнів, втілення ініціативи «Нова українська школа», виконання проекту «Спроможна школа для високих досягнень» та підтримка деяких категорій вчителів.

У 2021 році кошти були відведені на оплату праці педагогічного колективу (освітня субвенція), розвиток центрів сучасної профосвіти, допомогу особам із спеціальними потребами в освіті, реалізацію проекту «Нова українська школа», виконання програми «Спроможна школа для оптимальних результатів» та заходи, пов'язані з протидією COVID-19 в навчальних закладах.

У 2022 році кошти були відведені на такі субвенції: освітню субвенцію, яка покликана забезпечити зарплату педагогам; субвенцію на впровадження «Нової української школи» (НУШ); фінансування програми «Спроможна школа для кращих результатів», яка спрямована на підвищення ефективності навчання; державну підтримку особам з особливими освітніми потребами (ООП); створення навчально-практичних центрів для професійної освіти; а також забезпечення пожежної безпеки в освітніх закладах.

Динаміка фінансування освіти з державних та місцевих бюджетів протягом 2019-2022 років зображена на рисунку 2.5. Важливо відзначити: незважаючи на те, що згідно з казначейським обліком видатки, які здійснені за допомогою коштів освітньої субвенції, вважаються видатками місцевих бюджетів, у дійсності джерелом цих коштів є державний бюджет.

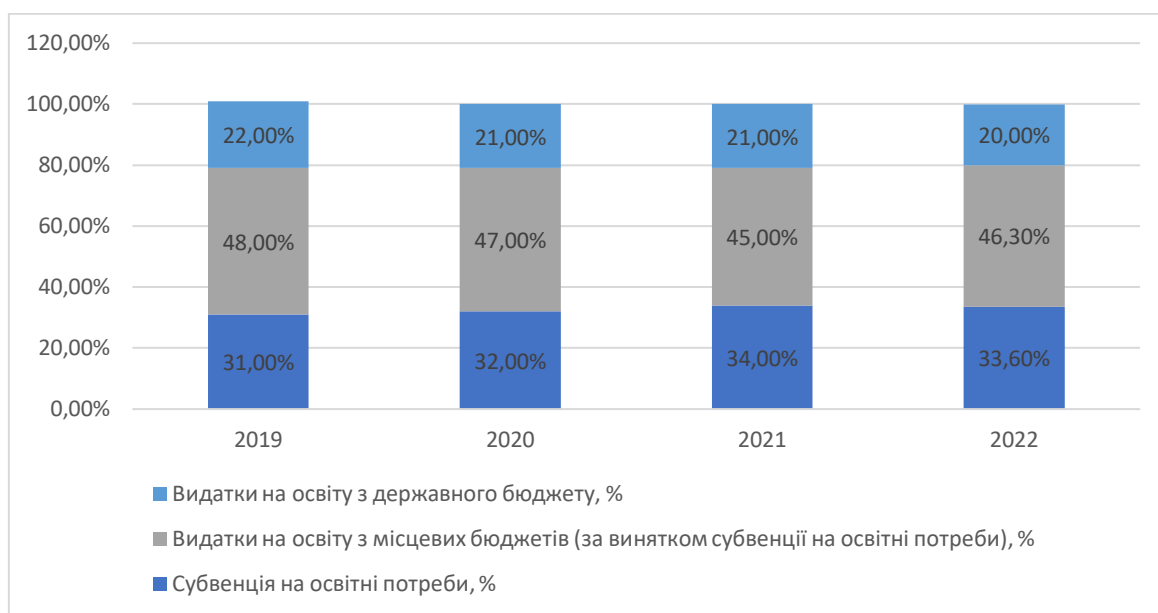

Рисунок 2.5 – Розподіл видатків на освіту за джерелами у 2019-2022 рр., % [65;

В період з 2019 по 2022 роки спостерігається зростання субвенцій на освітні потреби: з 31% у 2019 році до 33,6% у 2022 році. В той же час видатки на освіту з місцевих бюджетів (не враховуючи субвенції на освітні потреби) показують спад з 48% у 2019 році до 46,3% у 2022 році. Видатки на освіту з державного бюджету також знижуються, з 22% у 2019 році до 20% у 2022 році. Ці дані свідчать про перерозподіл бюджетних коштів на користь субвенцій, при зменшенні частки фінансування з місцевих та державних бюджетів.

Для 2023 року передбачено такі субвенції: освітню, яка регулює фінансові потоки в освітньому секторі; державну підтримку для осіб з ООП; забезпечення пожежної безпеки в школах; створення безпечного середовища для навчання у загальноосвітніх навчальних закладах ЗЗО; а також придбання спеціалізованих автобусів для шкільних потреб [65].

Дослідження динаміки кількості закладів освіти, рисунок 2.6, є ключовим для аналізу стану та перспектив розвитку освітньої сфери в Україні.

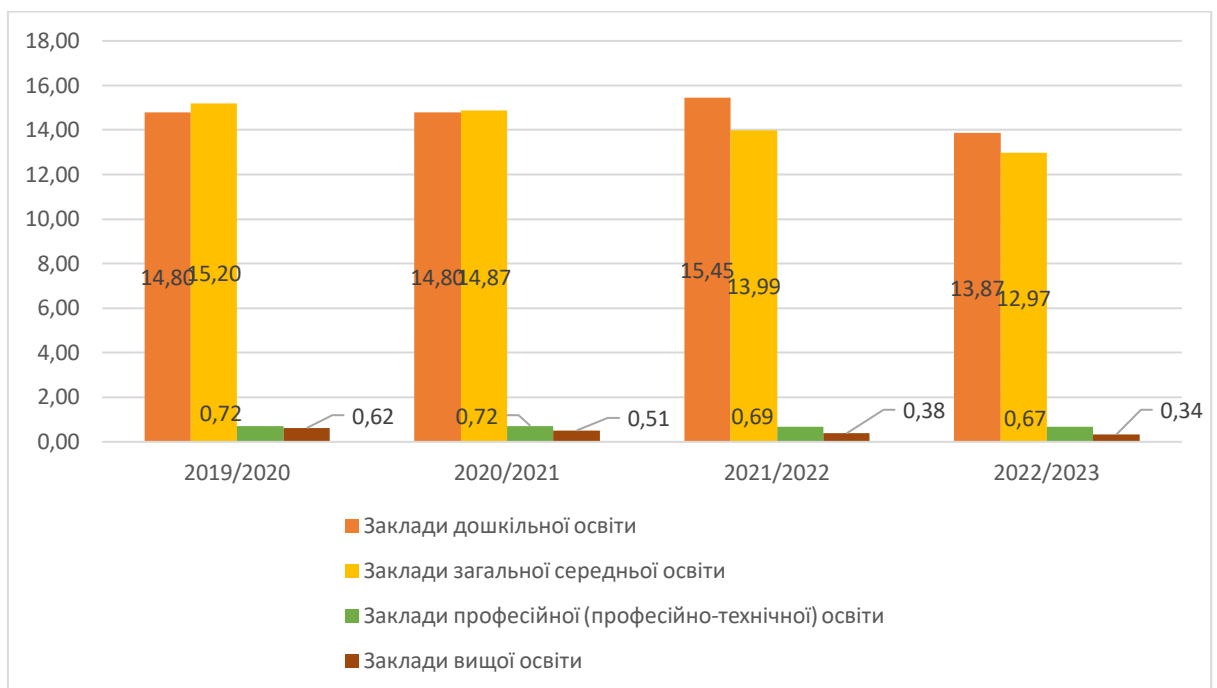

Рисунок 2.6 – Динаміка кількості закладів освіти за 2019-2023 рр. [61; 62]

Аналіз даних рисунку 2.6 свідчить про поступове скорочення кількості закладів дошкільної та загальної середньої освіти протягом 2019-2023 рр. Найбільше

скорочення спостерігається у сфері вищої освіти, де кількість закладів у 2022/2023 р. становила лише 0,32, порівняно з 0,62 у 2019/2020 р. Проте, кількість закладів професійної (професійно-технічної) освіти залишається майже стабільною.

За період 2019-2023 років динаміка кількості закладів освіти в Україні виявила тенденцію до зниження кількості у всіх типах освітніх установ. Заклади дошкільної освіти та загальної середньої освіти зазнали відносно невеликого зниження, тоді як кількість професійних (професійно-технічних) та вищих навчальних закладів скоротилась більш суттєво. Це може вказувати на зміни в освітній політиці, демографічні зміни, або інші соціально-економічні фактори, що впливають на освітню сферу.

Щодо діяльності закладів освіти у 2022/2023 н. р., варто відзначити, що вони проводили статутну діяльність в різних форматах: очному, дистанційному та змішаному режимах. Збройна агресія РФ проти України призвела до значних руйнувань і пошкоджень у сфері освіти. Зокрема, до липня 2023 року було зруйновано 337 закладів освіти, а 3 199 інших постраждали.

З урахуванням цих обставин, основним завданням державних структур, таких як Уряд, Міністерство освіти і науки України та військові адміністрації, стало забезпечення безпечних умов для здобувачів освіти та працівників освітніх установ. Це підтверджується прийняттям 7 квітня 2023 р. Концепції безпеки закладів освіти [60].

Враховуючи військовий стан країни, велика увага приділяється також підготовці і адаптації захисних споруд для учасників освітнього процесу. За даними військових адміністрацій, станом на 20 липня 2023 р., 67,9% закладів освіти готові забезпечити укриття для 56,38% учасників освітнього процесу [60].

Аналіз динаміки кількості здобувачів освіти є ключовим для розуміння тенденцій та змін у сфері освіти. Він дозволяє виявити потенційні виклики та можливості для системи освіти, а також сприяє формуванню ефективних стратегій розвитку та розподілу ресурсів.

Розглянемо детальніше динаміку кількості здобувачів освіти в таблиці 2.1.

Аналізуючи динаміку кількості здобувачів освіти в Україні за період 2019-2023 років, можна відзначити загальну тенденцію до зменшення кількості осіб у більшості освітніх напрямків. Особливо помітне скорочення чисельності у дошкільній освіті, де спостерігається значне абсолютне відхилення. Проте, у напрямках фахової передвищої та вищої освіти зафіксовано зростання кількості здобувачів освіти. Ці зміни можуть вказувати на зсув у пріоритетах освітньої політики, демографічні зміни в країні, а також на зміни в потребах ринку праці, які вимагають більш спеціалізованої вищої та професійної підготовки.

Таблиця 2.1 – Динаміка кількості здобувачів освіти у 2022-2023 рр. [60]

напрямо к	2019 р., осіб	2020 р., осіб	2021 р., осіб	2022 р., осіб	2023 р., осіб	абсолютне відхилення, +/-				темп росту, 2023/20 22	темп прирост у, 2023/20 22
						2020 / 2019	2021 / 2020	2022 / 2021	2023 / 2021		
дошкіль на освіта	1278 237	1230 398	1150 545	11113 58	7397 22	- 4783 9	- 7985 3	- 3918 7	- 3716 36	66,5601 903	- 33,4398 0967
загальна середня освіта	4016 488	4115 791	4191 538	4230 358	4041 976	9930 3	7574 7	3882 0	- 1883 82	95,5469 017	- 4,45309 8296
професій на (професі йно- технічна) освіта	2549 91	2447 04	2460 06	2438 25	2304 74	- 1028 7	1302	- 2181	- 1335 1	94,5243 515	- 5,47564 8518
фахова передви ща освіта	1648 25	1735 85	1656 22	2820 93	3017 65	8760	- 7963	1164 71	1967 2	106,973 587	6,97358 6725
вища освіта	1079 837	1266 121	1141 889	1046 669	1053 770	1862 84	- 1242 32	- 9522 0	7101	100,678 438	0,67843 7978
разом	6794 378	7030 599	6895 600	6914 303	6367 707	2362 21	- 1349 99	1870 3	- 5465 96	92,0947 057	- 7,90529 4286

Аналіз структури чисельності здобувачів освіти є ключовим елементом для розуміння сучасного стану та динаміки розвитку освітньої системи України. У період 2019-2023 років цей аспект набуває особливої актуальності у зв'язку з соціально-

економічними та політичними змінами, викликаними військовими діями та міграційними процесами. Розглянемо детальніше структуру чисельності здобувачів освіти в Україні станом на 2023 рік на рисунку 2.7.

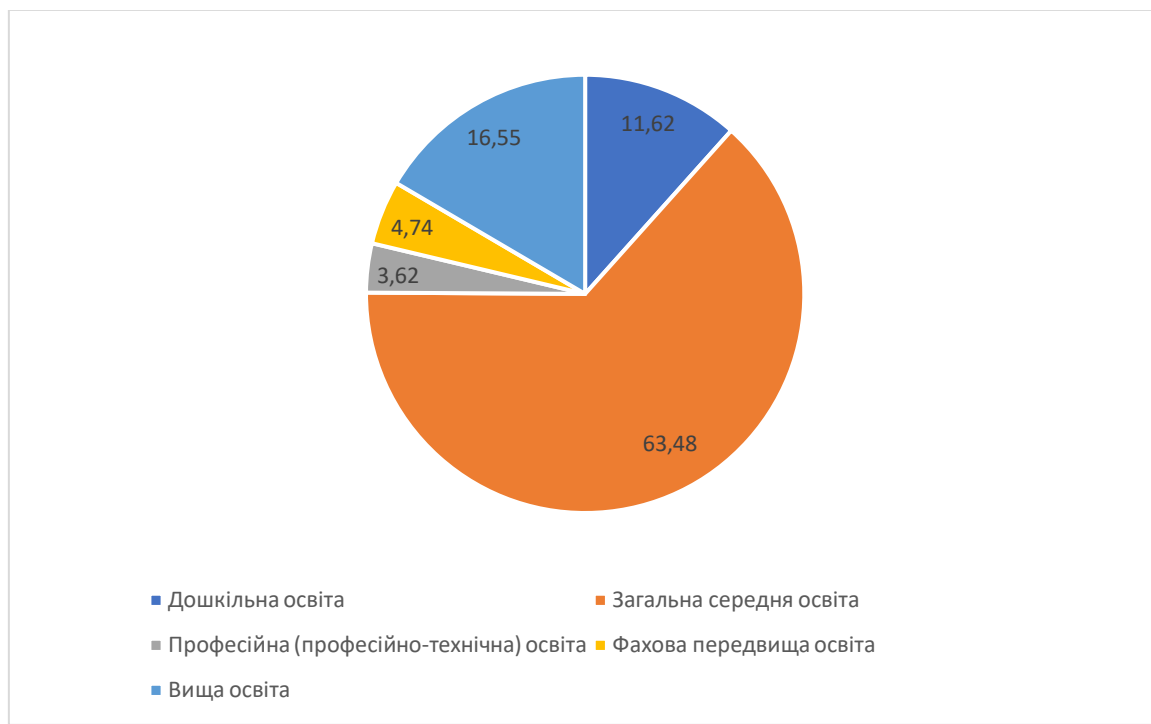

Рисунок 2.7 - Структура чисельності здобувачів освіти в Україні станом на 2023 рік

Згідно рисунку 2.7, більшість здобувачів освіти сконцентровані у сегменті загальної середньої освіти, який складає 63,48% від загальної кількості здобувачів. Вища освіта також займає значну частку – 16,55%, вказуючи на високий попит на вищу освіту. Професійна (професійно-технічна) та фахова передвища освіта мають менші частки, 3,62% та 4,74% відповідно, що може свідчити про меншу кількість студентів, які обирають ці напрямки. Дошкільна освіта складає 11,62%, що є значним, враховуючи, що цей сегмент включає лише дітей дошкільного віку.

Видатки на освіту є ключовим індикатором державної пріоритетності галузі освіти та інвестицій у майбутнє країни. Аналіз розподілу видатків зведеного бюджету на 2022–2023 рр. за рівнями освіти дозволяє зрозуміти, на які конкретні напрямки та

рівні освіти спрямовані фінансові ресурси, а також виявити потенційні зони росту чи недофінансування.

Ретельний розгляд цих показників є важливим для планування подальших стратегій розвитку освітньої сфери та ефективного розподілу ресурсів. Розглянемо їх детальніше в таблиці 2.2.

Таблиця 2.2 - Видатки зведеного бюджету на освіту у 2022–2023 рр. (за рівнями освіти) [60]

напрямок	видатки, факт 2022 р., млрд грн	чисельність здобувачів освіти, 2022 р., осіб	на одного здобувача, 2022 р	видатки, план 2023 р., млрд грн	чисельність здобувачів освіти, 2023 р	на одного здобувача, 2023 р
дошкільна освіта	40,7	1 111 358	36 629,53	51,4	739 722	69 550,45
загальна середня освіта	145,3	4 230 358	34 346,84	145,1	4 041 976	35 898,28
професійна (професійно-технічна) освіта	15,5	243 825	63 571,73	17,3	230 474	75 049,68
фахова передвища освіта	14,9	362 485	41 059,28	15,2	331 488	45 747,66
вища освіта	45,9	973 205	47 116,50	48,3	1 112 965	43 400,02
позашкільна освіта та заходи з позашкільної роботи з дітьми	13,0	980 789	13 208,17	14,5	1 011 403	14 361,04

Аналізуючи видатки зведеного бюджету на освіту у 2022–2023 рр. за рівнями освіти, можна відзначити, що вища освіта займає одне з провідних місць за обсягом фінансування. Якщо порівняти її з іншими рівнями освіти, то лише загальна середня освіта має більший обсяг видатків. Однак, враховуючи чисельність здобувачів освіти, видатки на одного здобувача вищої освіти є вищими, ніж у дошкільній та загальній середній освіті, але менше, ніж у професійній освіті. Також слід зазначити, що планові видатки на вищу освіту у 2023 році зростають, в той час як чисельність здобувачів також показує тенденцію до збільшення. Це може свідчити про зростаючу увагу держави до підтримки та розвитку вищої освітньої сфери, що є ключовим для

підвищення конкурентоспроможності країни на світовому ринку освітніх послуг та підготовки висококваліфікованих фахівців для вітчизняного ринку праці.

Моніторинг сучасного стану фінансування освіти в Україні показує, що хоча було збільшення бюджетних асигнувань на освіту до 2021 року, починаючи з 2022 року спостерігається зниження фінансування. Значне скорочення бюджету на освіту в 2023 році може бути пов'язане з економічними викликами, політичною ситуацією та військовим конфліктом. Попри ці виклики, уряд продовжує підтримувати освітню сферу, проте зі зміною структури фінансування, збільшуючи частку субвенцій та зменшуючи частку прямих видатків з державного та місцевих бюджетів. Це може свідчити про пошук балансу між потребами освітньої галузі та іншими пріоритетами національного розвитку в умовах обмежених ресурсів. У період 2019-2023 років в Україні спостерігалось зменшення кількості здобувачів освіти, особливо у дошкільній сфері, в той час як видатки на освіту зросли для вищих навчальних закладів, підкреслюючи зосередженість на розвитку кваліфікованих кадрів і вищої освіти.

2.2 Аналіз бюджетного фінансування закладів вищої освіти

Аналіз фінансування вищих навчальних закладів державної форми власності є важливим для розуміння, як державні кошти розподіляються в освітній сфері. Це дозволяє оцінити ефективність використання бюджетних ресурсів, визначити пріоритетність різних напрямків вищої освіти та їх відповідність до потреб суспільства та ринку праці. Розглянемо обсяг фінансування між ВНЗ державної форми власності в Україні за 2022 рік на рисунку 2.8.

Аналіз обсягу фінансування вищих навчальних закладів за регіонами України за 2022 рік виявив декілька ключових тенденцій. По-перше, м. Київ, який є столицею та основним адміністративним, науковим і культурним центром країни, очолює список із значущою часткою фінансування – 24,59%. Також виділяються м. Харків і

м. Львів із частками в 13,88% та 10,80% відповідно. Ці міста є великими освітніми та науковими центрами країни.

Дніпропетровська та Одеська області також отримали відносно великі обсяги фінансування, які склали 6,94% та 5,87% від загальної суми, що відображає їх важливість в контексті освітньої та наукової інфраструктури України.

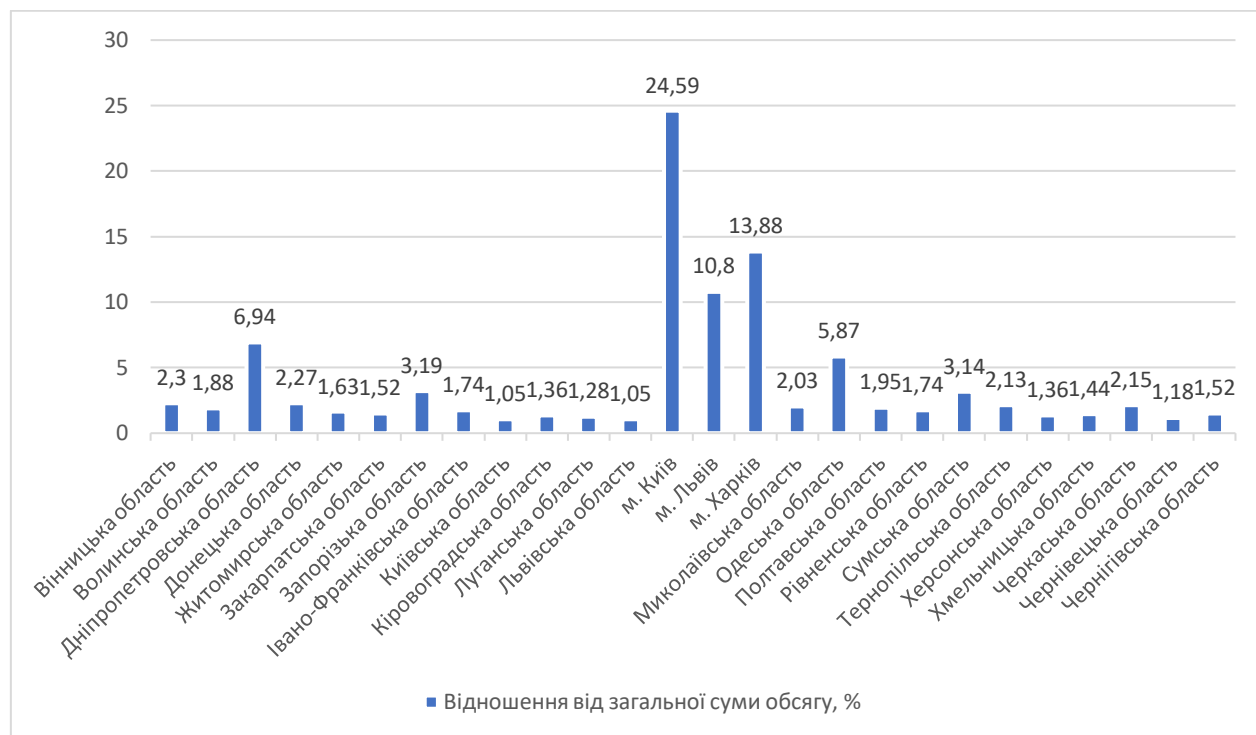

Рисунок 2.8 – Обсяг фінансування між ВНЗ державної форми власності в Україні за 2022 рік [67]

З іншого боку, деякі області, такі як Івано-Франківська, Рівненська, та Житомирська отримали менший обсяг фінансування порівняно з іншими, що може свідчити про потребу в перегляді політики розподілу бюджетних коштів для забезпечення більш рівномірного розподілу ресурсів серед регіонів.

Загалом, дані свідчать про неоднорідний розподіл фінансування між регіонами, що вимагає подальшого дослідження з метою оптимізації витрат та вирівнювання можливостей для розвитку освіти в усіх регіонах України.

Обсяг фінансування вищих навчальних закладів за регіонами є однією з ключових складових для забезпечення якості освітніх послуг та стабільності роботи

ВНЗ. У контексті аналізу розгляд фінансових показників за регіонами дозволяє ідентифікувати потенційні «лідери» та «аутсайтери» з погляду фінансової підтримки держави, а також виявляти регіони, де може існувати дефіцит або надлишок бюджетних коштів.

Крім того, аналіз фінансування за регіонами сприяє кращому розумінню регіональних особливостей у розподілі державних інвестицій в освіту, що є важливим для планування стратегічних напрямків розвитку вищої освіти на національному рівні.

Розглянемо детальніше обсяг фінансування вищих навчальних закладів за регіонами за рахунок видатків загального фонду в Україні за 2022 р. в таблиці 2.3.

Таблиця 2.3 – Обсяг фінансування вищих навчальних закладів за регіонами за рахунок видатків загального фонду в Україні за 2022 р. [67]

регіон розташування ЗВО	обсяг фінансування (за винятком: 1) фінансування для забезпечення відповідно до законодавства соціальних виплат та інших витрат; 2) резерву, крім корегування загального обсягу фінансування з урахуванням нижньої та верхньої межі фінансування порівняно з попереднім роком) (грн)	відношення від загальної суми обсягу, %
1	2	3
Вінницька область	461 901 766	2,30
Волинська область	377 685 136	1,88
Дніпропетровська область	1 392 926 687	6,94
Донецька область	454 703 656	2,27
Житомирська область	327 714 149	1,63
Закарпатська область	304 453 103	1,52
Запорізька область	640 692 438	3,19
Івано-Франківська область	349 775 451	1,74
Київська область	211 029 784	1,05
Кіровоградська область	272 986 467	1,36
Луганська область	257 752 989	1,28
Львівська область	211 058 293	1,05
м. Київ	4 935 050 954	24,59
м. Львів	2 167 399 234	10,80
м. Харків	2 785 391 672	13,88

Продовження таблиці 2.3

1	2	3
Миколаївська область	407 480 677	2,03
Одеська область	1 177 998 575	5,87
Полтавська область	392 094 294	1,95
Рівненська область	349 364 175	1,74
Сумська область	630 692 426	3,14
Тернопільська область	427 877 195	2,13
Херсонська область	272 258 890	1,36
Хмельницька область	289 885 184	1,44
Черкаська область	432 525 327	2,15
Чернівецька область	236 726 249	1,18
Чернігівська область	305 845 244	1,52
всього	20 073 270 015	100,00

Обсяг фінансування вищої освіти по регіонах України варіюється, з максимальними асигнуваннями у місті Києві (24,59%) та значними видатками у містах Львів (10,80%) та Харків (13,88%). Це відображає концентрацію освітніх ресурсів у великих міських центрах, що може бути пов'язано з вищою кількістю студентів та освітніми потребами в цих регіонах.

В контексті глобалізації та інтеграції в європейський освітній простір, геопросторовий розподіл вищих навчальних закладів (ВНЗ) по регіонах стає важливою складовою аналізу освітньої політики країни. Розгляд розташування ВНЗ в різних регіонах дозволяє зрозуміти не лише географічну доступність освітніх ресурсів для населення, але й виявити потенційні диспропорції у розподілі освітніх можливостей. Розглянемо детальніше такий розподіл на прикладі показників 2022 року в таблиці 2.4.

Таблиця 2.4 – Геопросторовий розподіл між ВНЗ державної форми власності в Україні за 2022 рік [67]

регіон розташування ЗВО	кількість закладів, од.	відношення від загальної суми, %
1	2	3
Вінницька область	5	3,62
Волинська область	2	1,45
Дніпропетровська область	13	9,42
Донецька область	8	5,80
Житомирська область	3	2,17

Продовження таблиці 2.4

1	2	3
Закарпатська область	3	2,17
Запорізька область	5	3,62
Івано-Франківська область	2	1,45
Київська область	2	1,45
Кіровоградська область	3	2,17
Луганська область	3	2,17
Львівська область	2	1,45
м. Київ	17	12,32
м. Львів	7	5,07
м. Харків	14	10,14
Миколаївська область	4	2,90
Одеська область	13	9,42
Полтавська область	4	2,90
Рівненська область	3	2,17
Сумська область	4	2,90
Тернопільська область	4	2,90
Херсонська область	4	2,90
Хмельницька область	3	2,17
Черкаська область	4	2,90
Чернівецька область	2	1,45
Чернігівська область	4	2,90
всього	138	100,00

На основі таблиці 2.4, побудуємо кругову діаграму для геопросторового розподілу між ВНЗ державної форми власності в Україні за 2022 рік, рисунок 2.9.

В Україні в 2022 році розташовано 138 вищих навчальних закладів державної форми власності, розподілені між різними регіонами. Найбільше ВНЗ сконцентровано в таких містах, як Київ (12,32% від загальної кількості) та Харків (10,14%), а також в Дніпропетровській та Одеській областях (по 9,42% для кожної). Це свідчить про сильну концентрацію освітніх ресурсів у великих містах та економічно активних регіонах. З іншого боку, деякі регіони, такі як Волинська, Івано-Франківська, Львівська, та Чернівецька області мають лише 2 ВНЗ кожна, що становить 1,45% від загальної кількості. Така диспропорція у розподілі ВНЗ може вказувати на потребу перегляду державної стратегії розвитку вищої освіти з метою забезпечення рівного доступу до якісної вищої освіти для всіх регіонів країни.

Продовжуючи тему фінансування вищих навчальних закладів в Україні, звернемо увагу на десятку лідерів за обсягом державних інвестицій у 2022 році, в таблиці 2.5.

Аналіз топ-10 ВНЗ дозволить глибше зрозуміти пріоритети та акценти у розподілі бюджетних коштів та виявити основні тенденції розвитку вищої освіти в країні.

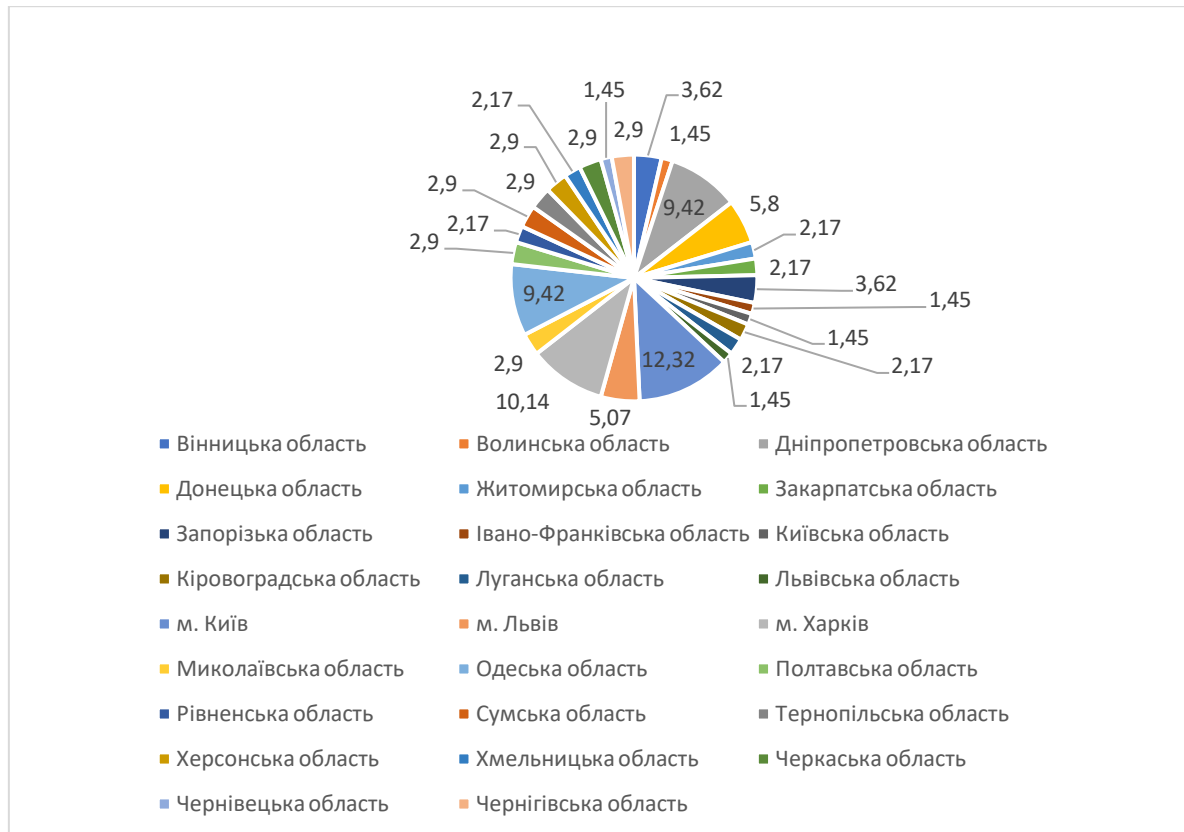

Рисунок 2.9 - Геопросторовий розподіл між ВНЗ державної форми власності в Україні за 2022 рік [67]

Таблиця 2.5 – Аналіз закладів вищої освіти за обсягом державного фінансування за рахунок видатків загального фонду у 2022 році [67]

найменування закладу	обсяг фінансування ЗВО у 2022 році, грн.	відсоток до загального обсягу, %
1	2	3
Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»	1 643 256 499	0,08

Продовження таблиці 2.5

1	2	3
Національний університет «Львівська політехніка»	1 127 696 887	0,06
Львівський національний університет імені Івана Франка	653 231 818	0,03
Національний університет біоресурсів і природокористування України	651 580 689	0,03
Національний авіаційний університет	566 896 284	0,03
Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»	530 327 191	0,03
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна	415 662 450	0,02
Київський національний університет культури і мистецтв	344 729 382	0,02
Харківський національний університет радіоелектроніки	322 107 623	0,02
Сумський державний університет	314 630 191	0,02

На підставі аналізу топ-10 лідерів за обсягом державного фінансування у 2022 році можна зробити декілька ключових висновків. Перш за все, помітна увага приділяється технічним і природничим напрямам освіти, що свідчить про стратегічний підхід держави до розвитку науково-технічних дисциплін. Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського» виділяється на фоні інших вищих навчальних закладів найбільшим обсягом фінансування, що підтверджує його лідерські позиції в технічній освіті країни. Також слід зазначити, що міста Київ і Львів є основними осередками, де розташовані ВНЗ, що отримали найбільше державних інвестицій. Це вказує на централізацію освітніх ресурсів у цих регіонах. В загальному, розподіл фінансування свідчить про високий пріоритет вищої освіти в стратегії розвитку України.

Продовжуючи аналіз фінансування вищих навчальних закладів в Україні, переключимося на ті ВНЗ, які отримали найменший обсяг бюджетних коштів у 2022 році, див. таблицю 2.6. Розгляд топ-10 закладів з найменшим фінансуванням дасть нам можливість вивчити ті заклади, які можуть мати проблеми з ресурсами або не є пріоритетними для держави. Це важливо для розуміння загальної картини розподілу бюджетних ресурсів і виявлення можливих проблемних зон у сфері вищої освіти.

Аналізуючи топ-10 вищих навчальних закладів, які отримали найменший обсяг бюджетного фінансування у 2022 році, можна зробити декілька ключових спостережень. Багато із цих закладів є спеціалізованими або відокремленими підрозділами більших університетів. Це може свідчити про те, що вони не мають такого масштабу або різноманітності програм, як більші ВНЗ, і тому потребують менше фінансових ресурсів.

Таблиця 2.6 – Аналіз закладів ЗВО, які отримали найменший обсяг фінансування за рахунок видатків загального фонду на 2022 рік [67]

найменування закладу	обсяг фінансування ЗВО у 2022 році, грн.
Ужгородський торговельно-економічний інститут Державного торговельно-економічного університету	1 768 078
Чернівецький торговельно - економічний інститут Державного торговельно - економічного університету	3 229 018
Азовський морський інститут Національного університету "Одеська морська академія"	6 319 304
Вінницький торговельно - економічний інститут Державного торговельно - економічного університету	12 199 817
Донецький національний університет економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського	12 208 483
Відокремлений підрозділ Національного університету біоресурсів і природокористування України "Ніжинський агротехнічний інститут"	14 981 782
Відокремлений підрозділ Національного університету біоресурсів і природокористування України "Бережанський агротехнічний інститут"	20 900 301
Університет банківської справи	20 931 578
Донбаська національна академія будівництва і архітектури	22 497 274
Державний університет економіки і технологій	25 490 452

Деякі з цих закладів розташовані в регіонах, що зазнали соціально-економічних труднощів або конфліктів в останні роки, що може відображати зменшену потребу або можливість фінансування.

Незважаючи на низький рівень фінансування, деякі з цих закладів можуть мати важливе значення для своїх регіонів або спеціалізованих галузей, і їхнє фінансове становище вимагає подальшого дослідження та розуміння.

В цілому, ці дані підкреслюють важливість диференційованого підходу до фінансування вищої освіти в Україні, враховуючи різні потреби і контексти закладів.

Аналіз фінансування закладів вищої освіти (ЗВО) Сумської області за період з 2019 по 2022 роки, у таблиці 2.7 допоможе виявити тенденції та зміни в розподілі бюджетних коштів, визначити напрями збільшення чи зменшення фінансування, а також оцінити вплив економічних та політичних факторів на бюджетні асигнування у сфері вищої освіти в регіоні.

Таблиця 2.7 - Фінансування закладів вищої освіти (ЗВО) Сумської області за період з 2019-2022 рр.

назва закладу вищої освіти	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2022 р.	абсолютне відхилення, +/-		
					2020/ 2019	2021/ 2020	2022/ 2021
Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка	53997100	54548724	65619516	55776589	551624	11070792	-9842927
Сумський державний педагогічний університет імені А.С. Макаренка	74751900	75807302	94124395	97170574	1055402	18317093	3046179
Сумський державний університет	167880000	205244239	248395094	314630191	37364239	43150855	66235097
Сумський національний аграрний університет	97129900	118660074	149600957	163115072	21530174	30940883	13514115

Аналіз фінансування ЗВО Сумської області за 2019-2022 роки показує позитивну динаміку загального обсягу бюджетних коштів, виділених на освіту. Кожен

університет зазнав збільшення фінансування протягом цього періоду, з найбільшим абсолютним відхиленням у Сумському державному університеті, що свідчить про зростання інвестицій у вищу освіту регіону. Однак, Глухівський національний педагогічний університет показав зниження фінансування у 2022 році порівняно з 2021, що може вказувати на перерозподіл ресурсів або зміни у фінансових пріоритетах.

Аналіз бюджетного фінансування вищої освіти в Україні в 2022 році виявив, що значна частина коштів концентрується в великих містах та регіональних центрах, з особливим фокусом на міста Київ, Харків та Львів, що відображає їхнє значення як освітніх хабів. Це підкреслює необхідність забезпечення балансу в розподілі освітніх ресурсів між регіонами для рівного доступу до якісної освіти. Сумська область також демонструє зростання фінансування освітніх закладів, що свідчить про інвестиції в регіональний освітній потенціал. Це підкреслює необхідність забезпечення балансу в розподілі освітніх ресурсів між регіонами для рівного доступу до якісної освіти.

2.3 Аналіз фінансування Сумського Державного Університету

Сумський державний університет (СумДУ) з дня свого заснування став ключовим освітнім та науковим центром Сумського регіону. Різноманітність напрямів підготовки, активність у сфері спорту та численні досягнення студентів та викладачів зробили його відомим не лише в Україні, а й за її межами.

Сумський державний університет (СумДУ) відзначається відомістю як на національному, так і на міжнародному рівнях. З його заснування і до сьогодні, університет пройшов значний шлях розвитку, зростаючи з Навчально-консультаційного пункту до провідного вищого навчального закладу України.

Розглянемо більш детально історію створення та розвитку Сумського державного університету в таблиці 2.8.

Таблиця 2.8 – Історія розвитку Сумського державного університету [68]

назва етапу	роки	характеристика
заснування НКП Московського заочного інституту	1948	створення при Сумському машинобудівному заводі ім. М.В. Фрунзе. Очолив НКП В. І. Попов.
Сумський ЗТФ УЗПІ	1958-1960	перехід НКП до структури Українського заочного політехнічного інституту. Створення ЗТФ на базі НКП.
Сумська філія ХПІ	1966-1990	реорганізація ЗТФ у філію Харківського політехнічного інституту. Очолив філію О. Г. Іноземцев.
Сумський державний університет (СумДУ)	1993-дотепер	перетворення СФТІ у Сумський державний університет. Проф. Анатолій Васильович Васильєв очолив університет у 2004 році.
визнання на міжнародному рівні	2014-2018	увійшов у ТОП-700 університетів світу за рейтингом QS. Приєднання Української академії банківської справи та інших інститутів.

До сучасних досягнень СумДУ можна віднести:

- Входить у ТОП-500 університетів світу за рядом рейтингів ТНЕ, і займає 1 місце серед ЗВО України в ряді напрямків.
- На даний момент навчається понад 12,000 студентів, з них 500 іноземців із 30 країн.
- Пропонує 57 спеціальностей в 24 галузях знань.
- Викладацький склад включає понад 150 професорів і докторів наук, а також 550 кандидатів наук.
- Університет підготовлює науковців в аспірантурі та докторантурі з ряду спеціальностей.
- Три наукові журнали університету індексуються в Scopus та Web of Science.

СумДУ активно співпрацює на міжнародному рівні, маючи понад 300 партнерів у 60 країнах. Він є підписантом кількох міжнародних декларацій і членом ряду асоціацій. СумДУ реалізує співпрацю з провідними університетами та фондами, зокрема з Університетом Ліверпуля та програмами ЄС. Завдяки активній участі у міжнародних грантових програмах, обсяг дослідницької роботи СумДУ виріс у 20 разів за останні 5 років.

Сумський державний університет відзначається високими показниками в науковій діяльності, що підтверджено результатами державної атестації. Університет входить до топових ЗВО України за напрямками: гуманітарні, суспільні, математичні, природничі та технічні науки, з відзначенням в області біології та охорони здоров'я.

Освітня програма з медицини має міжнародний акредитаційний сертифікат. Інші ключові освітні та освітньо-наукові програми, включаючи «Психологію», «Економіку» та «Журналістику», отримали статус «зразкова». Протягом 7 років СумДУ був лідером у конкурсі проєктів для молодих вчених.

Підготовки бакалаврів та магістрів здійснюються відповідно предметних областей:

- «Social Sciences» (соціальні та поведінкові науки, право, журналістика, управління та адміністрування, туризм тощо);
- «Engineering and Technology» (ІТ, інженерія програмного забезпечення, електроніка, автоматизація та електронні комунікації тощо);
- «Life Sciences and Medicine» (охорона здоров'я);
- «Natural Sciences» (математика та статистика, природничі науки);
- «Arts and Humanities» (культура та мистецтво, гуманітарні науки).

Сучасний спортивний комплекс університету включає в себе палац студентського спорту, критий волейбольний центр, майданчики для спорту, басейни, стрілецькі тири та ряд інших спортивних споруд. Центр спортивної медицини забезпечує медичний супровід студентських спортсменів. Університет є гордістю країни завдяки своїм студентам-спортсменам, які стали переможцями та призерами на різноманітних міжнародних змаганнях, включаючи Олімпійські ігри та чемпіонати світу. СумДУ відзначений як чемпіон у командному заліку Всеукраїнських Універсіад та є однією з провідних учбових закладів країни у спортивному сегменті. Крім цього, бібліотека університету є переможцем Всеукраїнського конкурсу «Бібліотека року» та пропонує доступ до відомих електронних баз даних [69].

Розглянемо основні показники динаміки змін кадрового потенціалу Сумського державного університету у таблиці 2.9.

Таблиця 2.9 – Основні показники динаміки змін кадрового потенціалу СумДУ
2020-2022 рр. [70]

показник	2020	2021	2022	абсолютне відхилення, +/-	
				2021/2020	2022/2021
1. Всього штатних працівників, осіб	3043	3089	3166	46	77
у т.ч. – базовий ВНЗ	2360	2395	2455	35	60
- інститути	104	106	108	2	3
- технікуми, коледж	579	588	602	9	15
2. Кількість штатних науково-педагогічних працівників, осіб	854	867	888	13	22
у т.ч. - з науковими ступенями та вченими званнями, всього осіб	744	755	774	11	19
– докторів наук, професорів, всього осіб	148	150	154	2	4
– докторів наук, всього осіб	132	134	137	2	3
– кандидатів наук, доцентів, всього осіб	612	621	637	9	16
3. Загальна кількість кафедр	57	58	59	1	1
– очолюють доктори наук, професори, всього осіб:	39	40	41	1	1
4. Загальна кількість випускових кафедр	40	41	42	1	1
– очолюють доктори наук, професори, всього осіб:	27	27	28	0	1

Аналізуючи дані табл. 2.9 стосовно основних показників динаміки змін кадрового потенціалу Сумського державного університету, можна відзначити стабільне зростання загальної кількості штатних працівників університету за період з 2020 по 2022 рік. Відхилення за 2021 рік становить 46 осіб, а за 2022 рік - 77 осіб, що свідчить про розширення університету та збільшення кількості його структурних підрозділів.

Кількість науково-педагогічних працівників збільшилася на 13 осіб у 2021 році та на 22 осіб у 2022 році. Важливо підкреслити, що більшість з них має наукові ступені та вчені звання, що свідчить про високий науковий потенціал університету.

Зростання кількості кафедр, що очолюють доктори наук і професори, підтверджує зосередження університету на забезпеченні високої якості наукової та педагогічної діяльності. Збільшення кількості випускових кафедр, очолюваних докторами наук та професорами, вказує на зростання академічного потенціалу і впровадження сучасних наукових методик у викладанні.

Враховуючи вищезазначене, можна стверджувати, що Сумський державний університет продовжує активно розвиватися, збільшуючи свій науково-педагогічний потенціал та акцентуючи увагу на якості освітнього процесу.

Основна ідея СумДУ полягає у служінні суспільству через освіту, наукові дослідження та культурну діяльність. Всі члени університету діляться спільними цінностями і принципами, які охоплюють різні аспекти культури, включаючи традиції, етику та норми. Ці колективні цінності сприяють корпоративній єдності та соціальній відповідальності, що допомагає університету досягти своєї мети та стратегічних завдань. Девіз СумДУ можна виразити як: «Освіта, наука та культура як основа розвитку» [71].

Основна мета стратегії полягає у досягненні сталого, ефективного та інноваційного розвитку університету. Він має стати світовим лідером завдяки якісній освіті та внеску у розвиток суспільства в різних сферах. Університет прагне до визнання на державному та міжнародному рівнях. Ця мета обумовлена рядом завдань, визначених дорожньою картою розвитку. Прогнози базуються на поточних показниках університету, міжнародних стандартах, законодавчих вимогах та критеріях рейтингів, маючи на увазі стандарти світових університетів [71].

Станом на 2023 рік, Сумський державний університет пишається наявністю понад 20 стратегічних міжнародних партнерств. Ці партнерства включають у себе різноманітні види співпраці, такі як спільні грантові ініціативи, програми обміну студентами, подвійне дипломування та наукові дослідження. Наприклад, Університет Бат Спа (Великобританія), Університет м. Ліверпуль (Великобританія), Інститут технологій і дизайну (Ірландія), тощо [72].

Розгляд кількості студентів в Сумському державному університеті є важливим аспектом при аналізі очікуваного фінансування. Кількість студентів безпосередньо

впливає на потреби університету з ресурсами, такими як аудиторії, матеріально-технічне забезпечення, педагогічний склад тощо. Більше того, фінансування на основі чисельності студентів може відображати ефективність використання бюджетних коштів, забезпечуючи оптимальний рівень освітніх послуг. Розглянемо детальніше динаміку кількості студентів Сумського державного університету за 2020-2022 рік, у таблиці 2.10.

Таблиця 2.10 – Динаміка кількості студентів денної та заочної форми навчання Сумського державного університету за 2020-2022 рр. [73]

найменування	2020	2021	2022	абсолютне відхилення, +/-	
				2021/2020	2022/2021
кількість осіб прийнятих на навчання, денної форми	2457	2447	2440	-10	-7
кількість осіб прийнятих на навчання за рахунок державного бюджету, денної форми	1870	1814	1800	-56	-14
усього навчаються, денної форми	8610	8053	7995	-557	-58
кількість студентів іноземців, денної форми	1616	1611	1600	-5	-11
кількість осіб прийнятих на навчання, заочної форми	585	585	580	0	-5
кількість осіб прийнятих на навчання за рахунок державного бюджету, заочної форми навчання	159	159	159	0	0
усього навчаються заочної форми навчання	1964	1964	1964	0	0
кількість студентів іноземців, заочної форми	14	14	12	0	-2

Динаміка кількості студентів Сумського державного університету за 2020-2022 роки вказує на невелике зменшення чисельності студентів у денній формі навчання. При цьому кількість прийнятих на навчання студентів за рахунок державного бюджету також зазнала незначного спаду, особливо помітного між 2020 та 2021 роками. З іншого боку, заочна форма навчання має стабільні показники, за винятком деякого зменшення числа іноземних студентів. Ця тенденція може свідчити про потребу перегляду стратегії приваблення студентів, а також зосередження уваги на оптимізації ресурсів для денної форми навчання. Такий рух в чисельності студентів безпосередньо впливає на обсяги державного фінансування, оскільки менший обсяг студентів може призвести до зниження бюджетних асигнувань у майбутньому.

В процесі розробки кошторисного фінансування Сумського державного університету особлива роль відводиться команді висококваліфікованих спеціалістів університету. Зокрема, безпосередньою участю у формуванні та вдосконаленні кошторису беруть участь Проректор з НПР Касьяненко В., головний бухгалтер Барикіна Н., а також начальник ПФВ Новітченко Т. Після детальної розробки та узгодження кошторис підлягає затвердженню ректором університету Карпуша В. Розглянемо детальніше етапи розробки кошторисного фінансування Сумського державного університету, у таблиці 2.11.

Таблиця 2.11 – Етапи розробки кошторисного фінансування Сумського державного університету

етап розробки	опис діяльності
аналіз поточного стану фінансування	вивчення джерел та структури фінансування за попередні періоди
визначення пріоритетних напрямків	визначення основних векторів розвитку університету на наступний період
розробка проекту бюджету	формування проекту кошторису на основі аналізу потреб та пріоритетних напрямків
узгодження з відділами університету	збір пропозицій, вимог та побажань від різних відділів та структурних підрозділів університету
корекція та оптимізація бюджету	уточнення проекту кошторису, з урахуванням отриманих пропозицій
затвердження бюджету	офіційне затвердження кошторису вищим керівництвом університету
моніторинг і контроль виконання	систематичний нагляд за виконанням кошторису, виявленням та коригуванням відхилень
звіт про виконання бюджету	підготовка звіту про реалізацію бюджету, аналіз виконання та формування пропозицій для наступного періоду

Розробка кошторисного фінансування Сумського державного університету є системним і багатоетапним процесом, який включає в себе аналіз, планування, узгодження, корекцію та контроль. Залучення ключових спеціалістів університету до цього процесу та детальна проробка кожного етапу свідчить про професійний підхід до фінансового планування. Це допомагає університету ефективно розподіляти ресурси, враховуючи пріоритетні напрямки розвитку, та забезпечує прозорість та обґрунтованість фінансових рішень. Така розробка кошторису сприяє стабільності та підтримці стратегічних ініціатив університету, що робить її вкрай ефективною.

Розгляд надходжень кошторисного фінансування Сумського державного університету важливий для визначення фінансової стабільності установи, планування бюджетних витрат та забезпечення якісного навчального процесу. Розглянемо їх детальніше в таблиці 2.12. Аналіз кошторисного фінансування Сумського державного університету виявляє варіативність у фінансових потоках протягом 2020-2023 років. Значне зростання фінансування із загального фонду бюджету у 2021 році (14,48% відносного відхилення) з подальшим зниженням в наступні роки відображає зміну бюджетної політики. Це зниження є помітним у 2023 році, з прогнозованим абсолютним відхиленням в -25,88 млн грн., що становить -10,37% відносного відхилення порівняно з 2022 роком. Водночас, частка загального фонду у відсотках до коштів всього збільшується з 39,99% у 2021 році до прогнозованих 46,80% у 2023 році, що може вказувати на більшу залежність від загального фонду.

Фінансування зі спеціального фонду бюджету також показує зростання у 2021 році на 31,22%, після чого спостерігається зниження на 7,32% у 2022 році та більш значне скорочення на 33,42% у 2023 році. Частка спеціального фонду у відсотках до коштів всього знижується з 60,02% у 2021 році до прогнозованих 53,20% у 2023 році. Це підтверджує тенденцію до скорочення спеціального фінансування.

Особливо важливим є зменшення надходжень від основної діяльності, яке складає 30,46% у 2023 році відносно до 2022 року, вказуючи на можливе зниження доходів від платних освітніх послуг. Це скорочення відбувається незважаючи на збільшення відсоткової частки цієї категорії доходів до 88,08% від загального спеціального фонду.

Такі зміни у фінансуванні можуть мати довгострокові наслідки для університету, впливаючи на його здатність підтримувати та розвивати якісні освітні програми та дослідження, особливо в умовах, коли відсоткові частки доходів зменшуються, що вимагає додаткового аналізу та можливої реалокатії ресурсів.

Таблиця 2.12 – Надходження кошторисного фінансування Сумського державного університету за 2020-2023 рр., млн. грн. [74]

найменування	2020	2021	2022	2023 (прогноз)	абсолютне відхилення, +/-			відносне відхилення, %		
					2021/ 2020	2022/ 2021	2023/ 2022	2021/ 2020	2022/ 2021	2023/ 2022
надходження коштів із загального фонду бюджету, млн. грн.	239,86	274,58	249,58	223,70	34,72	- 25,00	-25,88	14,48	-9,10	-10,37
<i>у % коштів всього:</i>	43,30	39,99	39,52	46,80	-3,31	-0,47	7,28	-	-	-
надходження коштів із спеціального фонду бюджету, млн. грн.	314,06	412,11	381,94	254,30	98,05	- 30,17	- 127,64	31,22	-7,32	-33,42
<i>у % коштів всього:</i>	56,70	60,02	60,48	53,20	3,32	0,46	-7,28	-	-	-
у т.ч. надходження від плати за послуги що надаються бюджетними установами згідно із законодавством, млн. грн.	299,86	385,47	365,70	254,30	85,61	- 19,77	- 111,40	28,55	-5,13	-30,46
- плата за послуги, що надаються бюджетними установами згідно з їх основною діяльністю, млн. грн.	264,64	333,19	328,90	224,00	68,55	-4,29	- 104,90	25,90	-1,29	-31,89
<i>У % до спец. фонду.</i>	84,26	80,85	86,11	88,08	-3,41	5,26	1,97	-	-	-
- надходження бюджетних установ від додаткової (господарської) діяльності, млн. грн.	34,70	51,80	36,42	30,00	17,10	- 15,38	-6,42	49,28	-29,69	-17,63
<i>У % до спец. фонду.</i>	11,05	12,57	9,54	11,80	1,52	-3,03	2,26	-	-	-
- плата за оренду майна бюджетних установ, млн. грн.	0,52	0,48	0,37	0,30	-0,04	-0,11	-0,07	-7,69	-22,92	-18,92
<i>У % до спец. фонду.</i>	0,17	0,12	0,10	0,12						
- надходження бюджетних установ від реалізації в установленому порядку майна (крім нерухомого майна), грн.	0,75	0,00	0,00	0,00	- 754,00	0,00	0,00	- 100,00	0,00	0,00
<i>У % до спец. фонду.</i>	0,24	0,00	0,00	0,00	-0,24	0,00	0,00	-	-	-
інші джерела власних надходжень бюджетних установ, млн. грн.	14,20	26,63	14,53	0,00	12,43	- 12,10	-14,53	87,54	-45,44	- 100,00
<i>у % коштів всього</i>	2,56	3,88	2,30	0,00	1,31	-1,58	-2,30	-	-	-
субвенції з місцевого бюджету державному бюджету на виконання програм соціально-економічного та культурного розвитку регіонів, млн. грн.	0,00	0,00	1,70	0,00	0,00	1,70	-1,70	0,00	100,00	- 100,00
<i>у % коштів всього</i>	0,00	0,00	0,27	0,00	0,00	0,27	-0,27	-	-	-
фінансування за активними операціями, млн. грн.	32,69	72,06	91,56	0,00	39,37	19,50	-91,56	120,43	27,06	- 100,00
<i>у % коштів всього</i>	5,90	10,50	14,50	0,00	4,59	4,00	-14,50	-	-	-
находжень всього, млн. грн.	553,90	686,60	631,50	478,00	132,70	- 55,10	- 153,50	23,96	-8,03	-24,30

В загальному, надходження кошторисного фінансування Сумського державного університету з 2020 по 2021 рік показали зростання на 23,96%. Однак у 2022 році було зафіксовано зниження на 8,03% в порівнянні з попереднім роком, а до 2023 року прогнозується ще більше зниження надходжень на 24,31%.

Обсяг фактичних і касових видатків Сумського державного університету розглянемо на рисунку 2.10.

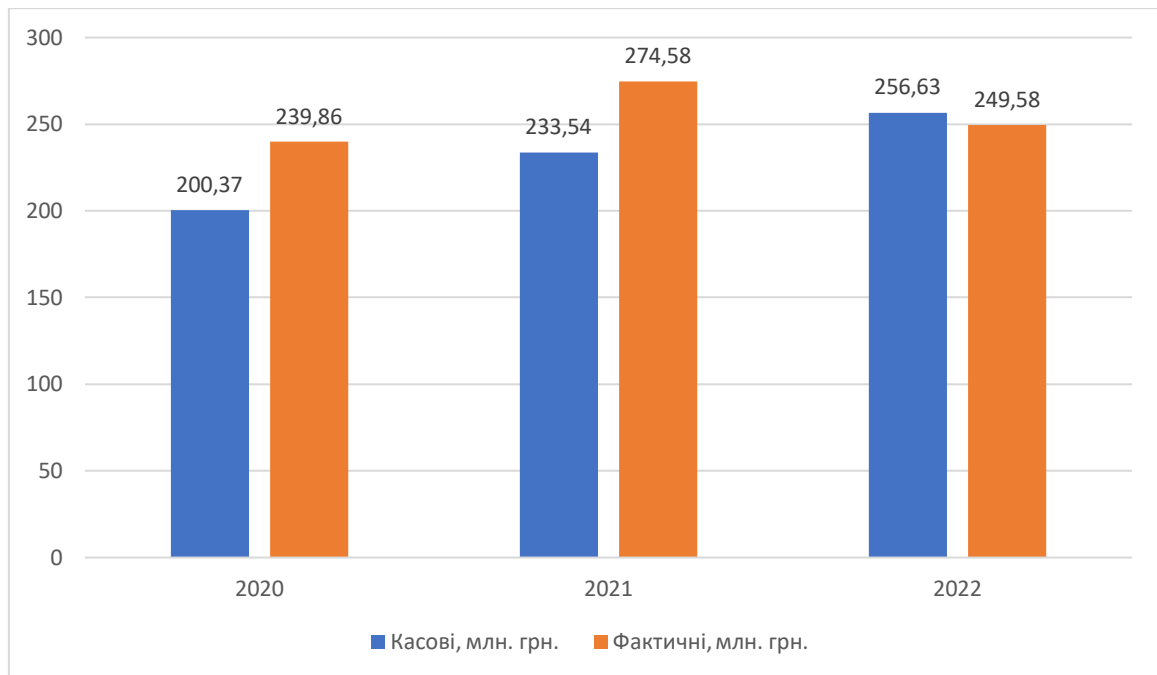

Рисунок 2.10 - Обсяг фактичних і касових видатків Сумського державного університету за 2020-2022 рр.

Аналіз обсягу фактичних і касових видатків Сумського державного університету за період з 2020 по 2022 роки показує, що фактичні витрати університету зростали протягом цього періоду. У 2020 році фактичні видатки склали 239,86 млн грн., які збільшилися до 274,58 млн грн. у 2021 році. У 2022 році спостерігається незначне зниження фактичних видатків до 249,58 млн грн. Таке збільшення фактичних витрат у 2021 році, порівняно з касовими видатками, свідчить про розширення фінансування діяльності університету, яке може включати розвиток освітніх програм, наукові дослідження та модернізацію інфраструктури.

Проведемо параметричний аналіз виконання кошторису установи за показниками:

- Коефіцієнт забезпеченості фінансуванням на одного працівника:

$$K_{зф} = (\Phi/\Psi), \quad (1)$$

де Φ – обсяг фінансування, тис. грн.; Ψ – кількість працюючих працівників, чол.

- Коефіцієнт співвідношення видатків спеціального і загального фонду кошторису:

$$K_1 = Cф/Зф, \quad (2)$$

де $Cф$ – видатки спеціального фонду, тис. грн.; $Зф$ – видатки загального фонду, тис. грн.

- Коефіцієнт співвідношення касових видатків до фактичних:

$$K_2 = (KB / \Phi B), \quad (3)$$

де KB – касові видатки, тис. грн.; ΦB – фактичні видатки, тис. грн [75].

Розглянемо коефіцієнт забезпеченості фінансуванням на одного працівника Сумського державного університету у таблиці 2.13. Даний показник показує, які видатки планує понести установа по відношенню до одного працівника [75].

Аналіз коефіцієнта забезпеченості фінансуванням одного працівника Сумського державного університету за 2020-2022 роки показує, що у 2021 році цей показник зріс на 12,54% порівняно з 2020 роком, що вказує на збільшення видатків на одного працівника.

Однак, у 2022 році коефіцієнт забезпеченості майже повернувся до рівня 2020 року, зменшившись на 11,11% порівняно з 2021 роком, що свідчить про зниження фінансування на одного працівника. Незначне збільшення коефіцієнта на 0,04% за весь період вказує на стабілізацію фінансових видатків університету на одного працівника в довгостроковій перспективі. Факторний аналіз коефіцієнта забезпеченості фінансуванням одного працівника установи за допомогою методу ланцюгових підстановок представлено в таблиці 2.14.

Факторний аналіз коефіцієнта забезпеченості фінансуванням одного працівника Сумського державного університету за допомогою методу ланцюгових підстановок за період з 2019 по 2022 рік вказує на декілька ключових моментів. По-перше, зростання

видатків загального фонду з 2019 по 2021 рік з 239,37 млн грн. до 273,38 млн грн. сприяло підвищенню коефіцієнта забезпеченості на 12 720,7 грн. на одного працівника. По-друге, зниження видатків у 2022 році до 249,10 млн грн. призвело до зменшення коефіцієнта на 12 682,2 грн. Водночас, зміни в чисельності працівників з 2395 до 2455 осіб, а потім до 2403 осіб, мали порівняно малий вплив на коефіцієнт забезпеченості, який змінився лише на 38,5 грн. Загальний вплив цих факторів за весь період становив 38,5 грн. на одного працівника, що свідчить про незначну зміну в забезпеченості фінансуванням на працівника від початкового до кінцевого періоду аналізу. Результати аналізу динаміки коефіцієнта співвідношення видатків спеціального і загального фонду кошторису установи представлено в таблиці 2.15.

Таблиця 2.13 - Аналіз динаміки зміни коефіцієнта забезпеченості фінансуванням одного працівника Сумського державного університету за 2019-2022 рр.

показники	2020 р.	2021 р.	2022 р.	відхилення 2021/2020 рр.		відхилення 2022/2021 рр.		відхилення 2022/2020 рр.	
				+/-, грн.	%	+/-, грн.	%	+/-, грн.	%
затверджені кошторисом видатки загального фонду, грн.	2393683 45	2733841 36	2490981 03	34015791, 00	14,2 1	- 24286033, 00	- 8,88	9729758, 00	4,0 6
середня кількість працюючих осіб, чол.	2360	2395	2455	35,00	1,48	60,00	2,51	95,00	4,0 3
коефіцієнт забезпеченос ті фінансуванн ям 1 працівника	101427,1	114147,8	101465,6	12720,70	12,5 4	-12682,20	- 11,1 1	38,50	0,0 4

Таблиця 2.14 - Факторний аналіз коефіцієнта забезпеченості одного працівника Сумського державного університету за 2019-2022 рр.

№ з/п	фактори		коефіцієнт забезпеченості фінансуванням	вплив, грн.
	видатки загального фонду	працівники, чол		
0	239368345	2360	101427,1	
1	273384136	2395	114147,8	12720,7
2	249098103	2455	101465,6	-12682,2
3	249098103	2403	103661,2	38,5
разом				38,5

Таблиця 2.15 - Аналіз динаміки коефіцієнта співвідношення видатків спеціального і загального фонду кошторисів Сумського державного університету за 2019-2022 рр.

показники		2020 р.	2021 р.	2022 р.	відхилення 2021/2020 рр.		відхилення 2022/2021 рр.		відхилення 2022/2020 рр.	
					+/-, грн.	%	+/-, грн.	%	+/-, грн.	%
затверджені кошторисом видатки спец. фонду, млн. грн.	X1	278,00	273,38	249,09	-4,62	-1,66	-24,29	-8,89	-28,91	-10,40
затверджені кошторисом видатки заг. фонду, млн. грн.	X2	239,36	372,00	376,38	132,64	55,41	4,38	1,18	137,02	57,24
коефіцієнт співвідношення видатків спец. і заг. Фонду	У	1,16	0,73	0,66	-0,43	-36,73	-0,07	-9,95	-0,50	-43,02

Для більш якісного аналізу коефіцієнта співвідношення видатків спеціального і загального фонду кошторису установи з точки зору впливу на нього вихідних факторів, проведемо факторний аналіз показника методом відносних різниць.

Розрахуємо вплив 1-го фактору (зміни затверджених кошторисом видатків спеціального фонду):

$Ду_1 = (Трх1 - 100)/100 * у_0 = (-8,89-100)/100 * 0,73 = -0,79$ – за рахунок зменшення затверджених кошторисом видатків спеціального фонду на -24,29 млн. грн., значення коефіцієнта зменшилось на 0,79.

Розрахуємо вплив 2-го фактору (затверджених кошторисом видатків загального фонду):

$Ду_2 = (Тру - Трх1)/100 * у_0 = (1,18-100)/100 * 0,73 = -0,72$ - за рахунок збільшення затверджених кошторисом видатків загального фонду на 4,38 млн. грн., значення коефіцієнта зменшилось на 0,72.

Розрахунок впливу обох факторів:

$$Ду = Ду_1 + Ду_2 = (-0,79) + (-0,72) = -1,51$$

За рахунок зміни затверджених кошторисом видатків загального і спеціального фондів, значення коефіцієнта зменшилось на 1,51, це може свідчити про збільшення залежності фінансування університету від державних асигнувань, які надходять через загальний фонд, у порівнянні з власними доходами, що надходять через спеціальний фонд. Зменшення коефіцієнта співвідношення також може вказувати на потребу університету в диверсифікації джерел фінансування або на необхідність оптимізації витрат.

Проведемо аналіз коефіцієнта співвідношення касових і фактичних видатків, таблиця 2.16. Коефіцієнт співвідношення касових і фактичних видатків зазнав змін: з 0,84 у 2020 році він незначно зріс до 0,85 у 2021 році, а потім значно збільшився до 1,03 у 2022 році, що свідчить про більшу частку касових видатків порівняно з фактичними у цьому році. Відхилення коефіцієнта за 2021/2020 рр. склало 0,02 (1,82%), а за 2022/2021 рр. - 0,18 (20,89%). За весь період з 2020 по 2022 рік коефіцієнт збільшився на 0,19 (23,09%).

Таблиця 2.16 - Аналіз динаміки коефіцієнту співвідношення касових і фактичних видатків Сумського державного університету за 2019-2022 рр.

показники	2020 р.	2021 р.	2022 р.	відхилення 2021/2020 рр.		відхилення 2022/2021 рр.		відхилення 2022/2020 рр.	
				+/-, грн.	%	+/-, грн.	%	+/-, грн.	%
касові видатки, млн. грн.	200,37	233,54	256,63	33,17	16,55	23,09	9,89	56,26	28,08
фактичні видатки, млн. грн.	239,86	274,58	249,58	34,72	14,48	-25,00	-9,10	9,72	4,05
коефіцієнт кас. вид./факт. вид.	0,84	0,85	1,03	0,02	1,82	0,18	20,89	0,19	23,09

Така динаміка може вказувати на зміну в управлінні фінансами університету, зокрема на більшу ефективність у використанні касових ресурсів або на зміни в таймінгу фінансових операцій. Загалом, це відображає підвищення фінансової стабільності університету з погляду касового планування.

Розгляд поточних та капітальних видатків є вітальним для аналізу кошторисного фінансування Сумського державного університету, оскільки вони відображають різні аспекти фінансової діяльності.

Поточні видатки вказують на зобов'язання університету щодо його щоденної діяльності, таких як зарплата працівникам, комунальні платежі та інше.

Капітальні видатки відображають інвестиції у довгострокові активи, такі як будівлі, обладнання або наукові дослідження, які будуть служити університету протягом тривалого періоду.

Розглянемо їх детальніше в таблиці 2.17 для загального фонду.

Для спеціального фонду будемо розглядати поточні і капітальні видатки у таблиці 2.18.

Таблиця 2.17 – Поточні та капітальні видатки загального фонду Сумського державного університету за 2020-2023 рр., млн. грн. [74]

найменування	2020	2021	2022	2023 (прогноз)	абсолютне відхилення, +/-			відносне відхилення, %		
					2021/ 2020	2022/ 2021	2023/ 2022	2021/ 2020	2022/ 2021	2023/ 2022
поточні видатки	239,36	273,38	249,09	223,70	34,02	-24,29	-25,39	14,21	-8,89	-10,19
використання товарів та послуг	239,36	273,38	249,09	223,70	34,02	-24,29	-25,39	14,21	-8,89	-10,19
дослідження і розробки, окремі заходи по реалізації державних (регіональних) програм	239,36	273,38	249,09	223,70	34,02	-24,29	-25,39	14,21	-8,89	-10,19
дослідження та розробки, окремі заходи розвитку та реалізації державних (регіональних) програм	24,28	18,75	23,26	17,74	-5,53	4,51	-5,52	-22,78	24,05	-23,73
окремі заходи по реалізації державних (регіональних) програм, які не віднесені до заходів розвитку	215,07	254,62	225,83	205,96	39,55	-28,79	-19,87	18,39	-11,31	-8,80
капітальні видатки	0,5	1,2	0,48	0	0,7	-0,72	-0,48	140,00	-60,00	-100,00
капітальні трансфери	0,5	1,2	0,48	0	0,7	-0,72	-0,48	140,00	-60,00	-100,00
капітальні трансфери підприємствам (установам, організаціям)	0,5	1,2	0,48	0	0,7	-0,72	-0,48	140,00	-60,00	-100,00

Таблиця 2.18 – Поточні та капітальні видатки спеціального фонду Сумського державного університету за 2020-2023 рр., млн. грн. [74]

найменування	2020	2021	2022	2023 (прогноз)	абсолютне відхилення, +/-			відносне відхилення, %		
					2021/ 2020	2022/ 2021	2023/ 2022	2021/ 2020	2022/ 2021	2023/ 2022
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
поточні видатки	278,0	372,0	376,3	233,9	94	4,3	-142,4	33,81	1,16	-37,84

Продовження таблиці 2.18

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
використання товарів та послуг	278,0	372,0	376,3	233,9	94	4,3	- 142,4	33,81	1,16	-37,84
дослідження і розробки, окремі заходи по реалізації державних (регіональних) програм	278,0	372,0	376,3	233,9	94	4,3	- 142,4	33,81	1,16	-37,84
дослідження та розробки, окремі заходи розвитку та реалізації державних (регіональних) програм	26,96	49,61	52,09	2,8	22,65	2,48	- 49,29	84,01	5,00	-94,62
окремі заходи по реалізації державних (регіональних) програм, які не віднесені до заходів розвитку	251,0	322,3	324,2	231,0	71,3	1,9	-93,2	28,41	0,59	-28,75
капітальні видатки	36,06	40,10	5,59	20,4	4,04	- 34,51	14,81	11,20	- 86,06	264,94
капітальні трансфери	36,06	40,10	5,59	20,4	4,04	- 34,51	14,81	11,20	- 86,06	264,94
капітальні трансфери підприємствам (установам, організаціям)	36,06	40,10	5,59	20,4	4,04	- 34,51	14,81	11,20	- 86,06	264,94

За період 2020-2023 років поточні видатки Сумського державного університету демонстрували зростання на 14,21% у 2021 році в порівнянні з 2020 роком, проте в подальшому спостерігалось зниження на 8,89% у 2022 році та ще на 10,19% в прогнозі на 2023 рік. Основний вклад у поточні видатки здійснювали окремі заходи по реалізації державних (регіональних) програм, які не були віднесені до заходів розвитку. Вони показали зростання на 18,39% у 2021 році, але зниження на 11,31% та 8,80% у 2022 та 2023 роках відповідно. Капітальні видатки, хоча і складали незначну частку в загальних видатках університету, показали істотне зростання у 140% у 2021 році порівняно з 2020 роком. Проте, у 2022 році спостерігалось зниження на 60%, і очікується, що у 2023 році капітальні видатки зведуться до нуля. Отже, хоча поточні видатки продовжують бути основним джерелом витрат для університету, капітальні видатки свідчать про певні інвестиційні заходи, які були здійснені у 2021 році, але які здавалися менш актуальними у наступних роках. З 2020 по 2023 рік поточні видатки

спеціального фонду Сумського державного університету спостерігали відчутний ріст на 33,81% у 2021 році порівняно з 2020 роком. Однак, в 2022 році зростання склало лише 1,16%, а у прогнозі на 2023 рік очікується значне зниження на 37,84%. На цю динаміку впливали такі компоненти, як дослідження та розробки, а також окремі заходи розвитку та реалізації державних (регіональних) програм. Зокрема, дослідження та розробки зазнали істотного росту у 84,01% у 2021 році, але у 2023 році їх очікує критичне зниження на 94,62%. Капітальні видатки демонструють вкрай нестабільну динаміку: зростання на 11,20% у 2021 році, далі гостре зниження на 86,06% у 2022 році та знову різке зростання на 264,94% у прогнозі на 2023 рік. Таке коливання у фінансовій діяльності спеціального фонду університету свідчить про активну адаптацію до зовнішніх факторів та можливо, змін у пріоритетах фінансування або виконання конкретних проектів і програм. Аналіз очікуваного фінансування Сумського державного університету на 2023 рік вказує на комплексну динаміку надходжень та видатків. З одного боку, надходження коштів до університету зазнають відчутних змін у контексті окремих фондів та джерел, і це може бути відображенням нових стратегій управління або відгуком на зовнішні економічні чинники. Щодо поточних видатків, очікується, що у 2023 році вони будуть знижуватися. Спостерігається зменшення видатків на дослідження, розробки та реалізацію державних (регіональних) програм. Така динаміка може вказувати на завершення попередніх проектів або переорієнтацію на нові напрямки діяльності. Капітальні видатки, незважаючи на свою нестабільність у попередні роки, у 2023 році показують тенденцію до росту, що може свідчити про плани університету здійснити значні інвестиції в основний капітал або розвиток інфраструктури.

Загалом, фінансування Сумського державного університету в 2021 році зросло, особливо з загального фонду, але після цього почало знижуватися, що створює залежність від державних асигнувань і підкреслює потребу в пошуку нових джерел доходів. Спеціальний фонд університету також зменшується, вимагаючи оптимізації витрат. Незначне збільшення коефіцієнта співвідношення касових і фактичних видатків відображає зміни в управлінні бюджетом. Збільшення видатків на персонал у 2021 році згодом нівелювалося, свідчаючи про стабілізацію фінансових видатків на

персонал. Університету необхідно адаптуватися до нових фінансових умов із зниженням фінансування та розробити гнучкі стратегії фінансового планування для забезпечення свого сталого розвитку.

Висновки до другого розділу

За період 2019-2023 років у структурі освітнього сектора України відбулися помітні зміни, що відображається у коливаннях видатків зведеного бюджету на освіту. Ці коливання можуть бути індикатором зміни пріоритетів державної бюджетної політики та перерозподілу коштів. Особливо примітно, що частка видатків на освіту у загальному обсязі видатків зведеного бюджету відображає певну тенденцію, яка вказує на стратегічне ставлення держави до освіти. Цей аспект стає ще більш значущим при аналізі видатків на освіту у відсотках до ВВП, що дозволяє зрозуміти економічний контекст та відносну важливість фінансування освіти в країні.

Геопросторовий розподіл фінансування ВНЗ по регіонах свідчить про те, що деякі регіони отримують більше інвестицій, ніж інші. Це може бути пов'язано з концентрацією ключових навчальних закладів в певних містах або регіонах. Враховуючи вищезазначене, рекомендується звернути увагу на необхідність більш збалансованого та обґрунтованого підходу до фінансування ВНЗ різних регіонів і рівнів акредитації, щоб забезпечити рівний доступ до якісної вищої освіти для всіх громадян України.

Розглядаючи динаміку фінансування Сумського державного університету за цей період, можна побачити, що істотне збільшення фінансування відбулося у 2021 році, що свідчить про зростання державної підтримки. Однак у 2022 році спостерігається зниження фінансування, і ця тенденція може продовжитися й у 2023 році. Це зниження, особливо у контексті зменшення частки фінансування зі спеціального фонду, підкреслює зростаючу залежність університету від державних видатків та акцентує увагу на необхідності оптимізації витрат.

Важливим є також факт збільшення касових і фактичних видатків в період з 2020 по 2022 рік, що може вказувати на зміни у бюджетному управлінні та плануванні університету, можливо, через зміну пріоритетів або під впливом зовнішніх економічних та політичних факторів. Особливої уваги заслуговує зменшення фінансування на одного працівника в 2022 році після зростання в 2021 році, що може бути свідченням стабілізації витрат на персонал.

Враховуючи важливість університету як осередку освіти, науки та інновацій, важливо забезпечити його фінансову стабільність і стійкість. Це включає не лише забезпечення рівномірного розподілу коштів, а й розробку довгострокових стратегій фінансування, які відповідають стратегічним цілям університету та адаптовані до його конкретних потреб та можливостей.

3 Пропозиції щодо удосконалення процесу фінансування Сумського Державного Університету

3.1 Шляхи удосконалення фінансування Сумського Державного Університету

Фінансове забезпечення вищих навчальних закладів, зокрема Сумського державного університету, стикається з рядом значних викликів, що впливають на їхню здатність ефективно виконувати освітні та наукові місії. Розглянемо їх детальніше на рисунку 3.1.

Розглянемо більш детальніше визначені проблеми фінансового забезпечення Сумського державного університету:

- Фінансове забезпечення Сумського державного університету характеризується декількома ключовими проблемами, серед яких особливо важливими є залежність від державного бюджету та нестабільність фінансування. Значна частина бюджету університету формується за рахунок державних коштів, що робить його сильно залежним від змін у державній політиці та бюджетних призначеннях. Ця залежність робить університет вразливим до флуктуацій у державному фінансуванні, що може мати великий вплив на його діяльність та плани розвитку.

- Університет стикається з проблемою нестабільності фінансування, яка проявляється у коливаннях обсягів фінансування з різних джерел, включаючи загальний та спеціальний фонди. Ці коливання створюють додаткову невизначеність у плануванні бюджету та виконанні довгострокових стратегічних ініціатив. Зменшення фінансування з загального фонду, наприклад, може вимагати від університету швидкої адаптації та пошуку альтернативних джерел доходів для покриття основних витрат. Водночас, зміни у спеціальному фонді можуть впливати на можливості університету фінансувати дослідження, стипендії, наукові проекти та інші ключові області діяльності. Ці фактори разом ускладнюють процес фінансового

планування та управління університетом, підкреслюючи необхідність більш гнучкого та прогнозованого підходу до фінансування.

– Обмеження в джерелах додаткового фінансування становлять значну проблему для Сумського державного університету. Недостатньо розвинені механізми залучення альтернативних джерел коштів, таких як гранти, спонсорські внески чи платні освітні послуги, обмежують фінансові можливості університету. Ця ситуація вимагає активізації зусиль з боку управління університету для розширення спектру фінансових інструментів, включаючи пошук нових партнерів, розвиток інноваційних освітніх програм, які б могли привабити більше студентів та спонсорів.

– З іншого боку, проблема зниження кількості студентів, особливо в денній формі навчання, також накладає обмеження на фінансові можливості університету. Зменшення чисельності студентів може вплинути не лише на безпосередні доходи від навчальної діяльності, але й призвести до зниження обсягів державного фінансування, що засновано на кількості студентів. Це ставить перед університетом завдання не тільки збільшити привабливість своїх освітніх програм, але й розглянути можливості для розвитку заочних, дистанційних та інших гнучких форм навчання, які можуть залучити нові категорії студентів.

– Обмеженість капітальних видатків є однією з основних проблем, з якою стикається Сумський державний університет. Це обмеження впливає на можливості університету інвестувати в розвиток своєї інфраструктури та наукових досліджень. Недостатнє фінансування в цих областях може ускладнити підтримку високих стандартів навчання та досліджень, що, у свою чергу, обмежує потенціал розвитку та конкурентоспроможності університету. Неможливість оновлення обладнання, ремонту приміщень або будівництва нових споруд може стати значною перешкодою для досягнення стратегічних академічних і наукових цілей.

– Ще одна важлива проблема полягає в проблемах, пов'язаних з фінансовим плануванням та управлінням. Відсутність гнучкості у фінансовому плануванні може ускладнити адаптацію університету до змінюваних фінансових умов і викликів. Це стосується як реагування на коливання у фінансуванні з державного бюджету, так і використання власних доходів університету. Нездатність оперативно

перерозподіляти кошти, враховуючи зміни у пріоритетах або зовнішніх обставинах, може призвести до нерезонно великих витрат або, навпаки, до невикористання наявних можливостей. Особливо це критично в умовах, коли університет має бути готовим до швидких змін, наприклад, у відповідь на економічні кризи, зміни у законодавстві, або освітніх трендах.

– Недостатній розвиток наукової та інноваційної діяльності в Сумському державному університеті є однією з ключових проблем, що впливає на його науковий потенціал та конкурентоспроможність. Обмеження ресурсів для наукових досліджень і розробок обмежують можливості університету проводити передові дослідження, розробляти інноваційні рішення та залучати висококваліфікованих науковців і студентів. Це не тільки впливає на якість освітньої програми та дослідницькі можливості, але й обмежує здатність університету конкурувати на національному та міжнародному рівнях, утримувати таланти та залучати додаткове фінансування.

– Крім того, університет вразливий до зовнішніх економічних факторів, таких як інфляція. Ця вразливість може мати значний вплив на вартість навчання та загальні операційні витрати. Зі зростанням інфляції збільшуються витрати на утримання інфраструктури, закупівлю обладнання, а також вартість навчання для студентів, що може негативно відбитися на доступності вищої освіти. Водночас, інфляція може зменшити реальну вартість фінансування, яке отримує університет від держави та інших джерел, ставлячи під загрозу його фінансову стабільність і можливість підтримувати належний рівень освітніх та наукових послуг.

Враховуючи проблеми фінансового забезпечення, з якими стикається Сумський державний університет, важливим є розроблення стратегії, спрямованої на їх вирішення та забезпечення стабільного фінансового розвитку закладу. Залежність від державного бюджету, нестабільність фінансування, обмежені можливості для капітальних інвестицій, проблеми у фінансовому плануванні та управлінні, а також вплив зовнішніх економічних факторів - усі ці виклики вимагають комплексного та продуманого підходу. Шляхи удосконалення фінансування Сумського державного університету розглянемо на рисунку 3.2.

Рисунок 3.1 – Ключові проблеми фінансового забезпечення Сумського державного університету

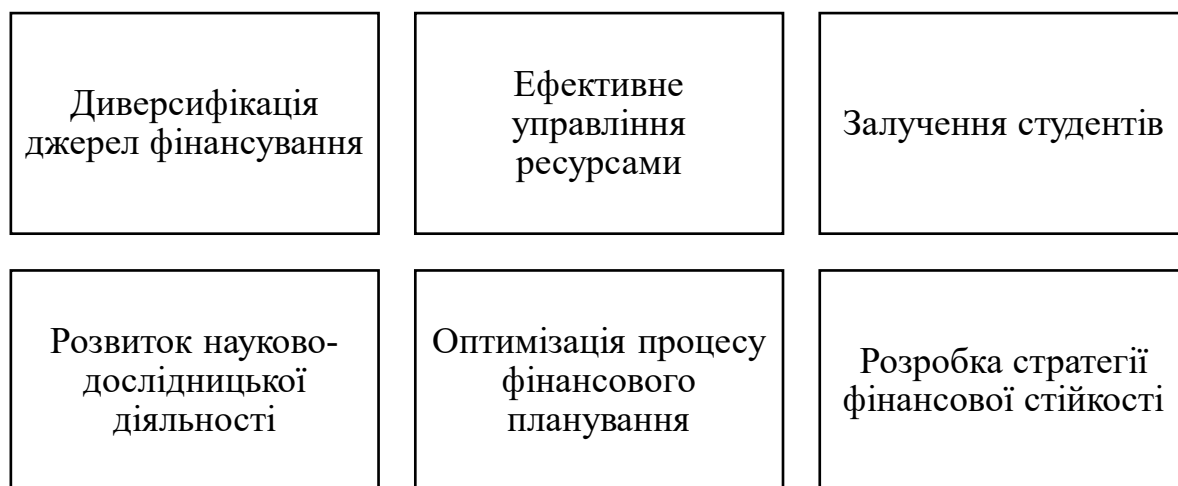

Рисунок 3.2 – Шляхи удосконалення фінансування Сумського державного університету

Опишемо шляхи удосконалення фінансування Сумського Державного університету:

– Для диверсифікації джерел фінансування слід звернути увагу на розвиток партнерств з приватним сектором, відкриваючи нові можливості для обох сторін. Наприклад, університет може ініціювати співпрацю з ІТ-компаніями для створення спеціалізованих курсів або програм. Це може включати розробку нових навчальних модулів, які інтегрують останні технологічні тренди та практичні навички, важливі для цієї галузі.

Для реалізації такого проекту, університету потрібно спочатку провести дослідження потреб ринку праці в ІТ-сфері, визначити ключові навички та знання, які є важливими для роботодавців. На наступному етапі, університет може налагодити діалог з потенційними промисловими партнерами для обговорення можливостей співпраці. Це може включати запрошення представників компаній для участі в розробці навчальних програм, проведення гостьових лекцій, майстер-класів, а також організацію спільних дослідницьких проектів.

Ще одним напрямком співпраці може стати розробка науково-дослідних проектів, спрямованих на вирішення конкретних питань, які цікавлять приватний сектор. Наприклад, університет може працювати з екологічними компаніями над проектами, пов'язаними з розробкою нових методів переробки відходів або створенням енергоефективних технологій. У такій співпраці важливо враховувати інтереси обох сторін: університет отримує доступ до фінансування та практичного досвіду, в той час як компанії отримують інноваційні рішення та доступ до висококваліфікованих кадрів.

Ефективна реалізація таких проектів вимагає від університету налагодження системи комунікації з промисловістю, розвитку гнучкості в організації навчального процесу, а також залучення штату висококваліфікованих викладачів та дослідників, готових до інновацій та співпраці з приватним сектором.

Активізація участі Сумського державного університету у грантових програмах на національному та міжнародному рівнях вимагає ретельної підготовки та систематичного підходу. Таблиця 3.1. показує як це можна реалізувати на практиці.

Таблиця 3.1 – Програма участі Сумського державного університету у грантових програмах

назва етапу	характеристика
створення спеціалізованої команди для роботи з грантами	університету потрібно сформувати команду фахівців, які спеціалізуються на пошуку грантових можливостей та написанні заявок. Ця команда має включати досвідчених грантрайтерів, науковців, які мають досвід роботи з грантовими проектами, та адміністративний персонал.
проведення тренінгів та майстер-класів для викладачів і науковців	організація навчальних сесій та семінарів з написання грантових заявок є важливою для підвищення рівня обізнаності та навичок викладачів і науковців. Це допоможе їм ефективно формулювати цілі проектів, планувати бюджет та представляти свої ідеї потенційним грантодавцям.
встановлення зв'язків з міжнародними науковими та освітніми інституціями	участь у міжнародних конференціях, семінарах, спільних дослідницьких проектах може сприяти налагодженню зв'язків з іноземними університетами та дослідницькими центрами. Це відкриває можливості для спільної участі у міжнародних грантових програмах.
активний пошук та моніторинг грантових програм	команда повинна систематично відслідковувати оголошення про гранти, які відповідають профілю університету, включаючи програми ЄС, міжнародні фонди та національні грантові можливості. Наприклад: програма Темпус (Tempus – Trans-European Mobility Programme for University Studies) [76] є ініціативою зовнішньої допомоги, яку запровадив Європейський Союз. Основною метою цієї програми є сприяння модернізації систем вищої освіти у країнах-партнерах ЄС через зміцнення співпраці між вищими навчальними закладами країн-членів ЄС та країнами-партнерами.
розробка конкурентоспроможних проектів	університету потрібно зосередитися на розробці інноваційних проектів, які вирішують актуальні проблеми та відповідають критеріям грантодавців. Наприклад, проекти у сфері екологічних технологій, енергоефективності, торгівлі на фінансових біржах, цифрової освіти або здоров'я можуть мати високі шанси на успіх.
підготовка якісних заявок на гранти	підготовка заявки вимагає не тільки чіткого викладу цілей проекту та методології, але й детального бюджетного планування, обґрунтування важливості дослідження та потенційного впливу на суспільство.

Такий комплексний підхід до активізації участі у грантових програмах дозволить університету не тільки залучити додаткове фінансування для наукових досліджень та інноваційних проектів, але й підвищити його науковий престиж та міжнародну видимість.

Також, розширення надання платних освітніх та консалтингових послуг може стати важливим джерелом додаткових доходів для Сумського державного

університету. Цей підхід включає не лише розвиток нових освітніх програм, але й використання існуючих ресурсів та експертизи для надання консалтингових послуг. Ось як це можна реалізувати:

1) Університет може розробити низку спеціалізованих курсів, які будуть відповідати запитам сучасного ринку праці. Наприклад, курси з цифрового маркетингу, кібербезпеки, аналізу даних, торгівлі на фінансових біржах тощо. Ці курси можуть бути як у форматі вечірніх чи вихідних класів, так і у формі онлайн-курсів, що забезпечує гнучкість для зайнятих професіоналів.

2) Сертифікаційні програми можуть бути спрямовані на підвищення кваліфікації спеціалістів у певній області, надаючи їм офіційний документ, який підтверджує їх навички.

3) Університет може запропонувати експертизу своїх науковців та викладачів для надання консультативних послуг компаніям та урядовим організаціям. Це може включати аналіз та розробку стратегій управління, оцінку технологічних інновацій, розробку економічних моделей тощо. Наприклад, кафедра економіки може пропонувати консалтингові послуги з економічного моделювання та прогнозування, тоді як факультет комп'ютерних наук може надавати послуги у сфері розробки програмного забезпечення або оцінки кібербезпеки.

4) Університет також може організовувати спеціалізовані конференції та семінари з актуальних тем, які приваблюватимуть участь професіоналів з різних сфер. Це не тільки створює додаткове джерело доходу через реєстраційні внески, але й збільшує репутацію університету як центру експертизи.

5) Університет може інвестувати у створення та розвиток власної онлайн-платформи для надання освітніх курсів. Це може бути вигідним не тільки для підвищення доступності освіти, але й для залучення студентів з інших країн.

Розширення надання платних освітніх та консалтингових послуг вимагає не тільки ресурсів та експертизи, але й активної маркетингової стратегії для просування цих послуг серед потенційних клієнтів. Успішна реалізація цього підходу може значно підсилити фінансову стабільність університету та його здатність інвестувати у власний розвиток.

В цілому, диверсифікація джерел фінансування становить стратегічний крок у напрямку підвищення фінансової незалежності та гнучкості університету, дозволяючи йому ефективніше відповідати на сучасні виклики освітнього та наукового середовища, а також створювати нові можливості для свого розвитку і просування.

– Ефективне управління ресурсами в Сумському державному університеті має включати ряд заходів для оптимізації внутрішніх витрат та максимізації ефективності роботи персоналу, таблиця 3.2.

Таблиця 3.2 – Заходи для ефективного управління ресурсами в Сумському державному університеті

назва	опис
розумне управління енергоресурсами	замість традиційних методів, університет може впровадити систему «розумного будинку» у своїх освітніх корпусах. Це означає автоматизацію управління освітленням, опаленням та кондиціонуванням повітря, що дозволить знижувати витрати на енергію під час ненавчального часу або у вихідні дні.
еко-ініціативи	встановлення сонячних панелей на дахах університетських будівель може не тільки забезпечити альтернативне джерело енергії, але й стати частиною навчального процесу для студентів-екологів або енергетиків.
оптимізація використання матеріальних ресурсів	перехід на безпаперові технології, може значно знизити витрати на друк. Використання електронних документів та комунікацій замість паперових листів і звітів не тільки економить ресурси, але й підвищує ефективність робочих процесів.
ефективне управління персоналом	реалізація програм розвитку професійних навичок для співробітників може підвищити їх продуктивність і мотивацію. Наприклад, тренінги з управління часом або майстер-класи з використання нових ІТ-інструментів можуть значно покращити ефективність роботи.
використання сучасних технологій для моніторингу та аналізу витрат	впровадження сучасних ІТ-систем (ERP, BI, CRM) [77] для аналізу та моніторингу витрат дозволить університету отримувати більш точні дані про свої фінансові потоки та швидше реагувати на неефективні аспекти витрат.

Застосування цих підходів не тільки допоможе Сумському державному університету зменшити витрати та оптимізувати ресурси, але й сприятиме створенню більш сталого та інноваційного освітнього середовища.

– Для розвитку науково-дослідницької діяльності Сумського державного університету можна зосередитися на інших перспективних напрямках, наприклад,

розробці нових матеріалів, сталому розвитку, або розширенні інформаційних технологій. Стипендії та гранти можуть бути надані для досліджень у цих областях, зокрема, розробка біорозкладних матеріалів, дослідження в галузі альтернативної енергії, або розробка програмного забезпечення для аналізу великих даних.

Крім того, університет може встановити партнерства з промисловими компаніями для спільних досліджень. Таке співробітництво може включати розробку нових матеріалів, вивчення інноваційних технологій виробництва, або створення нових фармацевтичних продуктів. Це не тільки залучить додаткове фінансування в університет, але й забезпечить студентам та науковцям цінний практичний досвід.

Щодо підвищення наукового реноме, університет може активно працювати над збільшенням кількості публікацій у міжнародних наукових журналах. Це може включати створення спеціальних програм підтримки науковців у підготовці та публікації їхніх робіт, а також організацію наукових семінарів та воркшопів з фокусом на написанні високоякісних наукових статей. Також корисним може бути запрошення відомих науковців як консультантів або співавторів для спільних публікацій.

Сумський державний університет може прагнути до публікації в таких міжнародних наукових журналах:

- «Journal of Sustainable Development»: журнал, спеціалізований на питаннях сталого розвитку та екології [78].
- «Advanced Materials»: журнал, що фокусується на розробці нових матеріалів і технологій [79].
- «IEEE Transactions on Big Data»: журнал, присвячений дослідженням у галузі обробки та аналізу великих даних, що є актуальним в сучасних ІТ-дослідженнях [80].

Зосередження зусиль на публікаціях у таких журналах не тільки підвищить міжнародне визнання університету, але й залучить увагу до його дослідницьких проектів, відкриваючи нові можливості для міжнародної співпраці та фінансування.

Ці заходи не тільки сприятимуть залученню додаткового фінансування та підвищенню якості наукових досліджень, але й підсилять репутацію Сумського

державного університету як провідного наукового центру, відомого своїми інноваціями та активною науковою діяльністю.

– Оптимізація процесу фінансового планування є ключовою для забезпечення сталого розвитку та ефективного управління ресурсами в Сумському державному університеті. Застосування передових методів бюджетного прогнозування та аналітики може значно підвищити точність фінансового планування, даючи можливість краще адаптуватися до змін у зовнішньому фінансовому середовищі та більш ефективно розподіляти наявні ресурси. Розглянемо кілька прикладів сучасних програмних рішень для бюджетування та фінансового менеджменту:

1) ERP (Enterprise Resource Planning) Системи. Наприклад, SAP ERP або Oracle ERP, які інтегрують різні фінансові процеси та дозволяють централізовано керувати бюджетом, закупівлями, фінансовим обліком та звітністю [81].

2) Програми для бюджетування та прогнозування. Рішення на кшталт Prophix або Adaptive Insights, які дозволяють детально планувати бюджет та робити фінансові прогнози з урахуванням різних сценаріїв [82].

3) Системи управління документообігом. Інструменти, як M-Files або DocuWare, що спрощують управління фінансовими документами та забезпечують їх безпеку та доступність [83].

Одним з недоліків використання таких програм є їхній інтерфейс англійською мовою, для усунення цього недоліку достатньо використовувати браузер з встановленим перекладачем.

Розглянемо методи покращення бюджетного прогнозування та аналітики, таблиця 3.3.

Таблиця 3.3 – Методи покращення бюджетного прогнозування та аналітики для Сумського державного університету

метод	опис	приклад
1	2	3
аналіз трендів	використання аналітичних інструментів для виявлення шаблонів у витратах та доходах.	аналіз даних про витрати на енергію та воду за останні кілька років для ідентифікації сезонних коливань та прогнозування майбутніх потреб у бюджеті.

Продовження таблиці 3.3

1	2	3
сценарний аналіз	розробка моделей для різних можливих сценаріїв фінансування.	створення моделей бюджету з урахуванням потенційного зростання або скорочення державного фінансування, а також змін у внесках спонсорів та донорів.
інтерактивне моделювання	використання інструментів для динамічного моделювання фінансових показників.	застосування програмного забезпечення для імітації різних фінансових рішень, таких як збільшення інвестицій у нові наукові лабораторії або скорочення витрат на адміністративні потреби.

Використання цих методів дозволить університету не тільки краще розуміти поточні фінансові потреби, але й прогнозувати майбутні витрати та доходи. Це, у свою чергу, сприятиме більш обґрунтованому рішенням щодо розподілу бюджету та використання фінансових ресурсів, забезпечуючи стійкість та ефективність у фінансовому управлінні університету.

– Розробка стратегії фінансової стійкості в Сумському державному університеті вимагає всебічного підходу до планування та управління ресурсами. Ця стратегія має на меті не тільки гарантувати стабільне фінансування університету, але й забезпечити гнучкість у відповіді на непередбачувані обставини.

Перший крок полягає у створенні стратегічного плану, який включає оцінку потенційних ризиків і можливостей. Наприклад, план має враховувати можливі зміни в державному фінансуванні, зокрема скорочення бюджетних асигнувань. Це може передбачати розробку альтернативних сценаріїв бюджетування, які б враховували різні рівні фінансування. Крім того, стратегічний план має включати оцінку можливостей залучення нових джерел доходу, таких як співпраця з приватним сектором, гранти, а також розвиток платних освітніх програм.

Другий важливий елемент стратегії – запровадження фонду резервного капіталу. Цей фонд діятиме як «фінансова подушка безпеки», забезпечуючи університет ресурсами у випадку непередбачених витрат або тимчасового зниження державного фінансування. Наприклад, частина прибутку від платних програм може регулярно спрямовуватися до цього фонду, а також можуть використовуватися спеціальні фонди, сформовані з донорських внесків.

Важливо, що обидва ці заходи мають бути інтегровані у загальну фінансову стратегію університету. Це означає постійний моніторинг фінансового стану, аналіз поточних трендів і реагування на зміни в зовнішньому фінансовому середовищі. Таким чином, Сумський державний університет може не тільки вирішувати поточні фінансові виклики, але й прокладати шлях до стійкого і успішного майбутнього.

Отже, враховуючи динаміку розвитку та поточні фінансові виклики, з якими стикається Сумський державний університет, важливо застосовувати комплексний підхід до фінансового управління, що дозволить університету підтримувати високий рівень освітніх послуг та наукових досліджень.

3.2 Оцінка ефективності запропонованих заходів

У попередніх розділах було визначено, що вища освіта зіткнулася з низкою викликів, які вимагають не тільки адаптації до змінних умов, але й активного пошуку нових шляхів розвитку. Сумський державний університет, як і багато інших освітніх установ, зіткнувся з необхідністю оптимізації своїх фінансових та управлінських процесів, щоб забезпечити як стабільне фінансування, так і високий рівень освітніх та наукових послуг. У цьому контексті, важливим аспектом стає оцінка ефективності запропонованих заходів, які були розроблені з метою покращення фінансової стабільності та зміцнення позицій університету у вищій освіті.

– Для розрахунку впливу диверсифікації джерел фінансування, можемо використати наявні дані про фінансові надходження Сумського державного університету та зробити прогнози щодо потенційного зростання доходів від нових ініціатив. Спочатку оцінимо потенційний вплив впровадження платних освітніх програм та консалтингових послуг на фінансовий стан Сумського державного університету, ми можемо використати дані про доходи від основної діяльності університету за 2022 рік, які склали 328,90 млн. грн.

Припускаючи, що впровадження цих нових програм і послуг може призвести до збільшення доходів на 10-15% протягом наступних 3-5 років, ми можемо розглянути два можливі сценарії зростання:

1) Прогнозне збільшення доходів на 10%. У цьому випадку, якщо припустити, що нові ініціативи приведуть до збільшення доходів на 10%, це означатиме додаткові 32,89 млн. грн. до існуючих доходів університету. Таким чином, якщо у 2022 році загальний обсяг доходів склав 328,90 млн грн, то з урахуванням цього збільшення у 2023 році він може скласти приблизно 361,79 млн. грн.

2) Прогнозне збільшення доходів на 15%. У другому сценарії, збільшення доходів на 15% призведе до додаткових 49,34 млн. грн. Це означає, що при тих же вихідних умовах, загальний дохід університету у 2023 році може скласти близько 378,24 млн грн.

Ці розрахунки є дуже важливими для стратегічного планування, адже вони демонструють потенційний вплив нових ініціатив на фінансову стабільність університету. Зростання доходів від платних послуг і програм може бути критичним у забезпеченні додаткових ресурсів для розвитку університету, фінансування наукових досліджень, удосконалення інфраструктури та покращення якості освіти.

Також важливо врахувати, що успіх цих ініціатив залежатиме від багатьох факторів, включаючи ринкову кон'юнктуру, конкурентоспроможність програм, якість викладання та здатність університету ефективно залучати та задовольняти потреби студентів та клієнтів.

Оцінка потенційного фінансування від грантів та донорських програм є важливою складовою фінансового планування для Сумського державного університету. Враховуючи історичні дані та поточні тенденції, ми можемо розглянути можливості збільшення фінансування від цих джерел на 5-10% у наступні роки.

1) Прогнозне збільшення фінансування на 5%. У 2022 році сума спеціального фонду склала 381,94 млн. грн. Якщо припустити, що внаслідок активізації зусиль університету по залученню грантів і донорських коштів, зокрема через участь у національних та міжнародних грантових програмах, обсяг фінансування збільшиться

на 5%, це означатиме додаткові 19,10 млн. грн. Це може бути результатом підвищення кількості успішних грантових заявок або залучення нових донорів.

2) Прогнозне збільшення фінансування на 10%. У випадку збільшення фінансування на 10%, сума додаткового фінансування складе 38,19 млн. грн. Це може стати можливим завдяки значному розширенню мережі партнерств, ефективній презентації наукових проектів університету та залученню великих міжнародних грантів.

Ці розрахунки важливі для планування бюджету університету, адже вони дозволяють побачити потенційні перспективи зростання доходів за рахунок зовнішнього фінансування. Збільшення грантових коштів може сприяти фінансуванню нових наукових проектів, розвитку інфраструктури та покращенню якості навчання. Однак, важливо розуміти, що реальне збільшення фінансування залежатиме від успішності конкретних проектів, здатності університету ефективно конкурувати за грантові кошти та загального стану грантових програм.

– Розглянемо детальний прогноз зменшення видатків Сумського державного університету з акцентом на ефективне управління ресурсами, особливо через впровадження енергоефективних технологій.

1) Прогнозування економії від енергоефективності. Згідно з наданими даними, видатки на використання товарів та послуг у 2022 році склали 249,09 млн. грн. Припустимо, що університет впроваджує енергоефективні заходи, які можуть знизити ці витрати на 10% протягом наступних 2-3 років.

Розрахунок економії:

$249,09 * 0,10 = 24,91$ млн. грн. потенційна економія від енергоефективності.

Очікується, що заходи енергоефективності можуть включати модернізацію освітлювальних систем, впровадження системи управління енергоспоживанням, ізоляцію будівель тощо.

2) Аналіз видатків на дослідження та розвиток. Згідно з даними, видатки на дослідження та розвиток у 2022 році склали 23,26 млн. грн. У разі оптимізації цих витрат через краще управління проектами та використання коштів, може бути досягнута економія.

Припустимо, що ефективність управління збільшиться, що дозволить знизити витрати на 5-10%:

$$23,26 * 0,05 = 1,16 \text{ млн. грн. (мінімальна економія).}$$

$$23,26 * 0,10 = 2,33 \text{ млн. грн. (максимальна економія).}$$

Ці розрахунки демонструють потенційні можливості для зниження витрат університету завдяки впровадженню енергоефективних технологій та оптимізації витрат на дослідження та розвиток. Важливо враховувати, що реальна економія буде залежати від специфіки впроваджених заходів та ефективності їх реалізації.

– Проаналізуємо вплив запровадження фонду резервного капіталу. Основна мета створення такого фонду - забезпечити фінансову стабільність установи у випадку несподіваних фінансових труднощів, таких як скорочення державного фінансування.

Згідно з наданими даними, надходження коштів із загального фонду бюджету у 2022 році становили 249,58 млн. грн. Якщо припустити, що державне фінансування може бути скорочене на 5-10%, це означатиме наступне:

1) Скорочення на 5%: $249,58 * 0,05 = 12,48 \text{ млн. грн.}$

2) Скорочення на 10%: $249,58 * 0,10 = 24,96 \text{ млн. грн.}$

Для забезпечення фінансової стабільності, університет може створити резервний фонд, який буде використовуватися для покриття дефіциту у випадку скорочення бюджетного фінансування. Розмір цього фонду може бути визначений виходячи з потенційних ризиків скорочення фінансування та очікуваних витрат, рисунок 3.3.

Наприклад, якщо університет планує створити фонд у розмірі, достатньому для покриття витрат протягом одного року у випадку 10% скорочення фінансування, сума резервного фонду повинна складати приблизно 24,96 млн. грн.

Створення резервного фонду в Сумському державному університеті може бути ключовим кроком у забезпеченні фінансової стабільності та гнучкості в управлінні непередбачуваними витратами або скороченням бюджетного фінансування. Розглянемо детальніше стратегії формування такого фонду в таблиці 3.4.

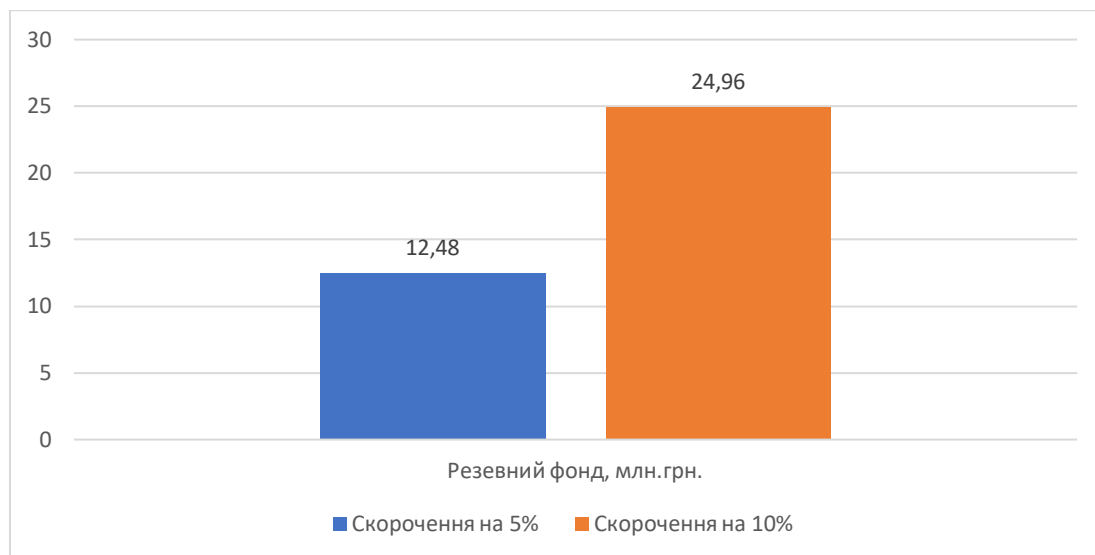

Рисунок 3.3 – Резервний фонд капіталу при скороченні державного фінансування Сумського державного університету

Таблиця 3.4 – Стратегії формування резервного фонду Сумського державного університету

назва	опис	результат
відрахування відсотка від річного бюджету	університет може встановити правило, згідно з яким певний відсоток від річного бюджету автоматично відраховується на формування резервного фонду. Наприклад, 2-5% від загального бюджету.	ця стратегія дозволяє поступово накопичувати кошти, не впливаючи значно на поточні фінансові операції університету.
залучення додаткових коштів через благодійні внески	університет може активізувати роботу з місцевою громадою, а також з підприємствами та фондами для залучення благодійних внесків, які будуть спрямовані в резервний фонд.	це може включати організацію спеціальних заходів, кампаній зі збору коштів, а також розробку програм лояльності для донорів.
реалокція коштів з менш пріоритетних проектів	університет може переглянути свій портфель поточних проектів та програм, визначивши ті з них, які мають менший пріоритет або ефективність. Заощаджені кошти можуть бути перенаправлені до резервного фонду.	такий підхід дозволяє оптимізувати використання ресурсів, зосередивши увагу на проектах та програмах, які мають найбільшу важливість і вплив.

Створення та ефективне управління резервним фондом забезпечить університету додатковий фінансовий захист від зовнішніх шоків та дасть можливість більш гнучко реагувати на зміни в економічному середовищі. Це, в свою чергу,

сприятиме підтримці високого рівня якості освітніх і наукових послуг, що є критично важливим для довгострокового успіху та розвитку університету.

– Розрахунок впливу наукових досліджень на репутацію та фінансування Сумського державного університету включає оцінку потенційного зростання фінансування, яке може бути спричинене збільшенням кількості публікацій в міжнародних наукових журналах. Цей аспект є важливим, оскільки активне наукове життя університету та його присутність у міжнародних наукових виданнях значно підвищує його репутацію та привабливість для потенційних донорів і грантодавців.

1) Збільшення наукової активності та публікацій у міжнародних журналах може прямо вплинути на збільшення наукових грантів. Це зумовлено тим, що високий рівень дослідницької роботи та видимість результатів досліджень підвищують шанси університету на успіх у конкурсах на отримання грантів.

Наприклад, припустимо, що збільшення кількості якісних публікацій може спричинити зростання наукових грантів на 5-7%. Якщо сума наукових грантів у попередньому році склала, скажімо, 100 млн. грн, то зростання на 5-7% означатиме додаткове фінансування в розмірі 5-7 млн. грн.

2) Підвищення наукового профілю університету. Впровадження інноваційних дослідницьких проектів, залучення провідних науковців та активна участь у міжнародних наукових конференціях і симпозіумах сприятиме підвищенню наукового профілю університету. Це, в свою чергу, не тільки підвищує репутацію закладу, але й збільшує його привабливість для міжнародних наукових грантів і співпраці.

3) Посилення наукового співробітництва. Створення спільних наукових проектів з іншими університетами та науковими установами, як на національному, так і на міжнародному рівнях, відкриває додаткові можливості для залучення фінансування. Такі партнерства можуть включати спільні дослідження, обмін науковими кадрами та студентами, а також спільну участь у грантових програмах.

Враховуючи ці аспекти, збільшення фінансування від наукових досліджень через підвищення наукового профілю університету є стратегічно важливим для забезпечення його довгострокового розвитку та конкурентоспроможності на міжнародному рівні. Сформуємо зведену таблицю запропонованих заходів (3.5).

Таблиця 3.5 – Зведена таблиця запропонованих заходів та їх результативності

назва заходу	2022 рік	прогноз 5%	прогноз 10%	прогноз 15%
1. Диверсифікація джерел фінансування (зростання доходів від основної діяльності), млн. грн.	328,90	345,345	361,79	378,24
2. Фінансування від грантів та донорських програм (спеціальний фонд), млн. грн.	381,94	401,04	420,13	439,231
3. Зменшення видатків через енергоефективні заходи, млн. грн.	249,09	236,6355	224,18	211,7265
4. Видатки на дослідження та розвиток, через оптимізацію ресурсів, млн. грн.	23,26	22,1	20,93	19,771
5. Створення резервного фонду, млн. грн.	-	12,48	24,96	37,437
6. Збільшення кількості наукових грантів, через збільшення кількості якісних публікацій, млн. грн.	100	105	110	115

Доповнення прогнозів детальним фінансовим плануванням та регулярним моніторингом є критично важливим для успішного фінансового управління Сумського державного університету. Цей підхід дозволить університету не тільки встановити реалістичні цілі, але й вчасно адаптуватися до змін у зовнішньому середовищі та оптимізувати свої ресурси для досягнення максимальної ефективності. Загалом, Сумський державний університет зможе:

- Покращити фінансову стабільність. Впровадження детального фінансового планування та моніторингу дозволить університету краще управляти своїм бюджетом, зменшувати фінансові ризики та оптимізувати витрати. Це покращить загальну фінансову стабільність та дасть змогу більш ефективно використовувати наявні ресурси.

- Збільшити ефективність наукових досліджень. Збільшення фінансування від наукових досліджень та публікацій у міжнародних наукових журналах сприятиме розвитку наукової діяльності університету. Це може привести до збільшення обсягу грантів, спонсорських коштів та інших форм зовнішнього фінансування.

– Розширити фінансові можливості. Застосування комплексного підходу до фінансового управління, включаючи диверсифікацію джерел фінансування та створення резервного фонду, допоможе університету розширити свої фінансові можливості. Це забезпечить додаткові кошти для інвестицій у розвиток освітньої та наукової інфраструктури.

– Підвищити привабливість для студентів та викладачів. Ефективне фінансове управління та стабільне фінансове становище зроблять університет більш привабливим для талановитих студентів та висококваліфікованих викладачів, що, у свою чергу, підвищить якість освіти та наукових досліджень.

В цілому, зміцнення фінансового менеджменту через детальне планування та моніторинг допоможе Сумському державному університету оптимізувати своє фінансування, підвищити ефективність використання ресурсів та забезпечити стабільну підготовку до майбутніх викликів у фінансовому середовищі.

У загальному висновку щодо оцінки ефективності запропонованих заходів для Сумського державного університету, можна сказати, що реалізація цих ініціатив може суттєво вплинути на поліпшення фінансового стану та загального розвитку університету. Диверсифікація джерел фінансування, ефективне управління ресурсами, активізація наукової діяльності та оптимізація фінансового планування відкривають нові можливості для забезпечення стабільного фінансового майбутнього. Запровадження цих заходів дозволить університету краще адаптуватися до змінних умов, забезпечити високу якість освіти та наукових досліджень, а також зміцнити свою репутацію на національному та міжнародному рівнях.

Висновки до третього розділу

Для зміцнення фінансового стану Сумського державного університету важливо впровадити комплексну стратегію, яка включає декілька ключових напрямків діяльності. По-перше, розширення джерел доходу через партнерства з бізнесом,

активну участь в грантових програмах та розвиток платних освітніх послуг відіграє критичну роль у диверсифікації фінансової бази університету. Це не лише забезпечить додаткові кошти для поточної діяльності, але й відкриє нові можливості для розвитку та інновацій.

По-друге, оптимізація управління ресурсами та впровадження ефективного бюджетування з використанням сучасних технологій допоможе мінімізувати витрати та підвищити ефективність використання наявних ресурсів. Це включає раціоналізацію витрат, застосування енергоефективних технологій та автоматизацію фінансових процесів для забезпечення прозорості та контролю за бюджетом.

Також, стратегічне планування та створення резервного фонду є важливими для забезпечення фінансової стійкості університету в довгостроковій перспективі. Це дозволить університету вчасно реагувати на непередбачені витрати та фінансові кризи, забезпечуючи безперебійність освітньої та наукової діяльності.

Оцінка ефективності запропонованих заходів для Сумського державного університету підкреслює значення комплексного підходу до фінансового управління. Диверсифікація джерел фінансування, включаючи приватні інвестиції, гранти та платні освітні послуги, забезпечує університету більшу фінансову незалежність. Одночасно, ефективне використання ресурсів, таких як енергоефективні технології, сприяє зниженню витрат та сталому використанню бюджету.

Зростання наукової діяльності і публікацій у міжнародних наукових журналах зміцнює репутацію університету, відкриваючи нові можливості для залучення грантів і академічної співпраці. Це сприяє розвитку інноваційного потенціалу та підвищує якість освітніх програм. Водночас, детальне фінансове планування і регулярний моніторинг дозволяють університету вчасно адаптуватися до змін у зовнішньому середовищі та оптимізувати управління ресурсами.

Загалом, реалізація цих стратегій створює міцну основу для фінансової стабільності та сталого розвитку Сумського державного університету.

Висновки

В першому розділі було визначено, що бюджетне фінансування є ключовим елементом у реалізації державних стратегій у сфері освіти, науки та інших соціальних напрямів. Його роль полягає не тільки в розподілі фінансових ресурсів, але й у створенні міцної основи для постійного прогресу освітньої системи, забезпечуючи при цьому прозорість та відповідальність завдяки принципам плановості та цілеспрямованості.

В Україні, фінансування вищої освіти базується на комбінації державних коштів, плати за навчання та інших альтернативних джерел. Цей підхід надає гнучкість системі, відповідаючи на потреби освітніх закладів, а також спонукає їх до активного пошуку зовнішнього фінансування та встановлення партнерських зв'язків.

Важливу роль у цьому процесі відіграють кошториси, які являють собою ключовий інструмент для планування фінансових потоків та контролю за їх використанням, адаптуючись до специфічних потреб та умов кожного окремого проекту.

Вивчення міжнародного досвіду в галузі бюджетного фінансування освіти, зокрема практик країн як США, Європейського Союзу, Китаю, є цінним джерелом ідей та інноваційних підходів, які можуть бути адаптовані в Україні.

У підсумку, для досягнення ефективності в бюджетному фінансуванні вищої освіти в Україні необхідно застосовувати всебічний підхід, що об'єднує в собі національні особливості та кращий світовий досвід.

У другому розділі було проаналізовано фінансування освітньої сфери в Україні за 2019-2023 роки, що виявило зміни в структурі та фінансуванні освітніх закладів. Спостерігалось перерозподіл коштів та коливання видатків зведеного бюджету на освіту, що свідчить про динамічність бюджетної політики. Частка видатків на освіту в загальному обсязі видатків зведеного бюджету відображає ставлення держави до освіти як до стратегічного напрямку. Аналіз фінансування ВНЗ в Україні в 2022 році показав різницю в обсязі фінансування між вищими навчальними закладами,

вказуючи на потребу в урівноваженому підході до розподілу коштів. Регіональний розподіл фінансування ВНЗ виявив нерівномірне розподілення інвестицій, що вимагає збалансованого фінансування для забезпечення рівного доступу до якісної освіти.

Аналіз фінансування Сумського державного університету показав істотне збільшення фінансування з загального фонду в 2021 році, але наступне зниження в 2022 році, що вказує на залежність від державних видатків і потребу в оптимізації витрат. Касові та фактичні видатки зросли, але фінансування на одного працівника майже повернулося до попереднього рівня, що свідчить про стабілізацію витрат на персонал. Факторний аналіз вказує на потребу диверсифікації джерел фінансування та ефективного використання ресурсів. Університет стикається з викликами адаптації до нових фінансових умов та зменшення частки фінансування зі спеціального фонду, вимагаючи гнучкого планування та управління для забезпечення стійкості й розвитку.

Сумський державний університет зіштовхується з викликами, пов'язаними з фінансовою залежністю від держбюджету, нестабільним фінансуванням, обмеженими додатковими джерелами доходу, зменшенням чисельності студентів, обмеженнями капітальних витрат, проблемами фінансового планування та зовнішніми економічними факторами, як інфляція.

Для подолання цих викликів пропонується комплексний підхід, що включає:

- 1) Диверсифікацію джерел доходу: співпраця з приватним сектором, участь у грантових програмах, розширення платних освітніх та консалтингових послуг.
- 2) Ефективне управління ресурсами: оптимізація енергоресурсів, еко-ініціативи, раціональне використання матеріалів, вдосконалення управління персоналом, використання ІТ-систем для аналізу витрат.
- 3) Розвиток науково-дослідницької діяльності: зосередження на нових напрямках, партнерства з промисловими компаніями, публікації в міжнародних журналах.
- 4) Оптимізація фінансового планування: використання передових методів бюджетного прогнозування та аналітики.
- 5) Розробка стратегії фінансової стійкості: стратегічне планування з урахуванням ризиків, створення резервного фонду.

Оцінка ефективності запропонованих заходів для Сумського державного університету показує, що впровадження стратегій диверсифікації джерел фінансування, оптимізації управління ресурсами та активізація наукової діяльності може призвести до значного поліпшення фінансового стану університету. Зокрема, прогнози зростання доходів від нових освітніх та консалтингових програм на 10-15% та підвищення обсягу наукових грантів на 5-7% відкривають перспективи збільшення фінансових ресурсів університету. Оптимізація витрат, зокрема через енергоефективність та більш ефективне управління дослідженнями, може призвести до додаткової економії витрат. Створення резервного фонду також забезпечує фінансову гнучкість і стабільність університету у відповідь на можливі скорочення державного фінансування. Усі ці заходи разом формують стратегічний фундамент для забезпечення стабільного розвитку Сумського державного університету, підвищення якості освітніх програм та наукових досліджень.

Список використаних джерел

1. Габора Л. Ю. Бюджетні відносини України: становлення та розвиток. *Науковий вісник ужгородського університету. Серія Економіка*. Ужгород, 2010. Вип. (34). С. 232-237. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/5469/1/БЮДЖЕТНІ%20ВІДНОСИНИ%20УКРАЇНИ.pdf>
2. Молохова Я. О. Бюджетна система України: становлення та розвиток *Економіка, фінанси, право*. 2013. № 1. С. 93-98. URL: [http://zt.knute.edu.ua/files/2013/1\(66\)/uazt_2013_1_15.pdf](http://zt.knute.edu.ua/files/2013/1(66)/uazt_2013_1_15.pdf)
3. Стасюк Н. Л. Фінанси: навчальний посібник. Вінниця: ВНТУ, 2008. 256 с. URL: <https://kpdi.edu.ua/biblioteka/Ф/Фінанси%20Стасюк%20Н.Л..pdf>
4. Канєва Т. В. Бюджет у системі фінансово-економічних відносин : монографія / Т. В. Канєва. Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2021. 392 с. URL: <https://knute.edu.ua/file/MjIxNw==/df85aad3da9e04fb5bb3227afc36a52c.pdf>
5. Миськів Г. Бюджетна система : теоретичні та практичні аспекти (у схемах і таблицях): навчальний посібник. Львів: Растр-7, 2020. 272 с. URL: https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/2915/1/Myskiv_B5.pdf
6. Степанюк Н.І. Бюджетне фінансування: принципи, форми, методи та шляхи вдосконалення. // *Фінанси, облік і аудит*. 2016. Вип. 1(27). С. 107–118. URL: <https://kneu.edu.ua/userfiles/arch/16-5194.pdf#page=107>
7. Бюджетний кодекс України. Документ 2456-VI, чинний, поточна редакція. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text>
8. Бюджетна система: підруч. / за ред. С. І. Юрія, В. Г. Дем'янишина, О. П. Кириленко. Тернопіль: ТНЕУ, 2013. 624 с. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/jspui/bitstream/316497/521/1/Бюджетна%20система.%20Підручник.pdf>

9. Дем'янишин, В. Бюджетне фінансування та його особливості в сучасних умовах/ В. Дем'янишин // *Світ фінансів*. 2007. №2(11). С. 34-48. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/26209/1/ДЕМ'ЯНИШИН.pdf>
10. Фінанси. Бюджет. Податки: національна та міжнародна термінологія : у 3-х т. / за ред. Т. І. Єфименко // Ін-т світ. екон. і міжнар. відносин НАНУ // ДННУ «Акад. фін. управління». Київ, 2010. Т. 1. 2010. 624 с. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/12265/1/Фінанси%2с%20бюджет%20і%20податки.pdf>
11. Степанюк Н.І. Бюджетне фінансування: принципи, форми, методи та шляхи вдосконалення. // *Фінанси, облік і аудит*. 2016. Вип. 1(27). С. 107–118. URL: <https://kneu.edu.ua/userfiles/arch/16-5194.pdf#page=107>
12. Василик О. Д. Бюджетна система України / О.Д. Василик, К.В. Павлюк. Київ: Центр навчальної літератури, 2004. 544 с.
13. Загорський В.С. Фінанси: навч. посібник / В. С. Загорський, О. Д. Вовчак, І. Г. Благун, І. Р.Чуй. Київ: Знання, 2006. 247 с.
14. Бюджетний менеджмент: підручник / В. Федосов, В. Опарін, Л. Сафонова та ін.; За заг. ред. В. Федосова. Київ: КНЕУ, 2004. 864 с.
15. Романенко О. Р. Фінанси: підручник. Київ: Центр навчальної літератури, 2006. 312 с.
16. Державні фінанси в транзитивній економіці: навчальний посібник (Карлін М. І., Горбач Л. М., Новосад Л. Я. та ін.) За заг. ред. д. е. н., проф. Карліна М. І. Київ: Кондор, 2003. 200 с.
17. Даньків В.Й., Галас М.М. Роль бюджету у соціально-економічному розвитку держави // *Науковий вісник Ужгородського університету: збірник наукових праць* / ред. кол.: В.П. Мікловда, М.І. Пітюлич, Н.М. Гапак та ін. Вип. 3 (40). Ужгород: УжНУ, 2013. С. 219–226 URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/2082/1/РОЛЬ%20БЮДЖЕТУ%20У%20СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОМУ%20РОЗВИТКУ%20ДЕРЖАВИ.pdf>
18. Руденко В. Бюджетні інвестиції як важливий елемент фіскального механізму регулювання інвестиційних процесів в країнах ЄС і в Україні. // *Управління*

змiнами та iнновацiї. Вип. 3. 2022. С. 19-26. URL: <http://cmi.politehnica.zp.ua/index.php/journal/article/view/41/37>

19. Сучасна бюджетна система: правила та процедури: навчальний посiбник / За заг. ред. В. В. Зубенка / IBCEД, Проект «Змiцнення мiсцевої фiнансової iнiцiативи (ЗМФІ-ІІ) впровадження». Київ, 2017. 184 с. URL: https://www.ibser.org.ua/sites/default/files/170x240_preview_0.pdf

20. Каленюк І. С. Напрями трансформації механізмів фінансування освіти у сучасному світі / І.С. Каленюк // *Демографія та соціальна економіка*. 2017. Вип. 1 (29). С. 24–36. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=dse_2017_1_4

21. Волинчук Ю., Вахович І. Фінансове забезпечення вищої освіти: методологія та механізми реалізації в умовах формування соціально орієнтованої ринкової економіки в Україні: монографія. Луцьк: РВВ ЛНТУ, 2010. 206 с. URL: <https://lib.lntu.edu.ua/sites/default/files/2021-02/МОНО%20Фiнансове%20забезпечення%20ВО%20Волинчук%20Вахович.pdf>

22. Закон України «Про вищу освіту». Документ 1556-VII, чинний, поточна редакція. Редакція від 28.05.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>

23. Попович Л.О. Характеристика механізму фінансування закладів вищої освіти. // *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки, № 1*. Хмельницький: ХНУ, 2018. С. 142–47. URL: http://journals.khnu.km.ua/vestnik/pdf/ekon/pdfbase/2018/2018_1/jrn/pdf/27.pdf

24. Кладченко, М. Кошторис як індикатор ефективності фінансового забезпечення державних закладів вищої освіти України. // *Економічний простір*, (131). 2018. С. 205-217. URL: <http://www.prostir.pdaba.dp.ua/index.php/journal/article/view/218/210>

25. Красільник О. Проблеми та перспективи фінансування вищих навчальних закладів України. // *Вісник Київського національного університету імені Тараса*

Шевченка. *Економіка*, № 2 (167). 2015. С. 110–117. URL: http://bulletin-econom.univ.kiev.ua/wp-content/uploads/2015/10/167_18.pdf

26. Рак Г. В. Кошторисне фінансування бюджетних установ у системі казначейського обслуговування бюджету / Рак Г.В. // *Економічний аналіз* : зб. наук. праць / Тернопільський національний економічний університет; Тернопіль : Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету «Економічна думка», 2014. Том 17. № 1. С. 160-166.

27. Постанова Кабінету Міністрів України. Про затвердження Порядку складання, розгляду, затвердження та основних вимог до виконання кошторисів бюджетних установ №228. Документ 228-2002-п, поточна редакція. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/228-2002-п#Text>

28. Облік у бюджетних установах : Навчальний посібник. / за ред. Леня В.С. Чернігів: Десна Поліграф, 2016. 560 с. URL: <http://ктеп.kiev.ua/wp-content/uploads/2019/12/Len-V-S-budjet-book.pdf>

29. Словник української мови. Академічний тлумачний словник (1970—1980). Словник української мови: в 11 томах. Том 4, 1973. 317 с. URL: <http://sum.in.ua/s/koshtorys>

30. Атамас П.Й. Облік у бюджетних установах: навч. посіб. / П.Й. Атамас. Київ: Центр учбової літератури, 2009. 288 с. URL: <https://subject.com.ua/pdf/229.pdf>

31. Глущенко А. С. Фінанси: навч. посіб. Львів «Магнолія 2006», 2014. 440 с. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Hluschenko_Alla/Finansy.pdf

32. Фінанси бюджетних установ: навч. посіб. / Н. А. Дехтяр, О. В. Дейнека, О. В. Люта, Н. Г. Пігуль ; за заг. ред. Н. А. Дехтяр. Суми: Сумський державний університет, 2020. 229 с. URL: https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/80484/3/Dekhthiar_finansy_biudzhethnykh_ustanov.pdf

33. Фінанси: навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисципліни. 2-ге вид., перероб. і доп. / О. Р. Романенко, С. Я. Огородник, М. С. Зязюн, А. А. Славкова. Київ: КНЕУ, 2003. 387 с. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/32613768.pdf>

34. Журавка Ф.О. Вдосконалення системи фінансування бюджетних установ в умовах зростання соціальної відповідальності / Ф.О. Журавка, О.В. Кравченко //

Соціальна відповідальність влади, бізнесу, громадян: монографія : у 2-х т. / за заг. ред. Г. Г. Півняка. Донецьк : НГУ, 2014. Т. 2. С. 98-104. URL: https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/50181/6/Zhuravka_finansuvannia.pdf

35. Багацька К. Фінансування комунальних підприємств в умовах бюджетних обмежень / К. Багацька, Г. Блакита // *Вісник Київського національного торговельно-економічного університету*. 2021. № 5. С. 100-111. URL: <http://visnik.knute.edu.ua/files/2021/05/09.pdf>

36. Brealey, R., Myers, S. & Allen, F. Principles of Corporate Finance. 13th ed. Mc Graw-Hill. 2020. 969 p. https://marcelodelfino.net/files/Brealey__Myers_y_Allen_2009_Principles_of_corporate_finance.pdf

37. Damodaran, A. Applied Corporate Finance. *Stern School of Business*, NYU. 2014. 981 p. URL: <https://pages.stern.nyu.edu/~adamodar/pdfiles/acf4E/acf4Ebook.pdf>

38. Ross, S., Westerfield, R., & Jordan, B. Fundamentals of Corporate Finance: *Standard Edition*. Mc Graw-Hill. USA. 2015. 922 p. URL: http://www.untagsmd.ac.id/files/Perpustakaan_Digital_1/CORPORATE%20FINANCE%20Fundamentals%20of%20Corporate%20Finance,%206th%20Ed%20-%20Vol%20I.%5B2002.ISBN0072553073%5D.pdf

39. Васильчук І. П. Фінансування діяльності корпорацій в парадигмі сталого розвитку. Дис. ... д-ра екон. наук. Київ: КНЕУ ім. Вадима Гетьмана. 2017. 590 с. URL: https://kneu.edu.ua/userfiles/d-26.006.04/2017/Vasylchuk_2017.pdf

40. Гомон П. С., Савицький В. В. Ціноутворення та інвесторська кошторисна документація будівництва: навч. посіб. Рівне: НУБГП, 2021. 98 с. URL: https://ep3.nuwm.edu.ua/20528/1/Посібник.%20Гомон%20П.С_2.pdf

41. Кошторис – як створити ідеальний. Офіційний сайт BitFaktura. 26.10.2021. URL: <https://bitfaktura.com.ua/blog/koshtoris-iak-stvoriti-idiealni>

42. Бюджетна система : навчальний посібник. Друге видання, перероблене і доповнене / І.Л. Шевчук, В.О. Черепанова, Т.О. Ставерська. Харків: Видавець

Іванченко І. С., 2015. 284 с. URL:
https://shron1.chtyvo.org.ua/Shevchuk_Iryna/Biudzheta_systema.pdf

43. Budget Process in the U.S. Department of Education. U.S. Department of Education. Official web-site Ed.gov. URL:
<https://www2.ed.gov/about/overview/budget/process.html>

44. Ward J., Pisacreta E, Weintraut B., Kurzweil M. An Overview of State Higher Education Funding Approaches. Lessons and Recommendations. Official web-site Itaka. Dec. 10, 2020. URL: <https://sr.ithaka.org/publications/an-overview-of-state-higher-education-funding-approaches/>

45. Nietzel M.T. Higher Education Sees Significant Increases In New Federal Funding Bill. Official web-site Forbes. Dec 22, 2022. URL:
<https://www.forbes.com/sites/michaelnietzel/2022/12/22/higher-education-sees-significant-funding-increases-in-new-federal-funding-bill/?sh=58b748fe766a>

46. Top U.S. Education Foundations That Give Education Grants. Official web-site Resilient Educator. Nov. 3, 2012. URL: <https://resilienteducator.com/classroom-resources/top-u-s-education-foundations-that-give-education-grants/#:~:text=Every%20year%2C%20the%20American%20Honda,foundation%20four%20times%20a%20year>

47. Washington, D.C. Giving to U.S. Higher Education Rose Nearly 7% to \$52.9 Billion. Official web-site Case. Feb. 16, 2022. URL: <https://www.case.org/resources/giving-us-higher-education-rose-nearly-7-529-billion#:~:text=,endowments%2C%20which%20often%20fund%20scholarships>

48. EU funding programmes. Official web-site Europa.eu. 2023. URL:
https://europa.eu/youreurope/business/finance-funding/getting-funding/eu-funding-programmes/index_en.htm#:~:text=Допомога%20ЄС%20Україні%20EU%20assistance,Direct%20funding

49. EU funds available at national level. Official web-site Europa.eu. URL:
https://ec.europa.eu/migrant-integration/funding/national-level_en#:~:text=The%20funds%20are%20run%20according,in%20the%20different%20EU
U

50. European Union – Financing. Official web-site Export.gov. 2019. URL: <https://legacy.export.gov/article?id=European-Union-Project-Financing#:~:text=EU%20financial%20assistance%20programs%20provide,energy%2C%20telecommunications%2C%20tourism%2C%20public%20health>
51. Jongbloed, B. Public Funding of Higher Education, Europe. In: Teixeira, P.N., Shin, J.C. (eds) The International Encyclopedia of Higher Education Systems and Institutions. Springer, Dordrecht. 2020. 2354–2364 p. URL: https://link.springer.com/referenceworkentry/10.1007/978-94-017-8905-9_74#:~:text=Financial%20resources%20for%20publicly%20supported,generating%20an%20operatio
52. Програма ЄС Еразмус+. Офіційний сайт Erasmusplus. URL: <https://erasmusplus.org.ua/programa-yes-erazmus/pro-programu/>
53. Total public spending on tertiary education in China from 2016 to 2022. Official web site Statista. URL: <https://www.statista.com/statistics/1098736/china-public-spending-on-tertiary-education/#:~:text=In%202022%2C%20total%20public%20spending,The>
54. Pola Lem Jing Liu. China's tuition fee hikes 'could foreshadow' marketised HE system. 10.10.2023. URL: <https://www.timeshighereducation.com/news/chinas-tuition-fee-hikes-could-foreshadow-marketised-he-system#:~:text=At%20East%20China%20University%20of,have%20also%20adjusted%20their>
55. Xin Wang. A Policy Analysis of the Financing of Higher Education in China: Two decades reviewed. *Journal of Higher Education Policy and Management*. Volume 23. 2001. 205-217 p. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/13600800120088698#:~:text=The%20study%20describes%20four%20trends,enterprises%2C%20contract%20research%20and>
56. Shuhua Liu, Xuechun Chen, Enhao Wang, Xuyan Wang. Diversifying Funding Sources for Public Higher Education in China during Massification. *Educ. as change* vol.24 n.1 Pretoria 2020. URL: http://www.scielo.org.za/scielo.php?script=sci_arttext&pid=S1947-

94172020000100015#:~:text=Entrepreneurial%20Activities%20of%20Higher%20Education,2017%29%20and%20Educational

57. MOE releases 2020 Statistical Bulletin on Education Spending. Official web site Ministry of education the people's republic of China. 06.01.2021. URL: http://en.moe.gov.cn/news/press_releases/202112/t20211210_586458.html#:~:text=Study%20in%20China,39

58. Удосконалення фінансування системи освіти України як передумова успішного реформування : монографія / за ред. С. Л. Лондара ; ДНУ «Інститут освітньої аналітики». Київ, 2021. 274 с. URL: <https://iea.gov.ua/wp-content/uploads/2022/05/finansuvannya-osviti-2021.pdf>

59. Закон України «Про освіту». Документ 2145-VIII, чинний, поточна редакція — Редакція від 02.07.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>

60. Освіта і наука України в умовах воєнного стану. *Інформаційно аналітичний збірник*. Київ: Міністерство освіти і науки України, 2023. 64 с. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/serpneva-konferencia/2023/22.08.2023/Inform-analytic.zbirn-Osvita.v.umovah.voyennogo.stanu-vykl.rozv.povoyen.perspekt.22.08.2023.pdf>

61. Офіційний сайт Державна служба статистика України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

62. Офіційний сайт Міністерства освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua/ua>.

63. Офіційний сайт Міністерства фінансів України. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/cons/expense/>

64. Онищук І. Аналіз виконання місцевих бюджетів за 2022 рік. Офіційний сайт Децентралізація. 13.02.2023. URL: <https://decentralization.gov.ua/news/16105>

65. Офіційний сайт Міністерства освіти і науки України. 02.12.2021. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/u-derzhavnomu-byudzheti-na-2022-rik-mon-peredbacheno-1537-mlrd-grn-ce-na-144-mlrd-grn-bilshe-nizh-u-2021-mu>

66. Держбюджет на 2023 рік: видатки на освіту та науку. Офіційний сайт Міністерства освіти і науки України. 04.11.2022. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/derzhbyudzheth-na-2023-rik-vidatki-na-osvitu-ta-nauku>
67. Розподіл коштів з державного бюджету між закладами вищої освіти. Офіційний сайт Міністерства освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/visha-osvita/rozpodil-koshtiv-z-derzhavnogo-byudzhetu-mizh-zakladami-vishoyi-osviti-u-2020>
68. Сумський державний університет: історія та сучасність: 70 років на освітянській та науковій ниві; 25 років у статусі класичного / А. В. Васильєв (голов. ред.), В. О. Садівничий. – 3-є вид., перероб. – Суми : Сумський державний університет, 2018. – 272 с. URL: https://sumdu.edu.ua/images/content/general/gen-info/SumDU_2018_Web.pdf
69. СумДУ сьогодні. Офіційний сайт Сумський державний університет. URL: <https://sumdu.edu.ua/uk/about-sumdu/gen-info/about.html>
70. Основні показники динаміки змін кадрового потенціалу СумДУ. Офіційний сайт Сумський державний університет. URL: <https://sumdu.edu.ua/images/content/general/gen-info/cadre-university.pdf>
71. Стратегічний план розвитку на 2020-2026 роки. / МОН України, СМДУ. Суми, 2019. 92 с. URL: <https://normative.sumdu.edu.ua/?task=getfile&tmpl=component&id=52fedeb8-8e42-ea11-b021-001a4be6d04a&kind=1>
72. Стратегічні партнерства. Офіційний сайт Сумський державний університет. URL: <https://sumdu.edu.ua/uk/international/international-relations/strategic-partnerships.html>
73. Державне статистичне спостереження. Офіційний сайт Сумський державний університет. URL: <https://sumdu.edu.ua/uk/about-sumdu/public-info/statistical-reports.html>
74. Кошторис на поточний рік. Офіційний сайт Сумський державний університет. URL: <https://sumdu.edu.ua/uk/about-sumdu/public-info/estimate.html>

75. Ганзюк С.М., Брежнёва-Єрмоленко О.В. Параметричний аналіз бюджетно-кошторисного фінансування закладу професійно-технічної освіти міста Кам'янського. *Економічний вісник Дніпровського державного технічного університету*. 2022. № 1(4). С. 56-67.
76. Що таке Темпус (Tempus)? Офіційний сайт: Євро Освіта. URL: <https://euroosvita.net/prog/print.php/prog/print.php?id=1109>
77. Офіційний сайт: IT enterprise. URL: <https://www.it.ua/knowledge-base/technology-innovation/customer-relationship-management-crm>
78. *Journal of Sustainable Development*. Official web-site: Canadian Center of Science and Education. URL: <https://www.ccsenet.org/journal/index.php/jsd/about>
79. *Advanced Materials*. Official web-site: Wiley online library. URL: <https://onlinelibrary.wiley.com/journal/15214095>
80. *IEEE Transactions on Big Data*. Official web-site: IEEE Xplore. URL: <https://ieeexplore.ieee.org/xpl/RecentIssue.jsp?punumber=6687317>
81. Як ERP допомагають управляти фінансами? Офіційний сайт: Bjetpro. URL: <https://bjetpro.com/yak-erp-dopomagayut-upravlyaty-finansamy>
82. Compare Prophix Software and Workday Adaptive Planning. Official web-site: G2. URL: <https://www.g2.com/compare/prophix-software-vs-workday-adaptive-planning>
83. Compare DocuWare and M-Files. Official web-site: G2. URL: <https://www.g2.com/compare/docuware-vs-m-files>

Додаток А

Сертифікат про участь у XV Міжнародній науково-практичній конференції "Modern Movement of Science"

Додаток Б

Сертифікат про участь у СXXXII Міжнародній науково-практичній інтернет - конференції «Місце України у світовому розвитку науки та техніки»

Додаток В

Економічна класифікація видатків

Код видатків	Назва видатків
1	2
1000	Поточні видатки
1100	Видатки на товари і послуги
1110	Оплата праці працівників бюджетних установ
1111	Заробітна плата
1112	Грошове утримання військовослужбовців
1120	Нарахування на заробітну плату
1130	Придбання предметів постачання і матеріалів, оплата послуг та інші видатки
1131	Предмети, матеріали, обладнання та інвентар
1132	Медикаменти та перев'язувальні матеріали
1133	Продукти харчування
1134	М'який інвентар та обмундирування
1135	Оплата транспортних послуг та утримання транспортних засобів
1136	Оренда та експлуатаційні послуги
1137	Поточний ремонт обладнання, інвентарю та будівель, технічне обслуговування обладнання
1138	Послуги зв'язку
1139	Оплата інших послуг та інші видатки
1140	Видатки на відрядження
1150	Матеріали, інвентар, будівництво, капітальний ремонт та заходи спеціального призначення, що мають загальнодержавне значення
1160	Оплата комунальних послуг та енергоносіїв
1161	Оплата тепlopостачання
1162	Оплата водопостачання і водовідведення
1163	Оплата електроенергії
1164	Оплата природного газу
1165	Оплата інших комунальних послуг
1166	Оплата інших енергоносіїв
1170	Дослідження і розробки, державні програми

1200	Виплати процентів (доходу) за зобов'язаннями
1300	Субсидії і поточні трансферти
2000	Капітальні видатки
2100	Придбання основного капіталу
2110	Придбання обладнання і предметів довгострокового користування
2120	Капітальне будівництво (придбання)
2121	Будівництво (придбання) житла
2122	Будівництво (придбання) адміністративних об'єктів
2123	Інше будівництво (придбання)
2130	Капітальний ремонт, реконструкція та реставрація
2131	Капітальний ремонт та реконструкція житлового фонду
2132	Капітальний ремонт та реконструкція адміністративних об'єктів
2133	Капітальний ремонт та реконструкція інших об'єктів
2134	Реставрація пам'яток культури, історії та архітектури
2200	Створення державних запасів і резервів
2300	Придбання землі і нематеріальних активів
2400	Капітальні трансферти